

**SBORNÍK
STÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU
FRÝDEK-MÍSTEK**

11

2010

ISBN 978-80-86388-80-9
ISSN 1214-6951

OBSAH

<i>Tomáš Adamec:</i> Státní okresní archiv Frýdek-Místek v roce 2009	5
---	---

ČLÁNKY

<i>Petr Juřák:</i> Historie včelaření v Brušperku a jeho okolí od počátku do současnosti	7
---	---

<i>Silvie Křístková:</i> Obecná dívčí škola v Brušperku. Příspěvek k dějinám školského zákonodárství	30
---	----

<i>Radek Lipovski:</i> Podvody Josefa Tandlicha a konec podnikání židovského podnikatele Philipa Landsbergera	50
--	----

<i>Petra Sysalová:</i> Železářské podniky v městečku Frýdlant nad Ostravicí	58
--	----

<i>Eva Vojkovská:</i> Zmizelé domy z přelomu 19. a 20. století ve Frýdku	67
---	----

<i>Josef Bartoň:</i> Lašské národopisné sdružení Sedlišťané. 100 let od založení	88
---	----

<i>Zdeněk Buchta:</i> 100 let od položení základního kamene evangelického kostela ve Frýdku	96
--	----

<i>Tomáš Adamec:</i> Čestný občan Vincenc Procházka	102
--	-----

Tomáš Adamec:
Týdeník Bezručův lid. Malé ohlédnutí za pozapomenutým
týdeníkem 110

Aleš Šilberský:
Hugo Šilberský (26. 3. 1920 – 18. 12. 1974). Portrét
všestranného umělce 117

Milan Klega – Jiří Janáček:
Záhada vrtné věže odhalena 125

MATERIÁLY

Lenka Vašutová:
Ceny potravin ve městech Místku a Frýdku v 80. letech
18. století 127

ZPRÁVY O LITERATUŘE 147

Nová výstava představuje turistické chaty v Beskydech 159

STÁTNÍ OKRESNÍ OKRESNÍ ARCHIV FRÝDEK-MÍSTEK V ROCE 2009

Tomáš Adamec

Po celý rok byla ve vstupních prostorách archivu nainstalována výstava fotografií našeho spolupracovníka Milana Klegy Zapomenutý Frýdek a Místek.

Do archivu přišlo 10 exkurzí žáků zdejších základních škol a studentů středních škol v celkovém počtu asi 250 osob. Navštěvovalo nás 118 badatelů, z toho 4 cizinci.

Na praxi byli v našem archivu 3 vysokoškolští studenti historie nebo archivnictví a 4 středoškolští studenti. Vysokoškolské studenty (1 byl z Ostravské univerzity, 1 z Univerzity Palackého v Olomouci a 1 z Univerzity v Hradci Králové) jsme jako každý rok pověřili pořádáním malých archivních fondů, aby si přičichli k řemeslu a archivu pomohli navýšit vykazované metry. Středoškolské studenty pověřujeme pomocnými manipulačními pracemi, případně pomáhají s digitalizací archiválií.

V letních měsících jsme ještě navíc jako i v minulých letech přijali jednu brigádnici, která nám pomohla zdigitalizovat velké množství obecních kronik.

Nově byly zinventarizovány tyto fondy: Archiv obce Chlebovce, Místní národní výbor Chlebovce, Místní národní výbor Kozlovice, Místní národní výbor Lubno, Archiv obce Mosty u Jablunkova, Místní národní výbor Pržno, Archiv obce Soběšovice, Místní národní výbor Soběšovice, Archiv obce Staré město, Hasičská župa Frýdecká Frýdek, Družstvo pro postavení Národního domu Frýdek, Městský národní výbor Jablunkov, Okrašlovací spolek pro Velké Kunčice, Čeladnou a okolí, Kunčice pod Ondřejníkem a Četnická stanice Frýdek. Celkem 41,8 bm nově zinventarizovaných archiválií.

Celkem bylo k 31. 12. 2009 v našem archivu uloženo 3949,8 bm archiválií.

Trvalým problémem naší budovy jsou zejména praskliny ve stěnách, které se postupně zvětšují, a odloupávající se obklady uvnitř budovy a praskající a odlepující se dlažba v podloubí před budovou. Celá hlavní budova archivu je navíc obložena keramickými obklady, které bohužel v případě jejich poškození či zničení, což už se obojí stalo, nemáme čím nahradit, protože už se nevyrobějí. Některé obklady jsou rozbité vandaly, takže v plášti budovy zejí nepěkné díry, další obklady jsou prasklé. Tvrdit, že archivní budova chátrá, by bylo asi přehnané, ale rozhodně se její stav, alespoň od pohledu, zhoršuje. Rozbité obklady a narušená či chybějící dlažba nepůsobí dobrým dojmem. Do budoucna bude navíc třeba opravit a natřít fasádu administrativní budovy. Po čtrnácti letech už se někde loupe omítka, objevují se četné praskliny, barvu původního nátěru už si můžeme pouze domýšlet.

HISTORIE VČELAŘENÍ V BRUŠPERKU A JEHO OKOLÍ OD POČÁTKŮ DO SOUČASNOSTI

Petr Juřák

Počátky včelaření a vznik medařského cechu

K prvnímu setkání člověka se včelami a jejich produkty došlo už v pravěku. Zpočátku šlo zřejmě o kontakt náhodný a jednorázový, kdy kvůli získání medu docházelo k ničení lesních včelstev. Postupně však převládla snaha využít blízkost včel ve svůj prospěch, a tak vzniklo lesní včelařství, tzv. brtnictví, kdy včely měly svůj útulek v lese ve ztrouchnivělých kmenech stromů, a domácí včelařství, kdy byly včely umístěny v úlech nedaleko lidských obydlí. Z medu se vyráběly různé medovníky, sladily se jím koláče, mazal se na chleba, byl používán k přípravě masitých jídel, přislažovalo se jím víno a pivo, velmi populární byla medovina. Využití našel také včelí vosk, používal se k výrobě svíček, známé bylo modelování z vosku, své uplatnění našel i v lékařství při léčení starých ran, otoků atd.

Ve středověku se včelaři mohli sdružovat do cechovních organizací. Jejich samospráva byla tvořena starším včelařem, zvaným landfojt nebo lamfojd, purkmistrem, čtyřmi přisedícími a šesti konšely. Jednání na zasedáních se řídilo včelařskými právy nazývanými také medařské artikule. Na hukvalském panství se včelaření provozovalo již nejméně v 16. století. V urbáři tohoto panství z roku 1581 je totiž zmínka o zřízení včelína v Příboře a o včelíně v Metylovicích a v Kopřivnici.¹ K roku 1591 se pak vztahuje údaj ke včelínu v Brušperku, ten vlastnil jistý Matěj Mikolaj Dotržil.² Nepřehledná situace a hrůzy třicetileté války

---

¹ Urbář hukvaldského panství z roku 1581 (edd. Jan Al Saheb). Frýdek-Místek 2008, s. 37, 84, 124.

² Skácel, Richard: Ztracené poklady, s. 1. In: Brušperk. Obrázky z jeho bohaté historie.

měly pravděpodobně vliv na včelaření na celém panství, můžeme se ale domnívat, že došlo pouze k omezení cechovní organizace, ne však včelaření jako takového. V roce 1665 byla totiž provedena reorganizace včelařského cechu, byla vydána nová „medařská práva“ pro celé panství. K brušperskému medařskému právu náleželi včelaři z měst a městeček hukvaldského panství, jmenovitě z Moravské Ostravy, Příboru, Brušperku, Místku a Frenštátu. V roce 1665 se landfojtem stal Pavel Janáč z Brušperku, staršími neboli přísedícími byli zvoleni Andrys Sovka z Ostravy, Jan Graf z Příboru, Jan Žižka z Místku a Andrys Parma z Frenštátu, konšely se stali Jiřík Staroveský z Příboru, Jan Ondruš z Brušperku, Václav Jeřábek a Jan Šafář z Příboru, Jan Kaša z Místku a Mikuláš Sašin a Jan Adam z Frenštátu. Originál těchto práv se nám do dnešní doby bohužel nedochoval, existují pouze pozdější opisy.³ Podle nich každý, kdo chtěl včelařit, se musel přihlásit k právu medařskému a zaplatit poplatek zvaný připovědné, který činil čtyři bílé groše. Lesní včelaři navíc museli odvádět určitý poplatek majitelům lesa, protože těm patřilo vše v lese, včetně včel. Za to ovšem měli svobodný vstup do lesa a mohli k činnosti spojené se včelařením použít vhodné lesní dřevo. Každý včelař si musel své úly řádně označit, jinak mu hrozila pokuta. Pokud se včely začaly

---

³ Byly zapsány v cechovní knize z roku 1759, kterou si s sebou odvezl do Frýdlantu nad Ostravicí učitel Josef Mnohoslav Kadlčák. Ten pak tuto knihu půjčil historikovi Vincenci Praskovi, který ji ale Kadlčákovi zpět již nikdy nevrátil. Po této knize pátral ve 30. letech 20. století učitel Richard Skácel, ale nepochodil ani u potomků Josefa Mnohoslava Kadlčáka, ani u dědiců pozůstalosti Vincence Praska. Tato cechovní kniha obsahovala zápisky vztahující se k období od roku 1729 do druhé poloviny 19. století. Z této cechovní knihy byly pořizovány opisy medařských artykulí. Tak v roce 1858 byla Janem Novákem z čp. 25 vyhotovena jedna kopie z rukopisu, který byl pořízen v roce 1819. Ten ji opisoval z medařské knihy, která byla založena v roce 1759 a navazovala na knihu z roku 1665. Opsal do ní ze staré knihy jen to nejdůležitější. Kniha měla nápis Opis obdarování a práva shromáždění medařského od milostivé vrchnosti v roku 1665 do městečka Brušperka (daného)“. Viz Prasek, Vincenc: Medařská landfojtství na severovýchodní Moravě. In: Časopis Matice moravské, roč. 19, 1895, s. 138.

rojit a uletěly, měl jejich majitel právo jít za nimi na určitou vzdálenost (jedny hony od svého gruntu) a vzít si je zpět. Pokud ovšem uletěly dál, byly pokládány za věc bez pána a případly podle staré zvyklosti vrchnosti. V rámci medařských artikulů byla také ustanovení týkající se dřevin. Podle nich nesměly být káceny stromy, které sloužily pro včelí pastvu jako byly lípy, javory, lesní třešně (třešeň ptačí) a vrby. V blízkosti včelínů neměly být odstraňovány ani křoviny a vytvářeny paseky. V době květu lip se navíc uhlířům zakazovalo pálit dřevo v milířích, aby nedocházelo k úhynu včel a neutrpěla kvalita medu. Každý včelař byl povinen každý rok nahlásit počet včelstev, které měl. Pokud jich někdo choval více než uvedl, byla mu tato nadpočetná včelstva zabavena a umístěna do panského včelína. Pokud se včelstva nakazila, musel být každý takový případ nahlášen landfojtovi, který rozhodl o dalším postupu. Pokud zjistil, že včelstva jsou nemocná a slabá, rozhodl o jejich likvidaci. Naopak ten, kdo onemocnění včelstva nenahlásil a způsobil tím ostatním včelařům škodu, musel zaplatit pokutu. Pokud na ní neměl, byl nucen odpykat si trest ve vězení. Stejně dopadl ten, kdo se na včelíně dopustil krádeže nebo prodal včelí vosk někomu jinému než správci hukvaldského panství.

Dvakrát ročně se scházel tzv. medařský soud, který byl zároveň medařským sněmem. Dělo se tak vždy v pondělí před svátkem sv. Jana Křtitele a v pondělí před svátkem na víru obrácení sv. Pavla. Medařskému právu podléhali všichni včelaři, nejen ti „profesionální“, pro něž bylo včelaření hlavní živností, ale také ti, kteří chovali nějaké včely na svých gruntech, v zahradách, ve včelínech a v lesích. Pokud se někdo ze včelařů nedostavil ve výše uvedené dny na setkání, byla mu udělena pokuta čtyři bílé groše. Pokud se do měsíce nedostavil před landfojta, dostal opět pokutu, která činila 10 stříbrných grošů. Navíc mohl být ještě potrestán pro zpupnost. V rámci shromáždění včelařů probíhal soud nad těmi, kteří se provinili proti ustanovením medařského práva, řešily se různé rozepře, vyšetřovaly stížnosti a vyřizovaly veškeré právní záležitosti týkající se včelařů a včelaření. Kromě toho probíhalo také předávání zkušeností mezi včelaři, ti si mezi sebou vzájemně sdělovali, jak se mají starat o včely a včelíny. Toto shromáždění včelařů mohlo přijímat vlastní ustanovení, která nabývala platnosti

schválením od vrchnosti. Jedno takové rozhodnutí bylo přijato pravděpodobně na počátku 18. století a týkalo se prvního roje: Ten včelař, který měl první roj, zaplatil „pokutu“ 20 krejcarů, které měly být pak použity pro obveselení ostatních včelařů. Nebyla to ale „pokuta“ potupná, roje se považovaly za cenné rozšíření včelstev a byly považovány za velmi přínosné.

Úpadek brušperského včelařství a velká vzdálenost mezi Místkem a Brušperkem vedly v roce 1752 k odtržení místeckých včelařů a k vytvoření nového landfojtství medařského⁴. Po odštěpení místeckých včelařů došlo u brušperských k větší aktivitě, v roce 1759 byla dokonce založena nová kniha landfojtství medařského v Brušperku. Přesto toto období znamenalo ústup ze slávy, brušperské medařské právo se už nevztahovalo na celé hukvaldské panství, ale jen na včelaře z Brušperku a Fryčovic. Při volbách v roce 1759 nebylo voleno 12 osob jako dříve, ale jen poloviční počet. Čtyři z nich byli landfojty, dva koňšely. Prvním landfojtem se stal Jan Zeman, dalšími byli Václav Červenka, Jiří Doležil a Matěj Dvorský, prvním koňšem byl zvolen Franc Laník a druhým Jiří Vantuch. V tomto roce bylo v Brušperku 20 včelařů.⁵

---

⁴ Nové uskupení vzniklo se svolením olomouckého biskupa Ferdinanda hraběte Troyera, prvním landfojtem se stal Franc Místecký, koňšely byli Matěj Čejka a Franc Foglar, protektorem byl zvolen místecký děkan Jan Svoboda a jeho asistentem František Čejka. Zakládajících členů bylo celkem 52, později se počet včelařů ještě zvýšil. V roce 1821 byl landfojtem zvolen Kristián Místecký, svoji funkci však zanedbával, ztratil i medařská privilegia, která mu byla svěřena do úschovy a nakonec byl sesazen. Na valné hromadě v roce 1837 bylo zvoleno nové vedení, landfojtem se stal Václav Habernal, jeho asistenty Karel Gela, František Altman a Jindřich Kepler, dalšími členy výboru byli např. Václav Zámečník, Ignác Klečka, Jan Šindelář a Václav Luštinský. Činnost místeckého landfojtství medařského úplně skončila po roce 1850. Viz Haleš, Bohumír: Historie včelařství v Pobeskydí. Frýdek-Místek 1986, s. 13-16.

⁵ Prasek, Vincenc: Medařská landfojtství na severovýchodní Moravě. In: Časopis Matice moravské, roč. 19, 1895, s. 138 – 143.

Na začátku 19. století bylo vně města 16 včelínů⁶, tři z nich byly po pravé straně silnice od Fryčovic, na protější straně za vodou se nacházely dva, v Raškovém potoku jich bylo sedm, na loučce u Obecního lesa tři, na Vaigruntě jeden a na kostelní roli jeden. Všechny včelíny ale postupně zanikly, takže v roce 1869 neexistoval již žádný z nich. V té době bylo ve městě pouze 24 včelařů, kteří měli své úly (kláty) rozestavěny okolo svých domů. To se stalo osudným částí včelstev, při požáru Brušperku na konci září roku 1869 totiž shořelo 23 úlů. Bylo to plná pětina všech úlů, které obyvatelé města vlastnili.⁷

Podle údajů, které se nám dochovaly, můžeme konstatovat, že pokud někdo začal včelařit, zůstal u této činnosti dlouhá desetiletí. Například jistý Ondřej Svoboda včelařil 48 let, Kristýn Prašivka dokonce 56 let. I když celkový počet včelařů v průběhu 18. a 19. století jistě nepřekročil hranici třiceti lidí, za období let 1729 – 1860 se členy brušperského medařského cechu stalo celkem 221 včelařů⁸.

V roce 1864 zemřel poslední landfojt Tvarůžek, jeho nástupcem se stal kupec Valentin Rozací, který ale obdržel již pouze titul předsedy. Poslední schůze brušperského medařského cechu se uskutečnila na konci 70. let 19. století.

Zánik organizovaného včelařství ve druhé polovině 19. století naštěstí nevedl k nezájmu o včelaření. To bylo provozováno dál, kromě Rozacího se mu věnovali např. František Dvorský, Heřman Paleček, Augustin Doležil nebo Filip Cigánek. Někteří obyvatelé z Brušperku se dokonce stávali členy hospodářských společností na Moravě a ve Slezsku. Tam probíhala organizace a informovanost v oblasti včelaření na modernějším základě a novějším způsobem. Tak už v roce 1868 můžeme mezi členy včelařského odboru

---

⁶ Největší počet úlů na jednom včelíně byl 12. Viz Kadlčák, Josef Mnohoslav: Včelařské Besedy. Přátelům včelky medonosné. Přívoz 1899, s. 27 – 28.

⁷ Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 83 – 84.

⁸ Kadlčák, Josef Mnohoslav: Včelařské Besedy. Přátelům včelky medonosné. Přívoz 1899, s. 27.

Hospodářské společnosti v Brně nalézt dva včelaře z Brušperku, jedním z nich byl Jan Dostál.⁹

Počátky Včelařského spolku pro Brušperk a okolí¹⁰

Ke vzniku včelařského spolku v Brušperku došlo na začátku druhého desetiletí 20. století. Jeho iniciátorem se stal brušperský učitel Antonín Janáček, ustavující schůze se konala 26. února 1911 v hostinci Emila Bezečného. Nazýval se Včelařský spolek pro Brušperk a okolí a byl ustaven jako odbor Zemského ústředního spolku včelařského pro markrabství moravské se sídlem v Brně.

První spolkové razítko brušperských včelařů z roku 1911

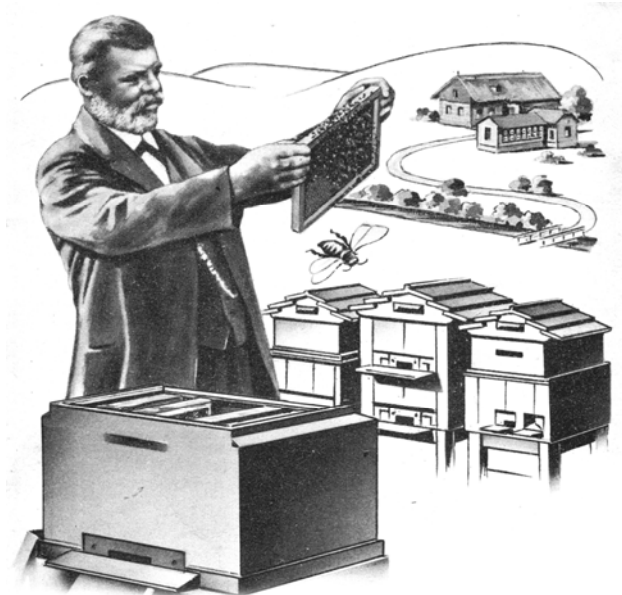
⁹ Pinkava, František: Brušperk a jeho okolí. Olomouc 1869, s. 84. Haleš, Bohumír: Historie včelařství v Pobeskydí. Frýdek-Místek 1986, s. 68.

Jan Dostál byl původně vojenským lékařem, později se usadil v Brušperku, kde několik let vykonával svoji praxi. Začal zde působit v roce 1863. Viz Bubeník, Boris: Z historie zdravotnictví ve Frýdku-Místku a Brušperku. In: Studie o Těšínsku, roč. 6, Karviná 1978, s. 317.

¹⁰ SOkA Frýdek-Místek, fond Včelařský spolek. Pamětní kniha Včelařského spolku pro Brušperk a okolí (1911 – 1932). Pamětní kniha obsahuje zápisy z let 1911 – 1913, 1920 a 1932. Zápisy vedli Antonín Janáček, František Hrabovský a Tomáš Winkler.

Knihy protokolů Včelařského spolku pro Brušperk a okolí (1911 – 1964).

Zakládajícími členy se stalo celkem 10 včelařů. Jednalo se o Antonína Janáčka, Františka Vantucha, Jana Chalupu a Františka Sochacího z Brušperku, Františka Matěje, Karla Pytlíka a Viktora Kaloče z Krmelína, Karla Glösla a Ludvíka Ivánka z Fryčovic a Františka Trnku ze Staříče. V době svého založení měli členové spolku dohromady 60 včelstev¹¹. Členy prvního výboru se stali Antonín Janáček, František Vantuch, František Sochací, Jan Chalupa, František Matěj, Karel Glösl a František Trnka. Předsedou byl zvolen Antonín Janáček, místopředsedou František Matěj, pokladníkem František Vantuch a jednatel Karel Glösl.

Dobová reklama zachycující včelaře při kontrole včelstev

---

¹¹ Učitel brušperské obecné školy Antonín Janáček měl 13 včelstev, kolář František Vantuch 8 včelstev, rolník Jan Chalupa 3 včelstva, tkadlec František Sochací 1 včelstvo, rolník František Matěj 10 včelstev, dělník Karel Pytlík 4 včelstva, dělník Viktor Kaloč 3 včelstva, učitel Karel Glösl 2 včelstva, obchodník Ludvík Ivánek 4 včelstva a rolník František Trnka 12 včelstev.

Důvodem ke vzniku spolku byla snaha pozvednout způsob včelaření v regionu. Jeho pozornost měla být zaměřena především na začínající včelaře, kteří měli dostávat informace o tom, jaké typy úlů si mají pořídit a jakým druhem včel je osadit. Spolek měl také pomáhat při plemenném chovu včel, aby včelaři měli včely, které jsou v daných podmínkách schopny zajistit co největší množství medu. Ze spolkových peněz měly být kupovány finančně náročnější včelařské pomůcky, které by pak byly jednotlivým včelařům za malý poplatek půjčovány. Jednalo se například o medometry nebo lisy na mezistěny. Spolek také zprostředkoval prodej a koupi rojů, medu a vosku a za jeden ze svých cílů si vytkl výsadbu medonosných rostlin a dřevin, sloužících ke včelí pastvě.

Jelikož byli členové brušperského spolku zároveň členy Zemského ústředního spolku včelařského pro markrabství moravské, mohli participovat na jeho výhodách. Za poplatek 60 haléřů si mohli nechat pojistit svůj včelín a náradí proti ohni, vloupání a pobodání včelami. Pojistná částka byla na 500 korun. Nemajetní členové spolku mohli za určitých okolností obdržet zdarma úly a včelařské pomůcky. Pokud byla v určitém roce špatná snůška, mohli si včelaři zakoupit nezdaněný cukr, aby mohli včely přikrmovat. Tato výhoda byla dosti významná, např. v roce 1911 se cena 1 kg krystalového cukru pohybovala okolo 88 haléřů, včelaři však tento cukr dostali za 40 haléřů. Brušperský spolek tehdy nakoupil pro své členy celkem 100 kg. Za každého člena byly Zemskému ústřednímu spolku včelařskému pro markrabství moravské posílány 2 koruny, tito členové pak za tuto částku dostávali spolkový časopis Moravská včela. Jak později členové spolku zjistili, odebrání spolkového časopisu povinné nebylo, zato pojištění proti krádeži, požáru a pobodání včelami ano. Členové spolku proto museli svůj postup přehodnotit, z 11 včelařů mělo totiž pojištění sjednáno jen 6, zato časopis odebírali všichni.

Působnost spolku

Územní působnost tehdejšího spolku nebyla nijak vymezena, jeho členy se tak stali mimo jiné včelaři z Hukvald, Sklenova, Rychaltic, Kateřinic a Trnávky. Tato určitá teritoriální volnost byla

svým způsobem zakotvena také v názvu spolku, který se od svého založení nazýval Včelařský spolek pro Brušperk a okolí. Postupně docházelo ke zmenšování členské základny, nebylo to ale způsobeno tím, že by lidé začali ztrácet zájem o včelaření, ale díky zakládání nových včelařských spolků v okolí Brušperku. Tak vznikl např. v roce 1917 včelařský spolek v Krmelíně, v roce 1918 ve Staré Vsi nad Ondřejnicí a v roce 1931 v Rychalticích. V roce 1951 došlo k vyčlenění některých obcí z brušperského včelařského spolku. Došlo tak k odloučení obce Kateřinice a přičlenění jejich včelařů ke spolku v Příboře. Poté zůstalo v brušperském spolku pouze 32 včelařů.

V roce 1961 probíhaly úvahy o sloučení včelařské organizace z Brušperku a Krmelína v jednu organizaci. Proti tomu se všichni brušperští postavili. Přesto se 12. března 1961 uskutečnila v Českém domě ve Frýdku-Místku společná schůze zástupců z Brušperku a Krmelína a Okresního výboru včelařů ve Frýdku-Místku. Toto setkání ale ke „kýženému“ cíli nevedlo a obě organizace zůstaly i poté samostatné.

Nečinnost spolku a spory mezi členy

Ve 20. letech 20. století byla činnost spolku velmi omezená. V podstatě spočívala pouze v konání valných hromad, kterých se však účastnilo velmi malé množství včelařů.

V roce 1920 došlo k malému převratu ve vedení spolku. Na 12. září 1920 byla svolána mimořádná valná hromada, kterou inicioval František Hrabovský. Důvodem svolání bylo úmrtí předsedy Antonína Janáčka a dále pak údajná špatná práce výboru a jeho jednatele Antonína Plečky. Podle Hrabovského se nikdo z výboru o nic nestaral a nebýt jeho, který pro členy spolku zajistil dodávku cukru, všichni by přišli o svá včelstva. Schůze se zúčastnilo celkem 17 členů, předsedou byl zvolen Tomáš Winkler z Fryčovic. Ten se pak ujal řízení valné hromady, aby mohly být řádně probrány všechny body této schůze. Došlo také k volbě nového výboru, jeho členy se stali Albín Hill, Mořic Michálek, František Hrabovský a Josef Kolaš z Brušperku, Tomáš Winkler z Fryčovic, Emil Dymel z Rychaltic a František Lozert z Hukvald.

Na výborové schůzi, která se uskutečnila 26. září 1920 v hostinci U Hubrů, mělo dojít k volbě jednotlivých funkcionářů spolku. Dostavilo se však málo členů výboru, a tak volba proběhnout nemohla. To však způsobilo velké komplikace, protože na jednání tohoto výboru se měla udělat objednávka na cukr a to bez zvolených funkcionářů nešlo. Proto se příšedší členové výboru usnesli, že se jako předseda spolku podepíše František Hrabovský a jako jednatel Mořic Michálek. Teprve 24. října 1920 se v hostinci U Hynečků uskutečnila další členská schůze, na které byli zvoleni funkcionáři spolku. Předsedou se stal Albín Hill, místopředsdou Tomáš Winkler, jednatelem František Hrabovský a pokladníkem Josef Kolaš.

Hostinec U Hynečků na Závodí se stal místem, kde se často konaly schůze včelařského spolku

4. února 1923 se v hostinci Felixe Hynečka uskutečnila valná hromada, které se zúčastnilo pouze 8 včelařů. Nedorazil dokonce ani předseda Albín Hill, a tak musel její průběh vést tehdejší místopředseda František Matěj. Všichni přítomní konstatovali, že se kvůli nečinnosti Albína Hilla neuskutečnila v průběhu roku 1922 žádná akce, dokonce se ani nekonaly schůze výboru. Aby

k tomu již dále nedocházelo, byl zvolen nový výbor, tentokrát ale už bez Albína Hilla. Členy výboru se stali František Matěj z Krmelína, Jaroslav Šubert, František Šajer, František Hrabovský, Rudolf Doležil, Josef Kolář a Josef Koval, náhradníkem pak Felix Hyneček, všichni z Brušperku. Hned po valné hromadě se uskutečnila volba nového vedení. Jako předseda byl navržen František Matěj, který ale tuto funkci odmítal přijmout, protože byl podle svého sdělení časově hodně zaneprázdněn a do Brušperku to by to měl přecejten kousek dál. Přišel s myšlenkou, že by předsedou měl být zvolen Brušperák, členové výboru ho ale tak dlouho přemlouvali, až nakonec s přijetím funkce předsedy souhlasil. Obdobná situace nastala v případě výběru místopředsedy. Navržený Josef Kolář byl sice z Brušperku, funkci ale přijmout nechtěl. Opět následovalo přemlouvání, kterému nakonec podlehl a byl tak zvolen místopředsedou. V případě dalších funkcí již problém nebyl, jednatelem se opět stal František Hrabovský, pokladníkem byl zvolen Rudolf Doležil.

K oživení činnosti spolku došlo teprve v roce 1926. Dne 5. prosince 1926 se v Chamrádově hostinci v Antonínově uskutečnila valná hromada, které se zúčastnilo 14 členů. Předsedou byl zvolen Jaroslav Šubert, jednatelem Adolf Šimíček a pokladníkem Rudolf Doležil. Velkým problémem, který se na této valné hromadě řešil, se stalo získání nezdaněného cukru. Chyba ale nebyla na straně státních úřadů, nýbrž na straně spolku, resp. jeho jednatele. Ten totiž odcházel z Brušperku pryč na jiné působiště a nezajistil jeho odebrání. To se stalo až na urgenci Tomáše Winklera, který si vzal tuto záležitost na starosti. To samozřejmě zvýšilo celkové náklady na dodání tohoto cukru a Tomáš Winkler proto navrhoval, aby byly uhrazeny ze spolkové pokladny. Ačkoliv se na tomto členové výboru shodli, nakonec kvůli pletichám některých z nich k tomu nedošlo. To vedlo Tomáše Winklera k velkému rozčarování z činnosti spolku a rozhodl se, že už nikdy nechce v rámci spolku vykonávat nějakou funkci.

Péče o včelí pastvu

Včely potřebují ke svému životu nejen vodu a vzduch, ale také dostatek rostlin, které produkují nektar a pyl. 24. ledna 1932 se v rámci výborové schůze uskutečnila přednáška Tomáše Winklera o zvelebení včelí pastvy. To pak vyvolalo mezi účastníky živý zájem a po diskuzi se členové výboru rozhodli, že pro své členy zakoupí semena medonosných rostlin. Také probrali, kde by se daly medonosné stromy (např. lípy, akáty a kaštany) a keře vysazovat. Rozhodli se rovněž požádat vedení města, aby povolilo na svých pozemcích jejich výsadbu, např. v Pastevníku, kde rostly jen křoviska. Tam pak bylo v průběhu roku 1932 zasazeno 63 medonosných stromů. Na jejich výsadbě se podíleli Adolf Šimíček, Vilém Pělucha, Rudolf Doležil a Jan Kopecký. V roce 1933 pak bylo v Pastevníku a kolem řeky Ondřejnice vysazeno ještě 90 stromků, dalších 25 stromků zasadil Jan Strakoš na stráni ke Krmelínu.

Na výborové schůzi konané dne 17. ledna 1934 padl návrh na vytvoření pastevního odboru, který by se staral o včelí pastvu a o vysazování medonosných stromů a keřů. Důvodem byl nárůst počtu včelařů a včelstev, protože tím zákonitě ubylo množství včelí pastvy. K ustavení odboru došlo na členské schůzi konané 18. února 1934. Předsedou pastevního odboru se stal Josef Jiříkovský, jednatelem Čeněk Kučera, pokladníkem Josef Nesit, dalšími členy byli Jan Strakoš, Adolf Šimíček, Valentin Konečný a Rudolf Blejchař. Pro potřeby odboru byla vyčleněna částka 500 Kč s tím, že má sloužit k pokrytí veškerých nákladů. Rovněž mělo být požádáno brušperské městské zastupitelstvo o poskytnutí příspěvku na podporu včelí pastvy a prominutí poplatku z tanečních hodin, které by se použily na výsadbu medonosných rostlin a keřů. To se zřejmě zdařilo, protože v roce 1934 bylo na výsadbu vynaloženo 1462 Kč. Stromy byly zasazeny na cvičišti Dělnické tělocvičné jednoty, na cvičišti Orla, na hřbitově a na zahradách některých včelařů.

V roce 1935 si včelaři od města pronajali pozemek, na kterém se nacházel rybník. Měly na něm pak být vysazeny stromy, na této činnosti se měli podílet všichni členové spolku. Výjimku dostali

pouze ti, kteří se zavázali, že si na svých pozemcích a na své náklady vysázejí jetel. Jelikož se jednalo o rybník funkční, musela být nejprve vypuštěna voda, vyloveny ryby a rybník vyčištěn. To si vzal „na starosti“ Josef Jiříkovský, ale bez vědomí vedení spolku. Toto jeho jednání vyvolalo určité kontroverze, hlavním předmětem sporu se zřejmě staly vylovené ryby. Jiříkovský se totiž později obhajoval, že ryb prý bylo pouze 70 kg, on si prý nechal 40 kg, ale ty mu pomřely v sudech, 30 kg dal svému bývalému společníku. Tím se předseda pastevního odboru Jiříkovský dostal do rozporu se včelařským spolkem, protože jedině ten byl držitelem rybníční parcely a ne nějaká soukromá osoba, myšleno Jiříkovský, který tam neměl oprávnění ani právo tyto činnosti vykonávat. Předseda spolku Pělucha označil jeho jednání za velmi závažné a navrhl, aby se celým případem zabývala valná hromada. To vše se ovšem dotklo jednatele Čenka Kučery, který rezignoval na svou funkci. Tato záležitost zřejmě mezi členy spolku vyvolala velké emoce, protože zápis z členské schůze konané 17. listopadu 1935 je v Knize protokolů přeškrtnut a na valné hromadě konané 22. prosince 1935 se hlasovalo mimo jiné o tom, kdo ji má vést, jestli předseda Vilém Pělucha nebo nejstarší člen spolku Rudolf Doležil. Při hlasování bylo 23 členů pro Doležila, pouze 10 pro Pěluchu. Došlo také k volbě nového vedení spolku, předsedou se nově stal Štěpán Gelnar.

„Včelařský“ rybník ale uzavřenou záležitostí nezůstal. Oproti původnímu záměru k jeho vysušení a osázení stromy nedošlo, protože v roce 1937 se konal výlov ryb a řešila se otázka, zda-li by do budoucna nebylo vhodnější chovat ryby než ho vysušit. Při srovnání nákladů a příjmů nakonec včelaři dospěli k závěru, že se provozovat rybník nevyplatí a výhodnější by byl jeho pronájem. Zde se však dostalo vedení spolku do sporu, vlastníkem rybníka bylo stále město, a tak ho včelaři pronajmout nemohli. Někteří proto navrhovali, že by se to dalo obejít, pronájem by to sice nebyl, ale ten, kdo by rybník „využíval“, by spolku poskytl finanční dar v odpovídající výši. Jelikož se ale jednalo o velmi ožehavou záležitost, bylo poslední rozhodnutí odloženo na jednání výboru. Tam se dospělo ke konečnému výsledku, pozemek byl pronajat Václavu Ranochovi za 50 Kč a voda z něj za tutéž částku Adolfu

Šimíčkovi a Rudolfu Doležilovi. Bylo to však jen dočasné řešení, na výborové schůzi dne 14. dubna 1940 bylo rozhodnuto, že se rybník vrátí zpět městu, protože s ním je víc starostí než radostí.

Včelařské stanoviště s několika umístěnými úly

Vedení spolku se několikrát vyjadřovalo v případě zamýšleného kácení stromů. V roce 1934 se brušperské obecní představenstvo rozhodlo vykácet dvě lípy na starém hřbitově v místě, kde měl být postaven nový pomník. Po urgenci včelařského spolku k tomu ale nedošlo. Když v roce 1935 měli fryčovičtí včelaři výhrady proti záměru faráře a obce vykácet všechny lípy a kaštiny na fryčovickém hřbitově a před kostelem, rozhodl se v jejich prospěch zasáhnout předseda Pěluha. Jednalo se o 60 stromů, jak ovšem celá záležitost ohledně Pěluhovy urgencye dopadla, nevíme.

Med a problémy s jeho cenou a distribucí, cukr

Už od založení spolku řešili včelaři problém distribuce medu. Včelaři mohli svůj med prodávat tzv. ze dvora nebo do prodejny zřízené v Brně při Zemském ústředním spolku včelařském pro

markrabství moravské. Toto ale samozřejmě pro členy brušperského spolku zase až tak výhodné nebylo, výkupní cena medu byla totiž výrazně nižší než při přímém prodeji koncovému odběrateli.

Když byl dobrý rok a medu dostatek, včelaři jej prodávali pod cenou, jen aby měli peníze co nejrychleji. Málodky se ale stalo, že by takto dobrých let bylo několik za sebou. Pak bylo medu nedostatek a prodával se výrazně draž. To byl také případ roku 1912, kdy medu bylo méně. Mnozí proto doporučovali med raději dobře uskladnit a prodat jej až v době, kdy ho bude nedostatek a poptávka vyžene jeho cenu vzhůru.

Rok 1912 byl z jara velmi chladný, tepleji bylo teprve v červnu a červenci, takže nějaká, byť malá, snůška byla. Rojení včel nastalo proto také později a včelstva pak nestihla jít do síly. V srpnu se pak ochladilo a bylo hodně deštivých dnů. Včely tudíž už žádnou snůšku neměly, spotřebovávaly své zásoby a pozdější roje dokonce hynuly, protože neměly zásoby žádné. Včelaři proto museli svá včelstva přikrmovat již v srpnu cukrem. V tomto roce si včelaři mohli koupit nezdaněný cukr, 1 kg je přišel na 58 haléřů, ušetřili tedy 30 haléřů na kilogram cukru. Spolek měl tehdy 20 členů, celkem bylo koupeno 350 kg cukru.

Rok 1913 byl pro včelstva zničující. Celý rok bylo špatné počasí, vesměs bylo deštivo a chladno. Včelaři museli už během léta svá včelstva přikrmovat, jinak by o ně určitě přišli. Rojů bylo velmi málo a jen od těch včelstev, které byly přikrmovány. Včelaři spotřebovali 700 kg nezdaněného cukru, mohli ho však odebrat jen 5 kg na jedno včelstvo. Mnozí včelaři proto kupovali také cukr, který podléhal dani, protože chtěli svá včelstva zachovat. Žádný ze včelařů tehdy se svojí činností neskončil, naopak přibývali ještě další čtyři.

S dodávkou cukru byl občas problém, někteří včelaři jej brali na dluh a dlouho pak otáleli s jeho zaplacením. V roce 1934 došla vedení spolku trpělivost a odhlasovali si, že ten, kdo za cukr nezaplatí hotově, ho nedostane. Pokud by nějaký cukr zbyl proto, že si ho včelař neodebral, nechal by se zdanit a tento rozdíl – daň – by zaplatil dotyčný včelař. Pokud by tak neučinil, cukr by se rozdělil rovným dílem mezi členy spolku a dotyčný člen by byl ze

spolku vyloučen. Problémy byly také s kvalitou cukru, vedení spolku muselo urgovat na ústředí, aby nebyl dodáván cukr špatný, ale v řádné kvalitě.

Na členské schůzi dne 17. srpna 1947 se probírala povinná dodávka medu, protože stanovené podmínky byly velmi přísné. Ten, kdo odmítl podepsat prohlášení, že splní povinnou dodávku medu, nesměl dostat cukr. Členové spolku proto protestovali přímo na včelařské ústředí, protože množství stanoveného medu vůbec nebralo v potaz místní snůškové podmínky. Kromě toho stanovená cena medu vůbec neodpovídala skutečnosti a v poměru k ceně cukru byla příliš nízká.

V roce 1951 se opět řešila povinná dodávka medu, která byla stanovena pro celý včelařský spolek. Když se vše rozpočítalo na počet včelstev, vycházelo to 1,7 kg medu na včelstvo. Toto bylo ale dvojsečné, protože tento počet vycházel z celkového počtu evidovaných včelstev. Pokud tedy někdo z nějakého důvodu o svá včelstva přišel, přesto to neznamenal, že by se o to snížila celková dodávka medu. Aby se „splnil“ plán na 100%, jak tehdy bylo moderní, měl za takového včelaře dodat med ten včelař, který ho skutečně měl. Někteří včelaři tak byli nuceni dodat z jednoho včelstva více medu, než jiní. Tyto povinné dodávky medu se staly velkou bolestí také v následujících letech. Stanovené množství medu totiž často překračovalo možnosti a také ochotu jednotlivých včelařů. Ti se pak snažili tyto kvóty nějakým způsobem ovlivnit a žádali členy místního i krajského národního výboru, aby zasáhli v jejich prospěch. Stěžovali si na to, že pokud vytvoří nová včelstva z rojů, nejsou schopni tyto dodávky zajistit, protože prostě nemají z čeho. Členové potom posílali na Krajský národní výbor v Ostravě čestná prohlášení s uvedením množství medu, které jsou schopni maximálně dodat. V roce 1952 se jejich návrhy pohybovaly od $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ kg medu na včelstvo. Jako argumenty tak nízkého množství medu byla uváděna malá snůška. Aby jim však někdo nevytknul, proč vlastně včelaři, dodávali jedním dechem, že včelaření provozují hlavně proto, aby došlo k opylování stromů nebo prostě jen ze záliby.

Společenské akce a oslavy

Brušperský včelařský spolek působil také na poli osvětovém. Pro včelaře i osoby z řad laické veřejnosti pořádal přednášky a besedy o moderních trendech ve včelaření, založil knihovnu, která obsahovala několik knih týkajících se včelaření a tehdejší včelařské časopisy. Její základ byl položen v roce 1913. Tehdy se totiž zlepšil stav spolkové pokladny, a tak mohly být určité peněžní prostředky poskytnuty na nákup knih týkající se včelaření.

V roce 1928 se v Chamrádově hostinci uskutečnil včelařský ples. Ten se vcelku vydařil, přišlo dost lidí, což do spolkové pokladny přineslo ne zrovna zanedbatelnou finanční částku. Také ples konaný v následujícím roce znamenal přínos do spolkové kasy. Plesy se uskutečnily také v dalších letech, teprve ve druhé polovině 30. let 20. století opadl o jejich organizování a pořádání zájem.

Členové výboru spolku také často řešili záležitosti včelařské osvěty, tedy téma přednášky a jméno přednášejícího, který by pro členy spolku poreferoval o záležitostech spojených se včelařením. V roce 1923 tak bylo např. určeno, že přednášku bude mít řídící učitel Hapala ze Staříče, protože byl uznávaným odborníkem. Svoji roli hrálo také finanční hledisko, cestovní náklady na odborníka z Brna by totiž byly mnohem větší.

13. května 1932 se v brušperském Národním domě uskutečnila spolková schůze, při níž promluvil odborný učitel Hausner z Hranic na Moravě na téma Včelařství a jeho národohospodářský význam a Med a jeho význam a zužitkování. Přednášky se zúčastnily také ženy včelařů, ty pak navrhy, aby se v následujícím roce uskutečnil kurz medového pečiva. Ten se měl konat v květnu roku 1933. Jeho propagace měla být zajištěna čtyřmi plakáty, které by byly umístěny na náměstí, na Borošíně atd. Tento kurz se nakonec z úsporných důvodů nekonal a jeho případná realizace byla odsunuta na pozdější termín. Na pořadu dne se objevil v roce 1934, ale opět bezvýsledně. Teprve v rámci oslav 25 let od založení spolku, připadajícího na rok 1936, se ve dnech 29. června – 2. července uskutečnil dlouho plánovaný a očekávaný kurz medového pečiva, který se konal v místnostech měšťanské

školy. Týden před pořádáním kurzu medového pečiva se uskutečnila přednáška o významu medu v domácnosti. Konala se 21. června v hostinci U Hladných. Ve dnech 3. – 5. července se pak v měšťanské škole uskutečnila včelařská výstava. Slavnostní členská schůze se uskutečnila dopoledne 5. července U Hladných, vlastní slavnost se pak konala na výletišti od 14.00 hod. Prodávaly se zde různé alkoholické i nealkoholické nápoje, podávalo se občerstvení, v provozu byla kuželna, střelnice a další atrakce.

Podobné oslavy probíhaly také o 25 let později, tedy v roce 1961. 2. července 1961 se v hostinci U Hynečků uskutečnil výlet, na který byli pozváni zástupci okolních základních organizací, okresního výboru a jednotlivých složek Národní fronty. Před výletem proběhla slavnostní schůze, na které byl přednesen referát předsedy organizace Čenka Kučery o padesátiletém působení včelařského spolku v Brušperku, a předáno čestné uznání dosud žijícímu zakládajícímu členu spolku Karlu Pytlíkovi z Krmelína. Jedno čestné uznání obdržela také brušperská včelařská organizace, bylo jí uděleno Krajským výborem Českého svazu včelařů v Ostravě.

Další oslavy výročí spolku se konaly o deset let později. V roce 1971 se na jaře uskutečnila výstava, ze které přinesla reportáž i televize. Byla také vydána brožurka, která obsahovala úplné znění Brušperského medařského práva z roku 1665. Další slavnost se konala v roce 1986 v rámci výročí 75 let od založení spolku. Uskutečnila se slavnostní členská schůze a výstava, na které byla veřejnost seznámena se včelařením, včelařskými pomůckami atd.

Školní včelařský kroužek

V roce 1955 založil brušperský učitel Evžen Novák školní včelařský kroužek, přihlásilo se do něj 25 žáků a žákyň. U školy byly pro tento účel umístěny tři úly se včelami. Kroužek existoval pouze několik let, postupně klesal počet „včelařiků“, ze tří včelstev zůstaly nejprve jen dva a nakonec žádné.

V roce 1988 se znovu objevila myšlenka na obnovení žákovského včelařského kroužku. Byl požádán tehdy už bývalý učitel Evžen Novák, aby se podělil o své zkušenosti s tímto

kroužkem. Jeho vzpomínky byly ale vesměs negativní, uvedl, že měl nakonec jen dvě včelstva, kterým žáci neustále ucpávali česna, otvírali dvířka až je nakonec zlikvidovali. Doporučil, aby spíše než včelařský kroužek vznikl kroužek rybářský, že to by děti více bavilo. Právě z těchto důvodů byla nakonec myšlenka na včelařský kroužek při základní škole opuštěna.

Tři úly školního včelařského kroužku před Základní školou v Brušperku
v 60. letech 20. století

Změna přístupu k chovu včel, racionalizace, léčení

V počátečním období spolku byly základním způsobem, jak rozšiřovat počet včelstev, roje. Někteří včelaři se sice pokoušeli vytvářet také oddělky (oddělek se tvoří tak, že se z úlu vezme několik rámků se včelami a plodem, tyto se dají do nového úlu a do něj se pak ještě přidá matka), tento způsob rozšiřování včelstev

tehdy ale ještě nebyl obvyklý, přednost se dávala přirozeným rojům. Včelaři totiž mnohdy ani neznali přesně fyziologii včel a na vytváření umělých rojů si vůbec netroufali.

V 50. letech 20. století nastal příklon k racionálnímu včelaření, jeho projevem byl důraz na chov matek. Proto v této záležitosti probíhala všeobecná osvěta. 3. června 1951 se v Brušperku uskutečnil kurz chovu matek, který pro členy spolku provedl včelař Balcar ze Staré Bělé. Spolupráce s chovatelským odborem spolku ve Staré Bělé pak byla velmi dobrá, brušperští včelaři přispívali vždy určitou částkou na tamní chovatelskou stanici matek.

Na konci 70. let 20. století se v organizaci rozšířil chov včely kmene Garnika. Během tří let včelaři odchovali nové matky pro 50% včelstev. Jednalo se vesměs o potomky od uměle oplodněné (inseminované) matky koupené v chovatelské stanici v Jablůňanech, část nových matek pocházela od chovné matky ze základní organizace v sousedním Krmelíně.

Po roce 1945 začal být větší důraz kladen na léčení včelstev. V roce 1947 došlo k rozdělení Brušperku na jednotlivé úseky, které spravovali určení důvěrníci. Pro Borošín to byl Filipec, pro Antonínov Volušok, pro Klepary Nesit, pro Závodí Kopecký a pro Předměstí Kitka. Důvěrníci byli určeni také pro Fryčovice, kde měl Dolní konec na starosti Adolf Laník, Horní konec Jan Hlavatý a zbytek obce Leopold Židek. Kateřinice měl na starosti Jan Kopecký. Úkolem důvěrníků bylo zajistit přeléčení včelstev proti roztočům. Jestli proběhlo úspěšně měly potvrdit odběry vzorků z každého včelstva, které probíhaly většinou v únoru následujícího roku. Vzorek tvořilo vždy cca 30 mrtvolek včel z každého včelstva, které byly umístěny do dřevěné nebo jiné vhodné krabičky. Krabičky musely být označeny jménem včelaře a číslem včelstva. Taková vyšetření ale zřejmě neprobíhala pravidelně, např. u včelařů, kteří nebyli členy organizace, byla prováděna pouze jednou za dva roky, v 60. letech 20. století se u nich tato doba dokonce ještě více prodloužila.

Kočování se včelstvy

Snaha zvýšit výnosy medu a zajistit efektivnější opylování zemědělských kultur vedly k rozvoji kočování se včelstvy. V roce 1960 se jedno pevné stanoviště se třemi kočovnými vozy nacházelo u Obecního lesa, bylo zde umístěno celkem 32 včelstev. V 80. letech 20. století byla čtvrtina včelstev brušperských včelařů umístěna v kočovných vozech.¹² Přísuny kočovných vozů k polím osázenými různými zemědělskými plodinami byly zajišťovány v součinnosti s JZD Mír se sídlem ve Fryčovicích. Přes komplikace spojené s „kočovným včelařením“ byly výsledky této akce nakonec pozitivní. Včely totiž mohly vylétnout kdykoliv bylo přijatelné počasí a to se projevilo na celkovém množství získaného medu. Navíc každý včelař, který kočoval, dostával za jedno přisunuté včelstvo určitou částku. Kočování však mělo i svá úskalí a těžkosti. Včelaře totiž stálo počáteční náklady na pořízení kočovného vozu a čas spojený s jeho kontrolou na místě vzdáleném i mnoho kilometrů od jeho bydliště. Změna k přístupu ke kočování nastala po roce 1989. Nová hospodářská situace se brzy projevila ve vztahu ke včelařům a včelaření. Zemědělské podniky od roku 1991 z finančních důvodů nevyplácely poplatek za přisunutí včelstva, byly pouze ochotny dovézt kočovné vozy k příslušným polím. To byl jeden z důvodů, proč mezi včelaři začal ochabovat zájem o tento způsob včelaření. Dalším důvodem byly nízké výkupní ceny tohoto druhu medu. Zatímco před rokem 1989 Jednota vyplácela za 1 kg

---

¹² V roce 1979 kočoval p. Kozelský s 12 včelstvy na voze, p. Ranocha kočoval s 8 samostatnými úly. V roce 1985 bylo k zemědělským plodinám přisunuto 60 včelstev, v roce 1986 kočovali 4 včelaři s 51 včelstvy. Ta přisunuli k řepce a jeteli. V roce 1988 kočovalo 8 včelařů, celkem bylo přisunuto 195 včelstev, z toho 81 k řepce, 57 k jeteli a 57 k bobu. V následujícím roce bylo v kočovných vozech 72 včelstev, kočovalo opět 8 včelařů. V roce 1990 bylo k polím přisunuto 6 kočovných vozů s 55 včelstvy. Viz SOKA Frýdek-Místek, fond MěNV Brušperk, Kronika města, díl III – VI. (1956 – 1992), inv. č. 16 – 19.

řepkového medu 35 Kčs, v roce 1993 soukromí podnikatelé platili většinou okolo 22 Kč za 1 kg, objevila se však i cena 17 Kč.¹³

Příloha:

Včelařská přísloví, pranostiky a pořekadla z Frýdecko-Místecka¹⁴

- Když v nížině žáby skřehotají, tu se včely v horách dobře mají.
- Kolik dní po sv. Jiří pučí lípa, tolik dní po sv. Janě lípa kvete.
- Když v horách kvete jeřabina, dávej včelám, až kvete jetelina.
- Když na lese vyskytne se medovice, tož první den komár, druhý vos a třetí včelka pase.
- Spádkový med, včelám jed a proto z úlu vyber hned.
- Když mladé stromy se potí na kmenech, bude bohatý spadek na jedlích.
- Kolik dní před Božím narozením spadne okyt (jíní) na stromy, tolik dní před sv. Janem je spadek.
- Slunce-li okyt ten osvíti, bude na med bohatý rok.
- Chladno-li je, když lípa pučí, bude i v době květu sychravo a včely mají hladný rok.
- Zmrznou-li žabám peřiny, včely se nezrojí.
- Vylíhaly-li se včely v době bouřky, zakrývali je včelaři bílými plachtami, neboť se nerojí čeled', kterouž blesk osvěcuje.
- Jistému včelaři se nepodřezané včely rojily šestkráté, podřezané dvakráté.
- V listopadu, prosinci a lednu včelám pokoj dej, ony spí a tak málo medu sní.

---

¹³ SOkA Frýdek-Místek, fond Archiv města Brušperk, Kronika města, díl I. (1894 – 1946), inv. č. 189.

SOkA Frýdek-Místek, fond MěNV Brušperk, Kronika města, díl II. – VI. (1947 – 1992), inv. č. 15 – 19.

¹⁴ Kadlčák, Josef Mnohoslav: Včelařské Besedy. Přátelům včelky medonosné. Přívoz 1899, s. 18 – 19.

Mikoláš, Jaroslav Ludvík: Z dějin a k dějinám včelařství na Těšínsku.

- Úl bukový velmi bílé pláсты dává, vrbové a topolové hnědé, ze smrkového se včely hojně rojí, v jedli mnoho medu dají.
- Kupuje-li horský včelař v zimě včely, koupí jen ty, které mají na česně jíní (okyt).
- Na sv. Antonička (13. června) včely jsou na smrku (ty kvetou).
- Lipový med jednou za tři roky se vydaří.
- Když zemře hospodář-včelař, při jeho vynášení z domu se klepe na úly, aby včely věděly, že se s nimi loučí.
- Aby oči děti nebolely, potírají se medem ze stědrovečerního stolu.
- Májový roj za fůru sena stojí.
- Červnové rojení není za zvonění.
- Lidé se radují létu a včelku květu.
- Ženci na pole, včeličky z pole.
- Včely umírají jako lidé.

Med a jeho využití v dobové reklamě

OBCNÁ DÍVČÍ ŠKOLA V BRUŠPERKU¹

Příspěvek k dějinám školského zákonodárství

Silvie Křístková

Dívčí škola, jejíž historie a vývoj jsou v práci popsány, se nalézala nedaleko Ostravy ve městě Brušperku. Město, které se nacházelo na hukvaldském panství, bylo založeno mezi léty 1267–1270 olomouckým biskupem Brunem ze Schauenburku. V průběhu staletí se z městečka stalo významné centrum cechů a řemesel, které bylo ze strany olomouckých biskupů nadáno množstvím práv a privilegií.²

Samostatná obecná čtyřtřídní dívčí škola byla založena v roce 1887 a fungovala až do roku 1941. K dějinám dívčí školy v Brušperku se zachoval bohatý archivní materiál, který je uložen ve Státním okresním archivu Frýdek-Místek. Ve fondu *Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku* nalezneme školní kroniky, vizitační zprávy, katalogy a další různorodý materiál, který se týká poměrů ve škole.³

---

¹ Tato studie je přepracovanou a doplněnou verzí seminární práce z právních dějin (seminář Mgr. Jany Janišové, Ph.D.). Seminární práce: Křístková, Silvie: *Obecná dívčí škola v Brušperku*, Olomouc 2009, 56 s. je uložena na Katedře teorie práva a právních dějin Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

² Hosák, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha 1938, s. 702–703; Müller, Karel – Žáček, Rudolf. *Brušperk. Městská privilegia*. [s.l.], 1993, *Zakládací listina brušperská* [nestránkováno]; Dokoupil, Lumír a kol.: *Brušperk město nikoliv nejmenší. Sedm století dějin*. Brušperk 1969, s. 35. Tzv. zakládací listina města Brušperk od olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburka nese datum 6. prosince 1269. Viz k tomu podrobněji Bakala, Jaroslav: *Osídlení Místecka a Brušperska v období vrcholného feudalismu*. Frýdek-Místek 1983, s. 58–63; Janiš, Dalibor: *Rozsah újezdu Franka z Hückeswagenu a statky olomouckého biskupství na severovýchodní Moravě*. In: Luděk Galuška – Pavel Kouřil – Jiří Mitáček (edd.), *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno 2008, s. 200–201.

³ Wojnar, Karel – Horák, Bohdan – Drobiš, Dominik: *Obecná dívčí škola Brušperk 1887–1943. Inventář*, 1968, ev.č. 160, 9 s.; Drobišová, Božená –

***

Nejstarší zmínka, která se týká výuky dětí ve městě Brušperku, pochází ze 14. století. Nevíme sice, jak budova „školy“ vypadala nebo kde přesně se nacházela, ale předpokládá se, že pro výuku byla určena dřevěná budova vystavěná u kostelní zdi. Výuka čtení, psaní, zpěvu a hudby probíhala v latinském jazyce.

Výrazná změna ve školských záležitostech nastala až s nástupem Marie Terezie, která se svými reformami pokusila především zvýšit docházku dětí do školy. Formálně změna sice nastala, ale s velkými úspěchy se nesešla. Škola byla navštěvována jen zřídka, protože rodiče své děti potřebovali hlavně doma na práci a k opatrování mladších sourozenců. Na základě tereziánské reformy nižšího školství musela být v Brušperku zřízena triviální škola, kde se učilo třem předmětům, tzv. triviu, které obsahovalo čtení, psaní a počty. Kromě něj se na školách vyučovalo také náboženství.⁴

Předměty byly vyučovány v rozsahu, v jakém to stačilo pro kariéru rolníka a živnostníka. Psalo se rydlem na voskové tabulky nebo brkem na papír. Počítat se děti učily na prstech. Lavice si školy v této době nemohly dovolit, a proto děti při vyučování seděly na zemi. Učitelům byla pro přípravu k vyučování nápomocna Felbigrowa kniha z roku 1777, která obsahovala především návody jak si při vyučování počínat, ale také jak připravit černidlo či ořezat brk.⁵

***

V roce 1814 byla v Brušperku otevřena druhá třída, jejíž vyučování probíhalo ve zdejší chudobinci. V první třídě se učilo

---

Drobiš, Dominik: Městská škola chlapecká a dívčí 1919–1953. Inventář, 1969, ev. č. 162, 6 s.

⁴ Kunz, J.: Obrázky z dějin brušperského školství. Brušperk 1992, str. 4, 6, 9–10; Hledíková, Zdeňka – Janák, Jan – Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost, Praha 2005², s. 146–147. K tereziánským a josefínským reformám viz podrobněji Kadlec, Karel: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě. Praha 1928⁴, s. 332–347.

⁵ Dokoupil, L. a kol.: Brušperk, str. 121; Kunz, J.: Obrázky, s. 10.

podle učebnice s názvem *Kniha pro dívky, aneb všeobecné obsahy a vyjádření o věcech, které děti věděti mají*, druhá třída používala *Knihu k čtení pro 2. třídu venkovských škol v cis. kral. rakouských zemích*. Díky otevření druhé třídy se počet dětí postupně zvětšoval a v první polovině 19. století dosáhl hranice tři set.⁶ Školní budova už byla nedostačující, a tak byla škola přeložena do nové radnice č. 22.⁷ Školní prostory se tím značně zvětšily a škola si mohla dovolit ve školním roce 1866/67 otevřít třetí třídu. Naléhání učitelů, kteří si stěžovali, že nelze učit tak velké množství dětí najednou, byl tak na krátkou chvíli zažehnán. Vyrůstající počet žáků však zahájil další vlnu proseb učitelstva, které požadovalo otevření dalších tříd. Nedostatek financí a náhlý požár radnice se školními třídami v roce 1869 tyto debaty na několik let úplně uzavřel. Naléhání učitelstva dosáhlo svého cíle v roce 1873/74, kdy škola otevřela čtvrtou třídu.⁸

Ve školním roce 1879/80 pak došlo i k otevření třídy páté. Školu navštěvovalo v 70. letech 19. století přes pět set dětí. Vyrůstající počet dětí vedl ve školním roce 1884/85 k rozdělení zdejší školy na obecnou trojtřídní chlapeckou a obecnou trojtřídní dívčí školu. O dva roky později došlo k rozšíření obou škol na čtyřtřídní. Správa obou školních zařízení ale zůstala v rukou jednoho správce. Nejdůležitějším mezníkem byl **školní rok 1887/88, kdy došlo k vytvoření samostatné obecné čtyřtřídní dívčí školy.**⁹

---

⁶ Tamtéž, s. 12–13.

⁷ Zemský archiv Opava, Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výtah z kroniky školní, teď školy chlapecké.

⁸ Kunz, J.: *Obrázky*, s. 15–16; Dokoupil, L. a kol.: *Brušperk*, str. 132

⁹ ZA Opava, SOKA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výtah z kroniky školní, teď školy chlapecké; Kunz, J.: *Obrázky*, s. 16–17; Wojnar, K. – Horák, B. – Drobiš, D.: *Obecná dívčí škola*, s. 1; ZA Opava, SOKA F.-M., fond Archiv města Brušperk, inv. č. 189, *Kronika města*

První půlrok vedl správu obou škol Antonín Schindler.¹⁰ Poté, co Jan Janáček převzal vedení chlapecké školy, stal se Schindler správcem samostatné školy dívčí.¹¹ I když už zařízení měla své vlastní správce, sídlo školy zůstalo nadále společné. Obě školská zařízení se tísnila v budově radnice. V prvním roce oddělení dívčí části školy od chlapecké byla dle okresního inspektora **budova školy přiměřená**.¹² Tento stav však netrval dlouho a hned rok následující byla z pochopitelných důvodů budova staré radnice shledána nedostačující a pro potřeby školy zcela nepřiměřená. Vyučování probíhalo v nevyhovujících, malých, tmavých

---

Brušperku. I. díl. (1894) 1924–1945(1946), [z předmluvy starosty Karla Špačka z roku 1924; nestránkováno]. Kronika je v digitalizované podobě přístupná na webových stránkách Státního okresního archivu Frýdek-Místek

http://www.archives.cz/zao/media/fm/06_kroniky/Brusperk/dil_1/index.html). Ke vzdělávání dívek v 19. a na poč. 20. století viz Pánková, Markéta a kol: Vzdělávání dívek v Čechách. Praha 2008, s. 9–10. Z regionálně zaměřené literatury viz např: Kodlová, Žofie: První dívčí reálné gymnasium. In: Almanach ke 100. výročí gymnasia ve Valašském Meziříčí. Valašské Meziříčí 1971, s. 25–30; Demel, Jiří: Dívčí reálné gymnázium ve Valašském Meziříčí. Zpravodaj Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně, 1987, s. 57–58.

¹⁰ Antonín Schindler se narodil 2. června 1838 ve Velké Polomi. Přípravná studia absolvoval v Opavě a v roce 1857 se stal podučitelem ve škole v Polské Ostravě. Jeden rok dále působil ve Velké Polomi a následujících deset let v Kateřinkách u Opavy jako podučitel. Následně působil ve škole v Martinově a v roce 1873 byl ustanoven učitel v Brušperku. Od roku 1878 zastával místo nadučitele koedukační školy v Brušperku a od roku 1884 byl ředitelem zdejší dívčí školy. Zemřel 15. srpna 1899 (ZA Opava, SOkA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk, Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená.. Výťah z kroniky školní, teď školy chlapecké; Tamtéž, AM Brušperk, inv. č. 189, Kronika města Brušperku. I. díl, [nestránkováno]).

¹¹ KUNZ, J.: Obrázky, s. 17.

¹² ZA Opava, SOkA F.-M., fond Okresní školní výbor Místek (1810) 1875–1949, inv. č. 212, Vizitace na školách v obcích Bordovice, Brušperk, Čeladná. 1882–1933, karton 115, zpráva za rok 1887/88.

a vlhkých učebnách. Inspektor si všiml důležitých nedostatků jako byla absence umyvadel, ale i takových detailů, jakými byly chybějící záclony v oknech. Nábytek byl sice shledán novým a čistým, ale lavice nebyly úměrné postavám a vzrůstu žaček.¹³ Špatné hygienické podmínky upoutaly pozornost také místecké okresní školní rady, která vybízela ke zlepšení podmínek pro výuku. Vedení města však výtky odmítalo a tvrdilo, že i když nejsou poměry zcela dle předpisů, pro zdejší potřebu a poměry jsou zcela dostačující.¹⁴

Nepřiměřený stav městské radnice pro potřeby obecné školy a nevyhovující, neúhledné, špatně osvětlené učebny byly trnem v oku inspektorům až do doby, než se třídy dívčí obecné školy přestěhovaly do nové budovy. Do té doby se vedení školy alespoň všemožně snažilo udržet celkový stav zařízení na přiměřené úrovni. Nářadí ve třídách bylo vždy dostačující, ve školním roce 1895/96 byly zakoupeny také nové lavice a navíc byla budova i veškeré zařízení pojištěno.¹⁵

Nevyhovující prostory byly nejprve provizorně řešeny dočasným umístěním několika tříd do domu paní Navrátkové. Okolo roku 1905 započala jednání o novém umístění škol. Prvotní myšlenkou byla výstavba nového křídla ke stávající radniční budově, která však byla okresní školní radou zamítnuta. Obec chtěla postavit novou školní budovu, ale protože náklady činící 120 000 korun by nebyla schopná uhradit, obrátila se k náhradnímu řešení. Od pana Cigánka byl odkoupen dům č. p. 155, který byl upraven pro školní potřeby a byla zde v roce 1910/11 umístěna obecná dívčí škola. Od tohoto školního roku se obsah vizitačních zpráv změnil. Vedení školy si mohlo konečně vyslechnout, místo častého negativního hodnocení, pochvalu od školního inspektora. Nová školní budova s šesti učírnami, sborovnou a kabinetem byla shledána přiměřenou, učírny světlými, čistými a prostornými.

---

¹³ Tamtéž, zprávy za roky rok 1888/89, 1889/90.

¹⁴ Dokoupil, L. a kol.: Brušperk, str. 133.

¹⁵ ZA Opava, SOkA F.-M., OŠV Místek (1810) 1875–1949, inv. č. 212, Vizitace na školách v obcích Bordovice, Brušperk, Čeladná. 1882–1933, karton 115, zpráva za rok 1895/96.

Školní stavení bylo dostatečně velké, a proto zde byla později umístěna také jedna třída měšťanské dívčí školy.¹⁶

Nedílnou součástí každé školy by měl být i **prostor, na kterém se žáci budou moci sportovně vyžít**, na kterém budou udržovat svou kondici a tělesné zdraví. Dívčí obecná škola v Brušperku z počátku své samostatné existence nebyla schopná svým žáčkám takovou možnost poskytnout. Ve druhém roce svého působení ale začala škola zřizovat *letní tělocvičště*, které bylo poměrně malé, ale bylo vybaveno náradím a pro zatímní potřeby dostačovalo.¹⁷ Tělocvičště však postupem času chátralo. Z tohoto důvodu žákyně vyšších tříd začaly cvičit na sokolském hřišti a nižší ročníky si hrály a cvičily na vypískovaném školním dvoře.¹⁸

Škola dále potřebovala **prostor pro výuku pěstování plodin**. V době, kdy škola chlapecká i dívčí setrvaly v jedné budově byl pro tyto účely využíván pozemek školního správce. Později byla zřízena zahrada společná pro školu dívčí a chlapeckou. Na jaře školního roku 1901/02 už ale žákyně mohly své znalosti z hodin přírodopisu prakticky uplatnit na vlastní školní zahradě.¹⁹ Od roku 1919/20 se vizitační zpráva zmiňuje o tom, že byla zahrada postoupena správci školy, který ji zpočátku poskytoval pro školní potřeby, později ji však měl pouze pro soukromé účely. Než byla vystavěna nová zahrada, která sloužila pouze pro účely vyučovací a výchovné, uběhlo pět let.²⁰

Knihovna byla další místností, bez níž by škola nemohla existovat. Nejprve čítala pouze oddělení pro žáky, později i oddělení knih pro učitele a chudé žákyně. Až do školního roku 1897/98 knihovna neobsahovala více jak sto výtisků, a proto byla nutná podpora různých institucí, místních fondů a spolků

---

¹⁶ Dokoupil, L. a kol.: Brušperk, str. 133–134; ZA Opava, SOkA F.-M., OŠV Místek (1810) 1875–1949, inv. č. 212, Vizitace na školách v obcích Bordovice, Brušperk, Čeladná. 1882–1933, karton 115, zprávy za roky 1914/15 – 1919/20, 1921/22, 1922/23, 1925/26.

¹⁷ Tamtéž, zprávy za roky 1887/88–1891/92.

¹⁸ Tamtéž, zprávy za roky 1921/22–1932/33.

¹⁹ Tamtéž, zprávy za roky 1887/88–1891/92, 1900/01–1905/06, 1915/16.

²⁰ Tamtéž, zprávy za roky 1919/20, 1921/22–1932/33.

i samotných kantorů, kteří jí poskytovaly finanční a materiální dary.²¹

***

Každý **školní rok** na obecné dívčí škole začínal bohoslužbou a vyzváním Ducha Svatého v místním kostele. Pak byla děvčata odvedena ke škole a rozdělena do tříd. Poté, co se žáčky mezi sebou seznámily a pozdravily, byl jim přečten a vysvětlen školní řád, byly poučeny o tom, jak mají pracovat a chovat se, a také jim jejich třídní učitelé oznámili, jaké školní učební pomůcky budou daný rok potřebovat.²²

Vyučování nejprve začínalo v polovině září a končilo koncem července.²³ Ve školním roce 1918/19 došlo k první odchylce. Škola žákyním skončila už 28. června. Od školního roku 1920/21 byla zavedena druhá změna, která posunula počátek nástupu do školy už na 1. září.

Ukončení školního roku bylo podobné jako zahájení. Byla provedena bohoslužba, zazpívány chvalozpěvy a národní hymna a byly dívkám předány školní zprávy za poslední čtvrtletí a vysvědčení. Během roku dívka dostávala zprvu čtyři čtvrtletní zprávy, a to v měsíci prosinci, březnu, květnu a červenci. Poté, co došlo k posunu začátku a konce školního roku, se zprávy rozdávaly

---

²¹ ZA Opava, SOkA F.-M., OŠV Místek (1810) 1875–1949, inv. č. 212, Vizitace na školách v obcích Bordovice, Brušperk, Čeladná. 1882–1933, karton 115, shrnutí z vizitačních zpráv z celého období; Tamtéž, Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výtah z kroniky školní, teď školy chlapecké; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15.

²² Tamtéž, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výtah z kroniky školní, teď školy chlapecké.; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15.

²³ Většinou školní rok začínal v rozmezí 14. – 17. září a končil nejčastěji v rozmezí 29. – 31. července.

v listopadu, únoru, dubnu a červnu. Čtvrtletní zprávy nakonec nahradily zprávy pololetní, které známe dodnes.²⁴

Hlavní náplní roku byla samozřejmě **výuka**. Aby byly žačky brušperské školy pečlivě připraveny k další etapě svého života, co se týče praktického života nebo studia na vyšší škole, musely být svědomitě vybírány i vyučovací předměty. Základem pro život bylo samozřejmě čtení, psaní a počty. Holé čtení bez důrazného přednesu by však bylo monotónní, a proto byl přidán předmět deklamace, ve kterém si projev dívky trénovaly. Dovednosti, které se týkaly psaní, byly rozšířeny v mluvnici, pravopise a slohu. Fantazie žaček byla rozvíjena v kreslení, praktickým dovednostem, které využijí v budoucnu ve své domácnosti, se učily v ženských ručních pracech. Hlas trénovaly v hodinách zpěvu, tělo pak v nepovinných hodinách tělocviku. Aby však z mladých slečen vyrostly chytré a ve všech směrech vzdělané dámy byl přidán zeměpis, dějepis, přírodověda, přírodopis, přírodopis a později také občanská nauka. Výčet předmětů završuje povinné náboženství vyučované zdejším farářem nebo kaplanem a němčina, která však byla, kromě protektorátního období, pouze volitelným předmětem.²⁵

Rozvrh a osnovy předmětů byly pečlivě vytvářeny tak, aby počet hodin i probíraná látka odpovídaly vyspělosti žákyň. Výuka ve škole probíhala všechny dny v týdnu kromě čtvrtku a neděle. Vyučování začínalo v osm hodin ráno a podle tříd končilo různě,

---

²⁴ ZA Opava, SOKA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výtah z kroniky školní, teď školy chlapecké.; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15.

²⁵ ZA Opava, SOKA F.-M., OŠV Místek (1810) 1875–1949, inv. č. 212, Vizitace na školách v obcích Bordovice, Brušperk, Čeladná. 1882–1933, karton 115, rozvrhy hodin za roky 1917/18, 1933/34; Tamtéž, Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, zprávy z let 1940/41.

ale nebylo výjimkou, pokud žákyně ve škole končily v 15 nebo 16 hodin. Samozřejmě byla odpolední přestávka na oběd.²⁶

V průběhu roku byly na škole pořádány různé **slavnosti** a velmi často se připomínala nejrůznější **výročí**, která se týkala slavných osobností, událostí či bitev. Tyto události byly ve škole vždy zdůrazňovány a byl vykládán jejich význam a důležitost. Z nejčastěji vzpomínaných osob lze jmenovat například Františka Josefa I.²⁷ či později pochopitelně prezidenta T. G. Masaryka.²⁸ A protože je škola vzdělávací ústav, nemohla být opomenuta ani jména důležitých postav, které se proslavily v průběhu dějin v různých literárních, fyzikálních a jiných oborech. Jednalo se kupříkladu o Thomase Alva Edisona či Jana Amose Komenského.²⁹

Co se týče slavností pořádaných školou, nebylo jich málo. Od roku 1924/25 byl zaveden svátek matek, slavený v měsíci květnu nebo červnu. Při této slavnosti byla děvčata nabádána k vděčnosti a bylo jim vysvětleno, jak se mají k matkám chovat.³⁰ Velmi významnou slavností, spojenou s výročím slavného panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., byl *Dětský den* během něhož správce školy přednášel o významu panování císaře v dějinách říše i v dějinách našeho národa, četly se manifesty, hrálo se loutkové divadlo, děvčata zpívala vlastenecké písně a národní hymnu a pořádaly se sbírky pro potřebné účely.³¹ Dalšími příležitostmi k přednáškám na důležitá témata a k realizaci

---

²⁶ Tamtéž, inv. č. 212, Vizitace na školách v obcích Bordovice, Brušperk, Čeladná. 1882–1933, karton 115, rozvrhy hodin za roky 1917/18, 1933/34

²⁷ Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětiletí dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, rok 1916/17.

²⁸ Tamtéž, rok 1918/19, 20/21, 1935/36, 1937/38.

²⁹ Tamtéž, rok 1921/22, 1923/24, 1927/28 - 1929/30, 1931/32, 1932/33, 1934/35 - 1937/38.

³⁰ Tamtéž, rok 1924/25, 25/26

³¹ Tamtéž, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výtah z kroniky školní, teď školy chlapecké, rok 1911/12; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětiletí dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, rok 1917/18.

sbírek byly Jarní slavnosti a slavnost míru, které byly pořádány ve prospěch Červeného kříže,³² říjnový *Den spořivosti*³³ či *Týden dětské knihy*, probíhající od 3. do 10. prosince.³⁴

Kromě slavností a výročí dětem příjemňovaly školní rok také **procházky a výlety**. Vycházky obsahovaly poučné výklady doplňující zeměpisné a přírodopisné učivo a sloužily také pro osvěžení těla i ducha.³⁵ Vyjížděly mimo město, pořádané už od roku 1898/99, žákyním poskytovaly informace, které měly doplnit a obohatit vědomosti nabyté v průběhu vyučování a podporovat lásku k vlasti a jejím památkám. Nejčastěji navštěvovanými místy byl Štramperk, Hukvaldy a Radhošť.³⁶

Do brušperské obecné školy pro dívky chodily **žákyně** nejen z tohoto města, ale také zde dojížděla děvčata z přilehlých vesnic, například Staré Vsi a Chabičova (Trnávky) nebo do zdejší školy docházely žačky z Antonínova. Rovněž národnost nebyla zcela jednotná. Kromě české, později československé, se objevovala i národnost německá nebo polská. Co se týče náboženství, škála vyznání byla v průběhu let pestrá. Mimo převládající římsko – katolické vyznání, některé žačky uznávaly i náboženství židovské. Později se kronika zmiňuje i o československé církvi nebo o začkách, které byly bez vyznání.³⁷

---

³² Tamtéž, rok 1925/26.

³³ Tamtéž, rok 1929/30.

³⁴ Tamtéž, rok 1933/34.

³⁵ Tamtéž, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výťah z kroniky školní, teď školy chlapecké, rok 1913/14; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětiletí dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, rok 1916/17, 1933/34 - 1937/38.

³⁶ Tamtéž, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výťah z kroniky školní, teď školy chlapecké, rok 1898/99, 1905/06, 1911/12 – 1913/14; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětiletí dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, rok 1922/23, 1930/31, 1931/32, 1933/34, 1934/35, 1937/38.

³⁷ Tamtéž, inv. č. 1, Dějiny školy obecné pro dívky v Brušperku, co škola samostatná školním rokem 1887/88 zřízená. Výťah z kroniky školní, teď

***

Budova dívčí školy v Brušperku

Právní předpisy, které upravovaly chod škol v monarchii, se v prvorepublikovém období značně změnily. **Školskému zákonodárství** podléhala i brušperská obecná škola, která se vždy řídila platnými říšskými zákony. Dlouhá staletí bylo známo, že církev velkou měrou zasahovala do výuky. Zásahy se zintenzivňovaly od roku 1855, kdy byla uzavřena smlouva mezi rakouským mocnářstvím a Apoštolským stolcem.³⁸ Konkordát kladl velmi vysoké nároky na organizaci školy a výuku, která měla být maximálně spjata s katolickou vírou. Podle úmluvy vedli

---

školy chlapecké, rok 1887/88 - 1897/98, 1908/09 – 1910/11; Tamtéž, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, rok 1921/22 – 1939/40.

³⁸ Konkordát byl uzavřen 18. srpna 1855 a jako státní zákon byl vyhlášen císařským patentem č. 195/1855 ř. z. z 5. listopadu 1855 (Tretera, Rajmund Jiří: *Konfesní právo a církevní právo*. Praha 1997, s. 89).

předmět náboženství pouze učitelé, kteří od biskupa získali k této činnosti svolení. Biskupové zároveň dbali na to, aby ani v žádném jiném předmětu nedošlo k rozporu s katolickou věroukou a *mravní čistotou*.³⁹

Školské zákonodárství se začalo postupně měnit od konce 70. let 19. století. Zákon o postavení školy k církvi, vyhlášený 25. května 1868, rušil výše zmíněnou úmluvu. Svobodu vyučování deklaroval i článek 17 zákona O všeobecných právech občanů království a zemí na říšské radě zastoupených. Ve veřejných školách se o náboženství sice měla starat církev, ale nejvyšší vedení týkající se školství a výchovy držel v rukou stát. Novými zákony vznikla také soustava školské správy tvořená místními, okresními a zemskými školními radami, která měla pravomoc schvalovat učebnice, kromě náboženských.⁴⁰

Důležitým mezníkem pro obecné školství byl, ze tří částí složený, zákon říšský ze dne 14. května 1869, jímžto ustanovují se pravidla vyučování ve školách obecných (*Podle § 1 jsou obecné školy zřízeny k tomu, aby děti v mravnosti a nábožnosti vychovávaly, ducha jejich vyvíjely, známosti a zběhlosti, jichž mají k dalšímu vzdělání v životě zapotřebí, jim poskytovaly a byly základem, aby se z nich stali hodní lidé a občané*). Další paragrafy ustanovovaly, že do škol veřejných, které jsou vydržovány zcela nebo z části státem, zemí nebo obcí, mohou chodit děti jakéhokoliv náboženského vyznání. Na jednoho učitele pak připadalo 80 dětí. Na každé obecné škole se podle květnového zákona vyučovalo alespoň náboženství, které obstarávala příslušná církev, jazyk, počty a nauka o geometrických formách, psaní, přírodověda, zeměvěda, historie, zpěv a tělocvik. Děvčata pak měla navíc ženské ruční práce a nauku o domácím hospodářství. Docházka byla stanovena od dokonaných šesti do dokonaných čtrnácti let,

---

³⁹ Kopáč, Jaroslav: Dějiny české školy a pedagogiky v letech 1867-1914. Brno 1968, s. 11; Hledíková, Z.–Janák, J.–Dobeš, J.: Dějiny, s. 267–268.

⁴⁰ Tamtéž, s. 267–268; Kopáč, J.: Dějiny, s. 11, 16. Zákon, který rušil dozor katolických autorit na všeobecném školství, byl vyhlášen jako z. č. 48/1868 ř. z. (Tretera, Rajmund Jiří: Konfesní právo, s. 89).

přičemž žáci mohli vystoupit ze školy až měli nejpotřebnější znalosti, a to znalosti čtení, psaní a počítání.⁴¹

Jedna z částí zákona z roku 1869 se týkala postavení učitelstva. Podle něj se měli budoucí učitelé i učitelky vzdělávat ve čtyřletých pohlavně oddělených učitelských ústavech,⁴² kde jako uchazeči o studium museli splňovat následující podmínky: rakouské občanství, dokonaný patnáctý rok věku, fyzické i duševní zdraví a bezúhonnost. Náboženské vyznání nehrálo roli. Pro přijetí bylo dále nutné složit přijímací zkoušku, ve které měli prokázat znalosti z gymnázií a reálků, kromě cizích jazyků. Neopomenutelnou částí byla nařízení o služném učitelů. Odstavec 1 § 55 říká, že plat učitele, vyplácený školním úřadem vždy včas, musí být takový, aby jím byl schopen uživit svou rodinu podle místních poměrů. § 56 pak stanovil učitelům a jejich pozůstalým právo pobírat penzi. Zákon z května 1869 pamatoval i na hrazení nákladů na školy obecné. O náklady se měla starat především místní obec a pokud neměla dostatek peněz, měla vypomoci země. Z toho se pak ustálilo pravidlo, kdy země se měla postarat o osobní náklady, kterými byly učitelské platy, a obec měla hradit věčné náklady na byty učitelů, otop, školní stavby, jejich udržování a zařízení atd.⁴³

Doba plynula a poměry se měnily. Proto byla zapotřebí novela školského zákona. Ta byla vyhlášena jako zákon z 2. května 1883 č. 53 říšského zákoníku a pozměňovala některá ustanovení zákona ze 14. května 1869. Například § 21 zákona povoloval dětem na venkově a dětem nemajetných tříd ve městech a městečkách po šesti letech docházení do školy na žádost rodičů úlevy, které

---

⁴¹ Kopáč, J.: Dějiny, s. 18–19.

⁴² Muži se učili náboženství, vychovatelství a nauce vyučovací, historii, mluvnici, písemnosti, znalosti literatury, v matematice algebře a geometrii, v přírodních vědách zoologii, botaniku a mineralogii, přírodopytu, tj. fyzice a počátkům chemie, geografii, nauce o ústavě vlastenecké, polnímu hospodářství, psaní, kreslení, hudbě a tělocviku, příležitostně i jiný zemský jazyk. Ženy byly vzdělávány zejména v aritmetice, zpěvu a nauce o domácím hospodářství, dále se učily ženské ruční práce a cizí jazyky (Tamtéž, s. 20–21).

⁴³ Tamtéž.

omlouvaly dítka z pravidelné docházky například v určité části roku nebo v určitých dnech v týdnu. § 48 stanovil, že správcem školy může být pouze učitel, který prokázal způsobilost vyučovat náboženství toho vyznání, ke kterému se přiznávala většina žáků školy. V jednom důležitém bodě se novela s původním zněním zákona zcela ztotožňovala – také státu vyhrazovala vrchní dozor a řízení veškeré výchovy.⁴⁴

Počátek 20. století nepřinesl ve školském zákonodárství žádné převratné změny. Učitelé, kteří své žáky vzdělávali, poučovali a vychovávali s náležitou svědomitostí a láskou se ale postupně setkávali s materiálními a psychickými obtížemi kladenými nadřízenými školskými úřady. Problémy se týkaly především vyplácení služného, a proto mnoho učitelů a učitelek působících na brušperské škole, ale i jinde, v průběhu let odcházelo na jiná působiště.⁴⁵ Někteří kantoři si však nenechali takové zacházení, které panovalo v celém státě, líbit a již za první světové války se uvnitř českých politických stran začaly utvářet školské a učitelské odbory, které se snažily dosáhnout stavovských a občanských práv pro učitele a měly zájem na vytvoření jednotné školské politiky. V době krátce po vytvoření Československé republiky učitelstvo obecných a měšťanských škol pocítilo, že je vhodná doba nastolit změny ve školství. Proto se začalo dožadovat úpravy hmotných poměrů, náboženské svobody, reformy školství, zrušení celibátu učitelek, zavedeném na počátku 20. století, odloučení škol od církve, převzetí školské správy státem a smetení požadavků na vysokoškolské vzdělání učitelů. Vznikaly myšlenky týkající se povinné devítileté školní docházky, zavedení občanské výchovy a základů řemesel pro chlapce i dívky.⁴⁶

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 41, 115.

⁴⁵ Dokoupil, L. a kol.: Brušperk, str. 134; Pánková, M. a kol.: Vzdělávání, s. 17; ZA Opava, SOKA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, rok 1919/20.

⁴⁶ Somr, Miroslav: Dějiny školství a pedagogiky. Praha 1987, s. 209; Kopáč, Jaroslav: Dějiny školství a pedagogiky v Československu: České a slovenské školství a pedagogika v letech 1918 - 1928. Brno 1971, s. 11.

Dlouhou dobu bylo učitelstvo nejednotné, a proto se jejich snahy většinou nepodařilo dovést do úspěšného konce. A i když bylo v roce 1918 vytvořeno ministerstvo školství, které mělo školství rozvíjet a podporovat, zmíněné představy učitelů nebyly ještě dlouho vyslyšeny, protože legislativním aktem ze dne 28. října 1918, pojmenovaném O vytvoření československého státu, byla ponechána všechna původní říšská a zemská nařízení a zákony v platnosti. Důležitým okamžikem tak byl vznik Československé obce učitelské na prvním sjezdu učitelů v roce 1920, který problém nejednoty učitelstva částečně řešil.⁴⁷

Postupem let byly vydávány také zákony, které se vztahovaly přímo k učitelstvu. Takovým aktem byl například zákon č. 455 ze 14. července 1919, který rušil celibát učitelek, či zákon č. 204 z 10. dubna 1919 rušící 2. odstavec § 48 zákona z 2. května 1883 týkající se možnosti výkonu správcovství na školách (viz. výše). Tím došlo k návratu k původnímu znění zákona ze 14. května 1869. 22. ledna roku 1919 se v Národním shromáždění jednalo o finančních záležitostech kantorů. Někteří poslanci navrhovali, aby učitelstvo dostalo služební a penzijní dávky, které pobírali úředníci se stejnou úrovní vzdělání a aby se každá nová úprava úřednických přídatků a výhod týkala také učitelstva. Rovnocenného postavení se učitelstvo nedočkalo ihned, nýbrž postupně. Na tomto zasedání byl prozatím schválen pouze návrh o drahotním přídatku pro učitelstvo, kterým měla být zmírněna jejich bída. Stejných platů a výhod jako pobírali státní zaměstnanci a úředníci se kantoři měli dočkat 23. května 1919, kdy byl přijat zákon č. 274 o platové paritě učitelů se státními zaměstnanci. Ačkoli měl paritní zákon učitelům přilepšit, ve skutečnosti se tak nedělo. Zákon o paritě byl několikrát porušován. Například drahotní výpomoci vyplácené v roce 1920 se týkaly pouze úřednictva, nikoli učitelstva. V následujících letech byly z důvodů mimořádných státních poměrů sníženy mimořádné a nouzové výpomoci. Učitelům však byly výpomoci zkráceny o 20-30% více než státním zaměstnancům. Postavení učitelstva bylo podlomeno

---

⁴⁷ Somr, M.: Dějiny, s. 209–210; Malý, K. a kol.: Dějiny, s. 270–271; Hledíková, Z.– Janák, J.– Dobeš, J.: Dějiny, s. 356–357.

i nařízením č. 495 z 21. prosince 1921, kterým se upravily výhody poskytované státním a jiným veřejným zaměstnancům z důvodu mimořádných poměrů. Učitelé začali hrozit pasivní rezistencí, která měla přimět stát, aby navrátil kantorům, co jim vzal. Stát jim však vrátil pouhou čtvrtinu. Poslední rána byla dána paritnímu zákonu 24. června 1926, kdy byl vydán zákon č. 104, tzv. *platový učitelský zákon*, který situaci učitelů nijak nezlepšil.⁴⁸

Kantorů se dále týkal i zákon č. 306 z 9. dubna 1920 podle něhož se při přijímání uchazečů o učitelské místo mělo nejprve přihlídnout ke služebnímu stáří. Mladší adept měl být přijat pouze pokud byl lépe kvalifikován. S tímto zákonem souvisí i akt z 29. dubna 1920, který rozšířil kritéria obsazování učitelských míst o délku učitelské praxe a kvalifikace.⁴⁹

Ve 20. letech 20. století byl vydán další školský zákon, tzv. *malý školský zákon* z 13. července 1922, který měl sjednotit školský systém a legislativu mezi zeměmi koruny České, Slovenskem a Podkarpatskou Rusí. Ve skutečnosti se ale touto problematikou dostatečně nezabýval. Červencový zákon z roku 1922 počítal se zavedením občanské nauky a výchovy, povinného tělocviku a domácích nauk pro dívky a ručních prací pro chlapce. Podle zákona měl být snížen počet dětí na jednoho učitele z osmdesáti na šedesát. Koedukační výuka na obecných a měšťanských školách neměla být problémem. Dále se zákon zmiňuje o plné rovnosti učitelů a učitelek, osmileté školní docházce bez úlev a o zvýšení trestů za nedbalou návštěvu školy.⁵⁰

Když už si učitelé mysleli, že se jejich situace určitým způsobem ustálila, zasáhla je další rána. Z důvodu krizového období byl vydán zákon č. 286 z 22. prosince 1924, tzv. restriční zákon, který nařizoval snížení počtu státních zaměstnanců a učitelů o 10%. Mělo k tomu dojít pomocí odchodů do důchodu či

---

⁴⁸ Kopáč, J.: Dějiny školství s. 24–25, 37, 48, 52–53, 67; Somr, M.: Dějiny, s. 219.

⁴⁹ Kopáč, J.: Dějiny školství s. 26; Somr, M.: Dějiny, s. 219.

⁵⁰ Kopáč, J.: Dějiny školství s. 56, 199–203; SOMR, M.: Dějiny, s. 219–220.

přechodů do jiných zaměstnání. Z úsporných důvodů měly být rovněž spojovány, popřípadě rušeny školní třídy.⁵¹

***

Důležitými časovými úseky v historii **brušperské dívčí školy byla období světových válek**, během kterých se poměry ve městě i ve škole změnily. V době **první světové války** byly žákyně nabádány k šetrnosti, pracovitosti, obětavosti a k lásce k vlasti. Nadřízené úřady se mládeži snažily vštípít, že nesmí v této strašné době zůstat nečinná, že je třeba, aby vypomáhala při hospodářských pracích a veřejných sbírkách, šetřila potravinami, z vlastních úspor podporovala snahy Červeného kříže a za každou cenu šířila vlastenectví. Děvčata musela být zároveň zvláště čistotná a velmi opatrná, aby nešířila infekční nemoci. Činnost žákyň spočívala ve zhotovování teplého ošacení pro vojíny bojující na frontě, sbírání novin, ze kterých šily papírové podešve, ve vyrábění supaniny na rány a pletení nebo háčkování teplého prádla a jiných částí oděvu jako byly například kukly, lýtkovnice, nátepníčky, šály a ponožky. Dívky také sbíraly cínové a olovené odpadky, jahodové a ostružinové listí pro výrobu čaje a konaly veřejné sbírky financí, bavlněného prádla a kapesníků ve prospěch válečných účelů. V obecné dívčí škole byla zřízena nemocnice Červeného kříže, na jejímž zakládání se podílely i zdejší žačky.⁵²

Rovněž úděl učitelstva se za tohoto výjimečného stavu pozměnil. Kromě šíření vlastenectví a pořádání sbírek, vypomáhali při soupisu zásob úrody, potravin, dobytka, sena a slámy, předmětů denní potřeby a při pojišťování vojáků. Učitelky a učitelé se účastnili kurzů Červeného kříže, aby mohli vypomáhat při ošetřování zraněných, hlásili se do sboru dobrovolných hasičů a angažovali se ve válečných půjčkách.⁵³

Za doby **okupace a druhé světové války** byl nacistickým násilím Brušperk postižen z okolních obcí nejvíce. Gestapem bylo

---

⁵¹ Kopáč, J.: Dějiny školství s. 65.

⁵² ZA Opava, SOkA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, 1914/15 - 1917/18

⁵³ Tamtéž.

zatčeno a vězněno v táborech na 100 brušperských občanů, z nichž 24 bylo popraveno, 10 zemřelo v táborech a 3 byli zastřeleni na útěku. Také zdejší učitelé, kteří se věnovali odbojové činnosti, se zatýkání a popravám nevyhnuli. Ve městě panoval strach a nedůvěra.⁵⁴

1. listopad 1941 byl mezníkem, který **ukončil samostatnou existenci obecné dívčí školy v Brušperku**. Pro malý počet žáků byla obecná dívčí škola opět spojena s chlapeckou. Dosavadní řídící učitel dívčí školy, pan Kokeš, byl poslán do Místku a správu nad obecnou smíšenou školou převzal řídící učitel Veselý. Veselý se se stávajícími kantory snašel velmi špatně, a proto se je jakkoli snažil odstranit. Čtyři učitele přeložil na jiná působiště, dva poslal do koncentračního tábora, kde zůstali až do konce války.⁵⁵ Na škole byly zavedeny nové poměry. Musela být vyvěšena protektorátní vlajka a znak a musel se používat nacistický pozdrav. Staré učebnice se již používat nesměly, ale nových se nedostávalo, což na škole vyvolalo zmatek a chaos. Děti si navíc v průběhu války chodily do školy spíše jen pro úkoly.⁵⁶ Dá se říci, že úroveň školy za protektorátu velmi poklesla. Předměty jako byly české dějiny, literatura nebo občanská nauka byly zakázány. Hodiny přírodovědy, češtiny, tělocviku a náboženství byly na úkor němčiny omezeny. Vypůjčování knih z učitelské i žakovské knihovny zastaveno. Nucený sběr odpadových hmot byl dle Němců důležitější než vědomosti a prospěch žáků.⁵⁷

Budova dívčí školy byla používána v průběhu války, kromě výuky, také jako ubytovna přistěhovalců, kteří byli například

---

⁵⁴ Tamtéž, záznamy pro období druhé světové války.

⁵⁵ Kunz, J.: *Obrázky*, s. 21; ZA Opava, SOKA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, záznamy pro období druhé světové války.

⁵⁶ Kunz, J.: *Obrázky*, s. 21–22.

⁵⁷ SOKA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk – Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 2, Kronika pětileté dívčí školy obecné v Brušperku od památného roku školního 1914/15, záznamy pro období druhé světové války.

propuštění z práce v Německu. Od 9. února 1945 byla výuka přerušena úplně. Škola byla obsazena Němci, kteří svým vandalismem ničili vnitřní zařízení i pomůcky. Před ústupem před Rudou armádou navíc vyhodili do povětří blízký most, jehož detonace rozbila všechna okna v budově. Za spolupráce obyvatelstva a majetných Němek byla školní budova o pár měsíců později uklizena, opravena a znovu připravena k vyučování.⁵⁸

V dubnu 1945 už bylo jasné, že Německo válku prohraje. Obyvatelé města každým dnem očekávali příchod osvoboditelů. Nesmírná radost a nadšení se tak zmocnilo obyvatel, když Rudá armáda vstoupila dne 4. května do města. Byla zahrnuta projevy lásky, nadšení a dary. Ze škol okamžitě zmizely obrazy nenáviděného Hitlera, Háchy a všechno, co připomínalo Protektorát.⁵⁹ Správu školy za zatčeného Veselého převzal Antonín Sýkora⁶⁰, který 16. května slavnostně zahájil vyučování v osvobozené československé škole. Hlavním úkolem učitelů nyní bylo vyplňování mezer ve vědomostech žáků, které vznikly častým přerušováním vyučování, vyloučením některých předmětů a omezování učiva v dobách války.⁶¹

***

Obecná dívčí škola v Brušperku prošla dlouhým vývojem, během kterého se jí povedlo z malé smíšené školy vybudovat moderní zařízení pro dívky, ve kterém se děvčata učila všemu, co pro svůj budoucí život mohla potřebovat. I přes počáteční obtíže a válečné otřesy, během nichž bylo vyučování nejprve omezeno,

---

⁵⁸ Tamtéž, rubrika Čest budiž jejich památce.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Antonín Sýkora se narodil 12.června 1900 v Nové Bělé. Vystudoval čtyř třídní obecnou škola v Nové Bělé, osm tříd českého reálného gymnázia reálného v Místku, kde získal vysvědčení dospělosti a také studoval na učitelském ústavě v Příboře, kde složil zkoušku učitelské dospělosti. Poté musel nastoupit aktivní vojenskou službu. Po návratu působil na chlapecké obecné škole v Brušperku a od roku 1926 na dívčí škole v Brušperku. Během praxe vykonal zkoušku učitelské způsobilosti (SOkA F.-M., Základní devítiletá škola Brušperk, Obecná škola dívčí v Brušperku, inv. č. 2, Kronika, rok 1926/27)

⁶¹ Dokoupil, L. a kol.: Brušperk, str. 249.

později zcela pozastaveno, se škola neustále snažila o to, aby se kvalita výuky zlepšovala a zdokonalovala. To se jí, díky darům a pomoci měšťanů, od kterých získávala finanční prostředky a potřebnou výbavu, dařilo.

Škola, která se dostala až na úroveň moderního dívčího ústavu, kterému se dalo vytknout jen málo nedostatků, byla pro celé okolí významnou institucí, vychovávající malá děvčata v mladé dámy, které disponovaly dobrou úrovní znalostí, rozhledem i potřebnou praktickou zručností.

Školní zařízení, v podobě základní školy, existuje ve městě dodnes. A tak zbývá už jen přát, aby byla škola pořád tak významnou institucí, hybnou silou pokroku, vývoje a kultury a nadále hrdě reprezentovala toto malé městečko jménem Brušperk.

PODVODY JOSEFA TANDLICH A KONEC PODNIKÁNÍ ŽIDOVSKÉHO PODNIKATELE PHILIPA LANDSBERGERA

Radek Lipovski

Židovským podnikatelským rodem Landsbergerů z Frýdku se zabývala již poměrně slušná řada historiků, protože ekonomické aktivity Philipa Landsbergera a jeho syna Adolfa podpořily velký rozmach textilního průmyslu v tomto městě. Adolf Landsberger byl dokonce za svůj hospodářský přínos v r. 1913 povýšen do šlechtického stavu s přídomkem von Friedeck¹. Už jeho otec měl v místní židovské komunitě vysoké postavení od okamžiku svého příchodu, o čemž svědčí jeho zapletení do letité kauzy ve věci přechovávání tóry na Koloredově. Ve 40. letech byl vyslýchán pro držení tóry.² Zakoupil sefer na tóru pro místní modlitební shromáždění, existující podle Janusze Spyry přinejmenším od r. 1823.³

Philipp Landsberger pocházel z obce Wilamowice u Skočova (* 1812), někdy ve 40. letech 19. st. se přestěhoval do Koloredova, pronajal si zde hospodu u císařské silnice a také obchodoval se zemědělskými produkty. Vlastnil navíc reality a hostinec v obci Wilamowice u Skočova a r. 1851 získal reality č. p. 74 a 77 ve Frýdku, které velkým nákladem přestavěl na úpravářenskou

---

¹ Krejčík, T.: Moravští nobilitovaní židé v 19. století. In: XXVI. Mikulovské sympozium. Moravští židé v rakousko-uherské monarchii (1780-1918). Brno 2000, s. 163.

² Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, f. Velkostatek Hukvaldy, Uchovávání tóry v Koloredově u Salomona Zwillingera, Jacoba Lichtensterna a Isaaca Lichtensterna, inv. č. 2793, k. 608.

³ Spyra, J.: Drogi społecznego awansu Żydów na prowincji w monarchii habsburskiej na przykładzie Adolfa Landsbergera von Friedeck. In: Brňovják, J.- Zářický, A. [eds.]: Šlechtic podnikatelem. Podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18.-19. století. Ostrava 2008, s. 291.

manufakturu.⁴ Ve fondu hukvaldského velkostatku se dochoval protokol o počtu Židů v Koloredově z 29. 4. 1845, podle něhož zde k tomuto datu pobýval Jakob Lichtenstern s manželkou Theresií a 4 dětmi, Ignatz Lichtenstern s manželkou Marií, matkou Evou a jejím manželem Ignatzem Lewinem, Philip Landsberger s manželkou Rebecou a 7 dětmi, Isack Löw s manželkou Babette a 7 dětmi, Gerson Schönhof s manželkou Marií a 9 dětmi a Isack Fried s manželkou Rosalií a 5 dětmi. Kromě nich se zde dále nacházeli obchodníci s dobyt看em a textilním zbožím: „...cestující židovští obchodníci s dobyt看em a jiní židovští obchodníci, kteří v Koloredově a Místku nakupují lněné a bavlněné zboží...“⁵ Druhý soupis se dochoval rovněž patrně z období 40. let, ale nebyl datován a s největší pravděpodobností se nezachoval celý. Obsahoval kromě dospělých osob také jména dětí a jejich věk. Philipp Landsberger byl zaznamenán tentokrát s manželkou Annou, dcerami Fanny (9 let), Theresií (6 let), Pepi (4 roky), Amalií (3 roky) a syny Adolfem (5 let), Ignatzem (4 roky) a Jakobem (2 roky).⁶

Ještě na počátku 50. let stále držel majetek ve Wilamowicích, kde se mu narodil v r. 1853 syn Leopold⁷, což by vysvětlovalo, že v kontrolních matrikách Koloredova a Frýdku se neobjevil žádný záznam k jeho rodině. Přesto na Frýdecku a Místecku rozvinul v té době skutečně široké spektrum podnikatelských aktivit. Zabýval se obchodem všeho druhu, ale v 50. letech se začal orientovat stále více na textilnictví. Obchodoval bavlněnou přízí a tkaninami a také založil ve Frýdku přes odpor frýdeckých měšťanů v r. 1851 tiskárnu kartounů. Odpor Frýdečanů nehrál velkou roli, protože Landsbergerův podnik se nacházel v zámecké jurisdikci, kde se

---

⁴ Myška, M.: Opožděná industrializace. Lnářský a bavlnářský průmysl na Frýdecku a Místecku do začátku tovární výroby. Trutnov 1991, s. 58-60; Spyra, J.: c. d., s. 289.

⁵ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, f. Velkostatek Hukvaldy, Uchovávaní tóry..., inv. č. 2793, k. 608. "... die reisenden jüdischen Ochsenhändler und andere israelitische Handelsleute, welche in Colloredow und Mistek Lein und Baumwollwaaren einkaufen ..."

⁶ Tamtéž.

⁷ Spyra, J.: c. d., s. 290.

vyskytovaly vhodné budovy a prostory pozůstalé po vrchnostenském podnikání. Již v r. 1852 byl tento podnik nazýván Cottonfabrik. V 50. letech byl podnik rozšířen o mandlovní, bělidlo a úpravnu. Až do konce 60. let se zaměřoval jen na úpravárenství.⁸ V roce 1860 začal v tomtéž oboru samostatně podnikat nejstarší syn Philipa Landsbergera Adolf, který ve Frýdku založil malou úpravnu lněných tkanin.⁹ Byl to právě Adolf, který rozvinul průmyslové textilní podnikání ve Frýdku a Místku v největší míře, k čemuž mu dopomohla poněkud nešťastná událost v otcově životě.

Janusz Spyra zmínil ve svém článku o společenském vzestupu Adolfa Landsbergera, že na počátku 60. let 19. stol. se firma Philipa Landsbergera dostala do blíže neznámých problémů. Její majitel ohlásil 3. 4. 1863 u krajského soudu v Těšíně pozastavení platnosti a začalo vyplácení věřitelů z Landsbergerova movitého i nemovitého majetku. Problémy zřejmě zasáhly i společenské postavení Philipa Landsbergera, protože 23. 11. 1863 rezignoval na své předsednictví ve výboru židovského modlitebního sdružení.¹⁰ Co ho vlastně vedlo k ústupu z podnikatelských a společenských pozic? Určité vysvětlení nabídla policejní agenda, přestože v ní nebyl nikde přímo popsán poklesek Philipa Landsbergera. Zdá se, že příčinou jeho ústupu bylo trestní stíhání jeho spolupracovníka Josefa Tandlichy. Tyto události se totiž časově shodují. Krajský soud v Těšíně zaslal 9. 2. 1863 frýdeckému magistrátu zprávu ve věci Josefa Tandlichy: „*V záležitosti vyšetřování Josefa Tandlichy pro trestný čin podvodu se ukázalo jako nezbytné co nejspolehlivěji zjistit majetkové poměry Josefa Tandlichy a jeho manželky. (...) Již dříve se zjistilo, že mělo být ve Frýdku a okolí vydáno Tandlichem více falešných směnek...*“¹¹

---

⁸ Myška, M.: c. d., s. 58; Zářický, A.: Rothschildové a ti druzí. Ostrava 2005, s. 105; Spyra, J.: c. d., s. 290.

⁹ Zářický, A.: c. d., s. 105.

¹⁰ Spyra, J.: c. d., s. 290-291.

¹¹ SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Frýdku, Policejní a trestní záležitosti, postrk, žebrota, vysvědčení zachovalosti a chudoby, spolková agenda, hasiči (1854), inv. č. 592, sign. J, k. 133. "*In der Untersuchungsangelegenheit des Josef Tandlich wegen Verbrechens des*

Jak souviselo stíhání Josefa Tandlich a Philipem Landsbergerem? Původním obchodním zájmem Philipa Landsbergera byly potraviny. Podle protokolu s obchodníky máslem v Místku z r. 1854 se dříve zabýval obchodováním s máslem. V tomto protokolu figurovali jako obchodníci máslem Vincenc Dřín, Filip Skalka a Františka Dřínová, ale zároveň bylo připsáno, že Philip Landsberger již s máslem neobchodoval: „*Dne 17 list [1854] z okresního úřadu oznámili obci že Fil. Landsberger z Koloredova má ovšem výdělkový list na obchod obilím, ale sám neobchoduje nýbrž na jeho místě Tandlich a Samueli.*“¹² Philip Landsberger se zabýval textilnictvím a obchod potravinami přenechal svým spoluvěrcům. Během hladových let 1846-1856 se obchod potravinami stal velmi výnosným a stal se lukrativním také díky železnici, po níž byly obilniny dovezeny až do relativně blízkého Svinova nebo Přívozu. Potravinami obchodovali také další místní Židé. Michael Spitzer obdržel v r. 1861 živnostenský list na obchod chlebem, Bernhard Plaček v r. 1865 na obilí, Markus Brenner r. 1866 na voly a koncese bez uvedené komodity drželi v 60. letech Benjamin Wechsberg, Rezi Morgensternová a Anna Tandlichová, Josefova manželka.¹³

Ve frýdecké kontrolní matrice¹⁴ byla zaznamenána narození šesti dětí Josefa a Anny Tandlichových – Marie (*1851), Augusty (*1853), Rosy (*1855), Sigmunda (*1857), Hermanna (*1859) a Rudolfa (*1861). Všechny byly zapsány v r. 1861, ale asi se narodily již ve Frýdku. Podle odpovědi frýdeckého úřadu z 12. 2. 1863 na zprávu krajského soudu totiž přišel Josef Tandlich do Frýdku patrně již v r. 1850, pracoval jako barvířský pomocník v Landsbergerově úpravně a s pomocí Philipa Landsbergera začal provozovat obchod moukou a potravinami: "*Josef Tandlich přišel*

Betruges erscheint es nothwendig die Vermögensverhältniße des Josef Tandlich und seiner Ehegattin mit möglichster Verlässlichkeit zu erheben. (...) Es kommt ferner hervor, daß in Friedek und der Umgebung mehrere Wechselfalsifikate von Tandlich ausgegeben worden sein sollen..."

¹² SOkA Frýdek-Místek, f. Pozůstalost Linhartova, Rukopis „Dějiny Místku – v 19. století“, inv. č. 3, k. 1, článek 25.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Národní archiv v Praze, f. Kontrolní matriky, inv. č. 159a.

[1]850 [přeškrtnuto] jako barvířský tovaryš do továrny zdejšího průmyslníka Philipa Landsbergera, kde byl v této pracovní pozici až do požáru [přeškrtnuto a nahrazeno slovy "více let"]. Pak zde zřídil na jméno Philipa Landsbergera obchod moukou a potravinami, k čemuž mu opatřil Philip Landsberger kredit [...] v r. 1854 dostal povolení k samostatnému podnikání v obchodu s obilím..."¹⁵ Už v tomto obchodě obilím se Tandlich zřejmě nečinil zcela nejlépe. V dalším popise jeho působení totiž frýdecký magistrát neopomněl zmínit, že ve svém obchodě s kukuřicí napálil již v r. 1855 skladníka na svinovském nádraží: "V letech 1854, 1855, 1856 a 1857 prováděl Jos. Tandlich významný obchod s kukuřicí [...] V roce 1855 dorazila na nádraží ve Svinově na adresu J. T. [Josefa Tandlicha] jedna dávka kukuřice z Uher a její výdej byl smluven pouze na dobírku 1500 zlatých. J. Tandlich uměl přelstít skladníka Fischera zaměstnaného u Severní dráhy na nádraží Svinov, kukuřice byla Tandlichovi vydána, a Fischer musel celý obnos zaplatit za Tandlicha, přičemž do dnešního dne požaduje tuto částku u Tandlicha, nepočítajíc malé nepodstatné splátky. Tento rys dokazuje, že Tandlich nemohl mít žádný majetek, jinak by Tandlich nemohl chudého zřízence takovým podvodným způsobem učinit nešťastným..."¹⁶

---

¹⁵ SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Frýdku, Policejní a trestní záležitosti..., inv. č. 592, sign. J, k. 133. "Josef Tandlich kamm [1]850 [přeškrtnuto] als Färbergeselle in die Fabrik des hiesigen Industriellen Philipp Landsberger, wo er in dieser Eigenschaft bis zu dem Brande [přeškrtnuto a nahrazeno slovy „mehrere Jahre“] in dieser Fabrik war. Sodann etablierte er auf den Namen des Phillip Landsberger daselbst einen Mehl und Victualienhandel, wozu ihm Philip Landsberger credit verschaffte [...] im J.[ahre] 854 kamm er um die Befugniß zum selbständigen Betriebs eines Getreidehandels ..."

¹⁶ Tamtéž. "In den Jahren 854, 855, 856 und 857 machte Jos. Tandlich ein bedeutendes Geschäft in Kukuruz. [...] Im J. 855 kamm eine Parthie Kukuruz aus Ungarn an die Eisenbahn Station Schönbrunn unter Adresse des J. T. [Josef Tandlich] und die Ausfolgung desselben war nur gegen Nachnahme von 1500 fr [zlatých] bedungen. J. Tandlich wußte den bey der Nordbahn am Bahnhofe [přeškrtnuto] Schönbrunn bediensteten Magazinier Fischer zu überlisten, der Kukuruz wurde an Tandlich

Z uvedených informací vyplývá, že Tandlich se při svém obchodu s obilím dostal do značných finančních problémů a pravděpodobně si začal půjčovat, přičemž falšoval směnky. Nikde nebylo zmíněno, jakou roli v jeho "kšeftech" hrál Philip Landsberger, ale je možné, že právě on musel nakonec věřitele vyplatit. Dokonce lze předpokládat, že převedl svou firmu na manželku a později syna Adolfa, aby nebyla prodána pro vyplacení věřitelů. Ve frýdeckých fondech se dochovalo osvědčení o majetku a mravnosti Anny a Adolfa Landsbergerových z 2. srpna 1864, v němž byla Anna označena nejen jako vedoucí závodu, ale i jako příčinnivá a pracovitá žena a řádná matka: "*Anna, manželka místního majitele továrny Filippa Landsbergera, řádná a příčinnivá, pilná žena, je krátce ředitelkou Landsbergerova závodu, tato jest také dobrou matkou a stará se o dobrou výchovu své početné rodiny...*"¹⁷ Podobně kladně byly zhodnoceny mravy a celkový charakter jejího syna Adolfa: "*...Adolf, syn zdejšího majitele továrny Fil. Landsbergera, je příčinnivý, bezúhonný a inteligentní mladý muž...*"¹⁸ Podle tohoto osvědčení držela Anna polovinu selského gruntu č. 33 v Pržně v ceně 3300 zlatých, ale na tomto statku ležely dluhy ve výši, která přesahovala jeho hodnotu. Je pravděpodobné, že majitelem druhé poloviny byl Philip, a proto byl statek tak zadlužen. Kromě poloviny přženského gruntu vlastnila Anna ještě chalupu č. 76 ve Frýdku v zámecké jurisdikci v ceně 280 zlatých. Na sousedním čísle 77 byla Landsbergerova

---

ausgefollt, und Fischer mußte dem ganzen Betrag für Tandlich bezahlen, wofür er den Betrag bis zum heutigen Tage, kleine unbedeutende Abzahlung abgerechnet, bey Tandlich zu fordern hat. Dieser Zug beweißt, daß Tandlich kein Vermögen haben konnte, denn in anderen Falle hätte unmöglich Tandlich einem armen Bedinsteten auf eine derartige betrügerische Art unglücklich machen können ..."

¹⁷ Tamtéž. "*Anna Ehegattin des hies.[igen] Fabriksbesitzers Philipp Landsberger, eine ordentliche und eine rührige arbeitsame Frau, kurz die Leiterin des Landsberg'schen Fabriksetablissement ist, dieselbe ist auch eine brave Mutter, und besorgt um eine gute Erziehung für ihre zallreiche Familie ..."*

¹⁸ Tamtéž. "*... Adolf, Sohn des hies. Fabriksbesitzers Fil. Landsberger, ein rüh[r]iger, sittenreine und intelligente jungen Mann ist ..."*

továrna, ale o jejím vlastnictví nebylo v osvědčení nic zmíněno, i když nejspíše ji už držela také Anna.

Philip Landsberger se úplně z veřejného života nestáhl. V letech 1869-1872 seděl v předsednictvu židovského spolku ve Frýdku, Místku a Koloredově a zvolen byl i do dalšího funkčního období v r. 1873, ale ještě téhož roku, 11. října, zemřel.¹⁹ Ve sčítání lidu 1869 byl uveden jako majitel renty. Závod už vedl Adolf, jenž byl v tomtéž censu zachycen jako úpravárenský podnikatel.²⁰ V té době rozvíjel nové odvětví výroby. V r. 1868 začal budovat první frýdeckou a zároveň slezskou mechanickou tkalcovnu bavlny. Jeho firma „Adolf Landsberger. K. u. k. privilegierte erste österreichisch-schlesische Baumwoll- und Flachsspinnerei und Weberei, Bleich und Appreturfabrik“ se stala největším textilním podnikem ve Frýdku, jenž disponoval kompletním výrobním cyklem od předení po závěrečnou úpravu. Firma expandovala i na území Místku.²¹

Tandlich měl zřejmě se svou minulostí takové problémy, že se r. 1879 i se všemi dětmi přejmenoval na Kranstein²² a snad začal znovu někde jinde, protože ve Frýdku, ani v Místku již v žádných pramenech nebyl nalezen. Jeho příklad dobře poukazuje na riskantnost podnikání v této době, přičemž Židé byli schopni toto riziko podstoupit. Často se zřejmě snažili obchodovat více komoditami najednou a v zásadě „kšeftařili“. Zmíněný Scholem Samueli, jenž obchodoval spolu s Tandlichem na Landsbergerově místě, byl zároveň zprostředkovatelem textilních produktů pro několik haličských obchodních domů.²³ Podobných obchodníků působilo na Frýdecko-Místecku velmi mnoho a jejich centrem se

---

¹⁹ Spyra, J.: c. d., s. 291.

²⁰ SOkA Frýdek-Místek, f. Archiv města Frýdku, Sčítání obyvatelstva r. 1869, inv. č. 1740-1741.

²¹ O jeho podnikatelském rozmachu nejlépe: Zářícký, A.: c. d., s. 105-107. Biogramy Landsbergerů je možno nalézt v: Myška, M.-Dokoupil, L. [eds.]: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Sešit 2. Opava-Ostrava 1994, s. 71-72; Myška, Milan a kol.: Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska. Ostrava 2003, s. 254-255.

²² Národní archiv v Praze, f. Kontrolní matriky, inv. č. 159a.

²³ Myška, M.: c. d., s. 43.

stal Koloredov. V kontrolní matrice Koloredova byly zaznamenány v 50. a 60. letech děti řady Židů, kteří měli zapsán statut „Handelsmann in Kolloredov“. Patřil sem zmíněný Scholem Samueli původem z Haliče, jeho synové Heinrich a Ephraim Samueli, Bernhard Plaček původem z Přerova, Markus Teich a jeho syn Josef Teich, Josef Blech, Salomon Menkes z haličského Lembergu nebo tři obchodníci původem z Lipníka nad Bečvou Gustaw Münster, Pinkus Berger a Jakob Goldstein. K těmto koloredovským obchodníkům lze připočítat ještě místecké Moritze Taubera, Nathana Glesingera, Rubena Ambese a Jakoba Kleina, jenž měl v matrice statut „Geschäftsmann“.²⁴

Podnikatelé si museli v každé době dávat pozor na své spolupracovníky. Philip Landsberger dokázal nakonec zachránit svůj podnik pro syna Adolfa, který pak vyrostl v nejvýznamnějšího podnikatele předválečného období na Frýdecko-Místecku. Ne všichni podnikatelé měli takové štěstí. Mezi úspěchem a neúspěchem byla velmi tenká hranice a i velmi schopný podnikatel jako Philip Landsberger se mohl dostat do takových potíží, ze kterých by již nebyla cesta zpět. Dlužno dodat, že pravděpodobně na těchto problémech nenesl vinu. Spíše příliš věřil svému spolupracovníkovi.

---

²⁴ NA, f. Kontrolní matriky, inv. č. 159b.

ŽELEZÁŘSKÉ PODNIKY V MĚSTEČKU FRÝDLANT NAD OSTRAVICÍ

Petra Sysalová

Městečko se proslavilo svou železářskou výrobou, o kterou se zasloužily především jeho železárny, díky kterým se Frýdlant nad Ostravicí stal významným hutním centrem. Dalo by se říct, že frýdlantské železárny daly počátek pozdějšímu ostravskému těžkému průmyslu. Vítkovické železárny vznikly původně pouze jako filiálka frýdlantských. Vedle arcibiskupských železáren vznikly v městečku také závody zpracující železo a železné zboží. Hutnictví železa se v 19. století převážně transformovalo na slévárenskou produkci umělecké litiny, kamen, později i smaltovaného nádobí, kovových kuchyňských linek a některých strojírenských výrobků.

Frýdlantská akciová společnost pro výrobu železného zboží

V roce 1908 se utvořila hlavně z řad předních úředníků železáren Frýdlantská akciová společnost pro výrobu železného zboží. Tato společnost si pronajala od olomouckého arcibiskupství tehdejší zastavený hamr číslo 5 „Na papírně“, vystavěla na jeho místě novou slévárnu se smaltovnou a zavedla výrobu litinového smaltovaného nádobí a výrobu sanitní litiny. V objektu hamru byla tehdy v provozu 4 kladiva s příslušenstvím a vyráběly se zde radlice a osy. Po pronajmutí se výroba přenesla do samotných železáren. Prostory zaniklého hamru byly vyklizeny. „Akciovka“ v něm postavila slévárnu a moderní smaltovnu na výrobu litinového smaltovaného zboží. Kvůli specifikaci výroby byli pozváni a získáni slévárenští a smaltárenští odborníci z Plzně, Hořovicka, Rokycanska. Od roku 1911 se vyráběly litinové a smaltované hrnce, rendlíky, kotle, kamnovce na ohřev vody. O 7 let později se výroba rozšířila o klozetové vložky, prameníky, instalační litinu, sifóny, plotýnky na sporáky. Od poloviny 20. let 20. století přibýly koupací vany. Roku 1919 si „akciovku“

pronajala sousední a. s. Ferrum, původně na 50 let, ale již roku 1923 s ní splynula v jeden hospodářský celek.¹

Akciová společnost Ferrum

Frýdlantské železářny počátkem 20. století stále vlastnilo olomoucké arcibiskupství. 1. července 1913 si je od něj pronajala nově vytvořená akciová společnost Ferrum. Pacht byl uzavřen na 50 let, do 30. června 1963, za roční nájemné 195 000 rakouských Korun.² Nájemní smlouva byla podrobně rozpracována a obsahovala 30 hlav, mimo inventarizačního zápisu převzatých objektů s jejich celkovým oceněním. Nově utvořená akciová společnost přebrala i slévárnu „Na papírně“, takže měla k dispozici 4 slévárny, z toho 3 ve Frýdlantu n. O. a 1 na Čeladné. Po důkladné rekonstrukci a adaptaci všech budov obnovila výrobní provoz. Jako hlavní ponechala i nadále výrobu stáložárných kamen různých systémů, zavedla opět výrobu strojů a jako novinku výrobu vzduchotechnických zařízení.³ Strojírna se specializovala na výrobu důlních strojů a zimotvorných zařízení. Vzduchotechnické oddělení se zaměřilo na výrobu ventilátorů, sušáren a jiných zařízení z tohoto oboru. Jako zvláštní oddělení byla zavedena smaltovna, která se věnovala výrobě železného smaltovaného nádobí a jiného smaltovaného zboží.⁴

Z výroben, které společnost převzala, to byl hamr č. 1, 2, 3, 4 v Ostravici, hamr č. 7 ve Frýdlantu n. O. a hamr č. 9 v Čeladné. V hlavním závodě pak mimo slévárnu převzala tyto dílny: modelárnu, slévárny, kovárnu, strojírnu, kamnárnou, brusírnu, niklovnu, pozinkovnu, klempírnu, včetně ostatního vybavení

---

¹ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí. Srovnej: Šmika, J.–Běčák, V.: 350 let železáren ve Frýdlantu nad Ostravicí 1618-1968, s. 27.

² Šmika, J.-Běčák, V.: 350 let železáren ve Frýdlantu nad Ostravicí, s. 27.

³ Tamtéž, s. 28.

⁴ SOKA Frýdek – Místek, fond Archiv městečka Frýdlantu nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí. Blíže: Hurt, R.: Dějiny města Frýdlantu nad Ostravicí, rukopis, s. 149.

železáren, jako závodní úřednické i dělnické byty, závodní hotel ve Frýdlantu n. O., závodní hostinec v Čeladné, závodní nemocnici ve Frýdlantu n. O., která zde byla od roku 1896, a rozsáhlé pozemky ve Frýdlantu n. O., v Čeladné i v Ostravici.⁵

Olomoucký arcibiskup Bauer si ve smlouvě o pronájmu vymínil revizi svého pronajatého majetku, ponechal si k tomuto účelu v osobním vlastnictví svou frýdlantskou rezidenci „zámeček“ a kapli sv. Barbory, která byla postavena roku 1844. Ve smlouvě si rovněž určil schvalování všech větších úprav v železárnách a zároveň vydobyl pro své zaměstnance o nedělích a církevních svátcích pracovní klid.

Hlavní podíl v a. s. Ferrum vlastnila Moravská agrární a průmyslová banka, která měla 60% akcií, 30% obdrželo olomoucké arcibiskupství a zbytek byl rozdělen mezi ostatní podnikatele. A. s. Ferrum kromě frýdlantských železáren vlastnila ještě továrnu v Rožmitále a v Buchtodole u Vrbna pod Pradědem ve Slezsku.⁶ V práci železáren se v podstatě nic nezměnilo. Akciová společnost Ferrum měla zájem na maximálních ziscích, proto začala rozšiřovat svůj výrobní program. Nově přijatý technik Karel Svoboda zavedl roku 1914 výrobu ventilátorů a jiného vzduchotechnického zařízení. Strojírna začala s výrobou katrů a zařízení pro pily. Úsilí firmy však přerušila první světová válka. Železářny musely přejít na válečnou výrobu, která pro ně znamenala obrovské finanční ztráty, řádově několik desítek miliónů rakouských Korun. To bylo hlavním důvodem proč po vzniku samostatné Československé republiky došlo k utlumení výroby. Ve 20. letech 20. století zastavily výrobu čeladenské železářny, následujícího roku místní válcovna.

Železářny počátkem 20. let zaměstnávaly 677 dělníků a 39 úředníků. Ale již v říjnu 1921 propustily na 200 dělníků a 12

---

⁵ Tamtéž

⁶ SOKA Frýdek – Místek, fond Archív městečka Frýdlantu nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí. Blíže: Šmika, J.-Běčák, V.: 350 let železáren ve Frýdlantu nad Ostravicí, s. 29.

úředníků.⁷ Ve 30. letech zkracovaly pracovní týden, dokonce až na 3 dny, hlavní příčinou byla hospodářská krize, který na ně tvrdě dolehla. Byly definitivně zastaveny poslední dva hamry, t. j. č. 3 a 4 na Ostravici, koncem roku 1932 i poslední provozy v bývalé válcovně plechu a to klempírna s pozinkovnou. Vedení podniku se snažilo nastalou krizi řešit rozšířením sortimentu výroby. Většina jich ovšem skončila neúspěchem. Např. pokus s výrobou benzinového traktoru s dvojradličným pluhem nebo dvouválcového skútru „Sagita“, o které se v letech 1922-1924 pokoušela strojírna. Stejně dopadla i výroba důlní lokomotivy, kterou pouze v několika kusech odkoupily ostravské doly. Fiaskem skončila i výroba automobilu s dvoutaktním motorem „Bora“, který vynalezl konstruktér Knop. Měl však konflikt s vedením firmy. Po svém propuštění si dokumentaci na jeho výrobu odnesl s sebou do brněnské zbrojovky, kde podle ní s úspěchem vyvinuli automobily i motocykly. Ani výroba ledniček neměla úspěch, vyrobilo se jich jen několik kusů. Naproti tomu se ujala výroba vrátků, lanovek a zařízení vzduchotechniky.⁸

Ve 20. letech 20. století a. s. Ferrum zahrnovala 8 oddělení - strojírna, vzduchotechnické oddělení, slévárnu šedé litiny a kovů, zinkovnu, cínovnu, niklovnu, kamnárnou, smaltovnu, zimotvorné oddělení, kde se vyráběl široký sortiment strojních zařízení pro průmyslové využití i pro domácnost. Strojírna vyráběla reversní motorové turbíny pro pohon vratů, lanovek a řetězovek pro doly, sloupové, vlečné, těžné vrátky, důlní čerpadla, pásové transportéry, nakládací stroje, žlabové transportéry atd. Vzduchotechnika vytvářela ventilační topení a větrání pro větší místnosti, odprašná zařízení pro dřevařský, textilní, strojní průmysl, taktéž i pro doly a hutě. Hlavními produkty slévárny šedé litiny a kovů byly litinové součásti kamen, litinové potrubí, kuchyňské potřeby. Zinkovna a cínovna produkovaly vědra na vodu, hrnce na prádlo, na vaření parou, konve, betonářské, komínové nástavce. V niklovně se niklovalo, mědilo, bronzovalo i stříbřilo. V kamnárně se

---

⁷ Al, Saheb a kol.: Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi, s. 301.

⁸ Tamtéž, s. 302.

sestavovaly různé odlité části kamen v jeden celek. Smaltovna se skládala ze slévárny a vlastní smaltovny. V zimotvorném oddělení se vytvářely elektroautomatické ledničky různých druhů, chladiče pивních šneků, zařízení chladíren pro řezníky, konservátory pro cukráře i zmrzlináře.⁹

Vedením firmy v prvních letech samostatné Československé republiky pověřila správní rada a. s. Ferrum inženýra Karla Svobodu, zatímco centrální ředitel Ing. Josef Cikrt sídlil v Praze. Během první republiky bylo módou zakládat si ředitelství firem v hlavním městě. Hlavní sídlo vedení a. s. Ferrum bylo na Vinohradech v Legerově ulici č.p. 82. Zanedlouho se kvůli vysoké dani vrátilo zpět do Frýdlantu n.O., centrální ředitel Ing. Cikrt však v Praze zůstal. Po smrti Ing. Svobody byl novým ředitelem firmy zvolen Jan Alstern, který v této funkci setrval až do roku 1949.¹⁰

Frýdlantská smaltovna a továrna kovového zboží Richard Postellberg

V třicátých letech 19. století se ředitel frýdlantských železáren František Kleinpeter seznámil při návštěvě v závodech v Blansku u Brna s berlínským chemikem Bedřichem Ferdinandem Leesem. O rok později vstoupil B. F. Leese do arcibiskupských služeb za účelem povznesení a rozšíření železáren. Pracoval pro ně jako expert až do roku 1834, kdy se osamostatnil. V tomto roce založil spolu s chemikem Ludvíkem Grimmem z Hlivic ve Pstruží v domě č. p. 45 smaltovnu, která se zabývala smaltováním litinového nádobí, které bylo vyráběno v arcibiskupských železárnách ve Frýdlantu n. O. a v Čeladné. Byla to první továrna na výrobu smaltovaného zboží v českých zemích. Firma se jmenovala Leese a Grimm.¹¹

---

⁹ SOKA Frýdek – Místek, fond Archív městečka Frýdlantu nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí.

¹⁰ Al, Saheb a kol.: Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi, s. 301.

¹¹ Sysalová, Petra: Historie železáren ve Frýdlantu nad Ostravicí, s. 45.

B. F. Leese se již v arcibiskupských službách pokusil o liti hrců, rendlíků a kastrolů z litiny. Výrobky se lépe prodávaly, když byly smaltované, proto pozval do Frýdlantu nad Ostravicí Ludvíka Grimma, se kterým založil smaltovnu. Největší potíže při zahájení výroby nastaly v otázce správného složení smaltu. Po překonání těchto problémů se podnik dobře zavedl, stačil zpracovat a rozprodat odlitky frýdlantských i čeladenských hutí. Výrobky se dodávaly až do Itálie. B. F. Leese proto přijal L. Grimma za společníka.¹²

V roce 1864 převzal smaltovnu od svého otce Ludvík Ferdinand Leese, absolvent hornické a hutnické akademie. O 3 roky později uviděl L. F. Leese na první světové výstavě v Paříži plechové smaltované nádobí. Rozhodl se jeho výrobu zavést i ve Frýdlantu nad Ostravicí. Jeho společník Oskar Grimm, nástupce Ludvíka Grimma, nechtěl do nového podniku investovat další peníze, proto se rozešli. Oskar Grimm zůstal v Pstruží, kde vyráběl dál smaltované lité nádobí a Ludvík F. Leese založil v roce 1868 v městečku smaltovnu pro výrobu plechového nádobí. Protože neměl lisy k výrobě plechového nádobí, musel je nakupovat z továren v Mödlingu u Vídně. Nakoupené výrobky poté ve své továrně smaltoval. Sám vyráběl sice také plechové nádobí, ale nýtované, nelisované. Oskar Grimm se v roce 1887 odstěhoval do Opavy, L. F. Leese odkoupil jeho podíl a stal se jediným majitelem smaltovny v Pstruží. Tamější smaltovna na litinové nádobí pracovala až do roku 1888.¹³

V roce 1896 smaltovnu ve Frýdlantu n. O. jako prosperující podnik se stovkou zaměstnanců prodal Richardu Postellbergovi za 50 000 zlatých a zboží ve skladištích za 20 000 zlatých. Nový majitel, vídeňský rodák, rozšířil podnik o lisovnu a malírnu. Kromě toho nechal přistavět výpalnu, skladiště, balírnu, parní kotel, garáže a skladiště benzínu. Za nového majitele se podnik nazýval

---

¹² Křiwanek, Alois: Frýdlantská smaltovna a továrna kovového zboží R. Postellberg. Památník krejcarového spolku ve Frýdlantu nad Ostravicí 1881-1931, s. 16.

¹³ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí.

Frýdlantská smaltovna a továrna kovového zboží Richard Postellberg. Výroba se dělila na tři hlavní oddělení: lisovnu – zahrnující lisy a stroje, zde se zboží vyrábělo, smaltovnu – připravoval se smalt a smaltovalo se zboží, malírnu – smaltované zboží se dekorovalo.¹⁴

Richard Postellberg zemřel 3. 3. 1926. Do řízení podniku po něm nastoupil jeho syn Leopold. Ten rozšířil výrobní program a zcela ho inovoval. Nechal postavit nové pece ve smaltovně, nové tavírny smaltu a skladiště surovin, nové záchody, přestavěl skladiště na plech, kotlárnou a leptárnu. Roku 1926 se smaltovna napojila na elektrorozvodnou síť. Ve 30. letech 20. století již firma zaměstnávala 600 dělníků a 40 úředníků. Tím se svým rozsahem vyrovnala sousední a. s. Ferrum.¹⁵ Asi 60% vyrobeného nádobí se prodávalo po celé republice, z toho hlavně nádobí v černém smaltu bylo speciální výrobou firmy. Zbývajících 40 % výroby se vyváželo do ciziny: do zámoří, Anglie, Holandska, Číny, Indie. Firma měla vlastní filiálky v Londýně a Marseille, v Haagu a Porýní měla zastupitelství. Její hlavní výrobou kromě už zmiňovaného smaltovaného nádobí (většinou zdobeného malbami, zvláště vázy a džbány, soupravy nádobí), byly veškeré druhy přepravních pomůcek, jako přepravní koše na láhve v nejrůznějším provedení, z ocelového plechu za horka pozinkované, pro pivovary, sklady piva, mlékárny a výrobce sodové vody, dále bezešvá dutá tělesa, lisované předměty, ohýbané nebo tvarové plechové díly. Roku 1929 se z firmy stala veřejná obchodní společnost, jejímiž společníky byli: ing. Arnošt Křiwánek, Marianna Křiwánková a Leopold Postellberg. V roce 1954 se tento závod stal základním závodem nově utvořeného národního podniku SFINX Frýdlant, k němuž byly později připojeny další

---

¹⁴ Křiwánek, Alois: Frýdlantská smaltovna a továrna kovového zboží R. Postellberg. Památník krejcarového spolku ve Frýdlantu nad Ostravicí 1881-1931, s. 17.

¹⁵ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí.

dva provozy. Krátce poté začal být rozšiřován výrobní program i o kuchyňské dřezy.¹⁶

Rádlo, továrna na orné nářadí a smaltované zboží

V době hospodářské krize ve 30. letech 20. století začala a. s. Ferrum hromadně propouštět své zaměstnance. Propuštění zaměstnanci si založili v roce 1931 pod vedením bratří Hovjackých „Družstvo pro výrobu orného nářadí“. Tato výroba byla z podniku Ferrum vyřazena jako málo výnosná. Levně si tak opatřili stroje z jeho zrušené válcovny. V lednu 1932 zahájili provoz. Vyráběli radlice, pluhy, rýče, motyky, osy pro povozy a želízka do žehliček. V počátcích zaměstnávali 10 dělníků. Družstvo nebyvale prosperovalo, takže se zakrátko změnilo na firmu Rádlo, s.r.o. Výroba se záhy tak rozšířila, že si firma mohla dovolit zakoupit válcovnu celou. Od roku 1936 se vedle tradičního orného nářadí začalo vyrábět i smaltovaného zboží, kterými se firma velmi proslavila. Vyráběla kuchyňské nádobí, smaltované tabule, kuchyňské skříňky a další smaltované výrobky. V té době zaměstnávala okolo 50 zaměstnanců. Po roce 1945 zůstalo Rádlo neznárodněno, v rukou svých bývalých majitelů bratří Hovjackých. V únoru 1948 se už ale znárodnění nevyhnuo.¹⁷

Československý bezkonkurenční průmysl na fosforovou bronz

Roku 1891 Josef Skoludek založil na místě bývalého mlýna podnik na výrobu fosforové bronzi, ložisek a součástek z bílého

---

¹⁶ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí. Blíže: Křivanek, Alois: Frýdlantská smaltovna a továrna kovového zboží R. Postellberg. Památník krejcarového spolku ve Frýdlantu nad Ostravicí 1881-1931, s. 17.

¹⁷ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí. Srovnej: Blažek, R. - Volný, K. - Oliva, M.: 25 let budování Frýdlantu nad Ostravicí, s. 83.

kovu. Mlynáři měli časté spory s místními železárnami o vodu, které nakonec vyústily v prodej celého mlýna i s přilehlými polnostmi právě Josefu Skoludkovi. Nový majitel vybudoval na levé straně hutního potoka slévárnu, kterou neustále modernizoval a rozšiřoval. Místo dřevěného vodního kola vybudoval kolo železné s vrchní vodou k pohonu obráběcích strojů mechanické dílny, kterou založil roku 1921. Firma zaměstnávala průměrně okolo sedmi až osmi zaměstnanců, nejvíce 12-14 v době největší prosperity, ve 30. letech 20. století. Firma hlavně vyráběla ložiska až na 300 atmosfér tlaku ze speciální směsi, jejíž složení bylo firemním tajemstvím, dále pouzdra, pánve atd. Výrobky dodávala do celého Československa, ale také do zahraničí – Německa, Rumunska i Ameriky.¹⁸

Prameny a literatura:

SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí.

Blažek, R. - Volný, K. - Oliva, M.: 25 let budování Frýdlantu nad Ostravicí. Frýdlant nad Ostravicí 1970, 115s.

Křiwanek, Alois: Frýdlantská smaltovna a továrna kovového zboží R. Postellberg. Památník krejcarového spolku ve Frýdlantu nad Ostravicí 1881-1931, s. 16-17.

Pajurek, Emil: Frýdlant průmyslový. In: 60 let místecké pojišťovny 1871-1931. Frýdek-Místek 1931, s. 114-118.

Sysalová, Petra: Historie železáren ve Frýdlantu nad Ostravicí. Ostrava 2008, 95s.

Šmika, Josef – Běčák, Václav: 350 let železáren ve Frýdlantu nad Ostravicí 1618-1968. Frýdlant nad Ostravicí 1968, 53s.

Katalog 150 let Norma Frýdlant nad Ostravicí

---

¹⁸ SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv městečka Frýdlant nad Ostravicí, inv. č. 53. Kronika městečka Frýdlantu nad Ostravicí. Blíže: Pajurek, E.: Frýdlant průmyslový. In: 60 let místecké pojišťovny 1871-1931, s. 116.

ZMIZELÉ DOMY Z KONCE 19. A POČÁTKU 20. STOLETÍ VE FRÝDKU

Eva Vojkovská

Město Frýdek má bohatou stavební historii. Článek se bude zabývat frýdeckými stavbami konce 19. a počátku 20. století. Cílem je přiblížit některé budovy, které zanikly při rozsáhlých urbanistických změnách v 2. polovině 20. století, jež změnily zásadně vzhled města a celých ulic, z nichž některé úplně zmizely. Ve fondu Městský národní výbor Frýdek-Místek se dochovaly spisy frýdeckých domů, určených k demolici kvůli výstavbě nových sídlišť a komunikací, a dokumenty oprav a ocenění domů v těchto lokalitách, které nakonec asanaci města přečkaly. Cílem článku není popsat všechny zbourané ulice a domy, nýbrž na příkladu konkrétních domů ve vybraných místech města před ničivým bouráním přiblížit stavby místních stavitelů, stavebních mistrů a firem, jejichž plány a některé písemné dokumenty se zachovaly. Článek se bude věnovat lokalitám hned u památkové zóny frýdeckého náměstí, kde došlo k rozsáhlému bourání domů, v ulici na Blatnici, v ulici Hluboká, na kterou kolmo navazovala ulice Pivovarská, ležící u městských hradeb. K Mariánskému kostelu vedla z ulice Hluboká pokračující Mariánská ulice, se kterými se kolmo křížila ulice Tří Prutků (stará Revoluční ulice). Zásadní přestavbou prošlo bezprostřední okolí Mariánského kostela a Růžový pahorek, který se změnil v nové panelové sídliště. Rovněž zcela zanikla původní zástavba na Bruzovské ulici.

Proměnami města v běhu času se zabývala nejnověji kniha kolektivu autorů Tomáše Adamce, Milana Klegy a Václava Petera „*Pozdrav z Frýdku Místku*“, která obsahuje zajímavé a cenné staré fotografie a pohlednice se stručným popisem, jež jsou rozděleny do jednotlivých tematických skupin. Staré město připomíná další kniha „*Proměny Frýdku-Místku*“ kolektivu autorů Milana Klegy, Václava Petera, Miroslava Lyska a Miroslava Žišky, která

obsahuje fotografie ulic a domů a srovnává starou a novou zástavbu města.¹

Pohled do Hluboké ulice od náměstí

---

¹ Adamec, Tomáš - Klega, Milan – Peter, Václav: Pozdrav z Frýdku-Místku. Frýdek-Místek 2009; Klega, Milan – Lysek, Miroslav – Peter, Václav – Žiška, Miroslav: Proměny Frýdku-Místku. Frýdek-Místek 2002; Klega, Milan: Zapomenutý Frýdek-Místek, katalog ke stejnojmenné výstavě. Frýdek-Místek 2008. Rottek, Emanuel: Frýdecká epopěj, Frýdek-Místek 1967, rukopis (uložen v SOkA Frýdek-Místek), str. 505, 537, 295, kol.: 700 let Frýdku-Místku, Frýdek-Místek 1965, s. 22-28

Zajímavým pramenem k poznání původní zástavby města jsou staré plány místních stavitelů, uložených ve fondu Městský národní výbor Frýdek-Místek. Na konci 19. století působil ve městě frýdecký stavitel, zednický mistr, tesař a také majitel cihelny (později parní), **Ferdinand Heindrich (Junior)**, narozený roku 1841 v Šenově u Nového Jičína. Vlastnil stavební firmu, ve které zaměstnával desítky řemeslníků. Podle spisového materiálu z fondu Archivu města Frýdek se Heinrich několikrát dostal do konfliktu se zákonem pro nedodržení stavebního zákona nebo pro nezaplacení pojištění svých zaměstnanců, kterým pojištění dodatečně doplatil.² Patřil mezi místní stavitele, provádějící zakázky místních živnostníků, obchodníků a měšťanů. Městská „živá“ architektura procházela mnoha stavebními změnami, aby vyhověla neustále se měnícím požadavkům obyvatel. Heinrich pracoval na přestavbách a přístavbách obytných domů, obchodů, řemeslnických dílen a živnostenských provozoven. Své první stavební zakázky provedl už v 70. letech 19. století, například věž frýdeckého zámku. V roce 1887 vypracoval plán výstavby prvního patra domu Jana Prašivky (Johanna Prасhivky) č. 36 v ulici **Hluboká**.³ Heinrich nakreslil plán jednopatrového domu, ukončeného sedlovou střechou, který měl půdorys ve tvaru „L“. Podle návrhu se v přízemí nacházela původní prodejna, zaklenutá klenbami v nosnících v levé části domu a v pravé části dispozice se rozkládaly dvě skladiště (Magazin), z nichž zadní místnost byla zaklenutá plackou. Stavitel umístil na hlavní osu v zadní části dispozice domu nové schodiště, které vypracoval původně ve dvou variantách; v první navrhl podkovovité schodiště, v druhé jako tříramenné schodiště, které vystupovalo částečně ze zadní fasády jako rizalit. K zadní fasádě po levé straně byl přistavěn záchod v obou patrech. Dům měl náročnou dispozici pro potřeby bohatého obchodníka, neboť v prvním patře se rozkládal pouze jeden byt.

---

² SOKA F-M, AM Frýdek, inv. č. 551, kart. 125; Rottek, E., c.d., str. 537.

³ SOKA Frýdek-Místek, Městský národní výbor Frýdek-Místek, inv. č. 333, kart. 189, plán z roku 1887, v textu jsou používána stará čísla popisná domů, nová pouze pokud je známo v závorce a pro lepší orientaci je uvedeno i číslo parcely.

V přední části prvního patra (k ulici) byly umístěny tři pokoje, zadní část dispozice vyplňovalo schodiště uprostřed a kuchyň se spíží na jedné straně a na straně druhé výklenek (Alkove) spojený s předním pokojem. V zadní části domu, vystupující do dvora po pravé straně, byla situovaná další místnost. Fasáda měla jednoduché historizující klasicizující řešení. Vstupní fasáda domu byla horizontálně členěna kordónovou římsou. Na hlavní osu byl situován vstup. V přízemí byly umístěny předsazené výkladní skříně s dvěma okny po stranách, rytmizované obdélnými vpadlinami po stranách a pilastry, nesoucími římsu. V prvním patře byla hladká fasáda rytmizována pěti okenními osami. Okna měla šambránu s klenákem, podokenní římsu a pod okny parapet s obdélníkem, dosedajícím na kordónovou římsu.

V roce 1883 Heindrich vypracoval plány pro přestavbu **domu majitele Ferdinanda Janitzkého č. 264 na Blatnici** na mateřskou školu.⁴ K původnímu dvouraktovému domu byly do dvora přistavěny tři místnosti. Školka byla jednopatrová, nepodsklepená budova, ukončená sedlovou střechou. V roce 1883 bylo uděleno stavební povolení a v roce 1884 byla přestavba kolaudována. V roce 1884 Heinrich navrhl **dům č. 40 na nároží ulic Mariánské a Tří Prutků** (stará Revoluční), který byl následně přestavěn k podnikání inženýrem Janem Pohlem v roce 1910. V roce 1908 Heinrich také vypracoval plán přestavby **domu č. 41 na ulici Tří Prutků** (Dreiprutekgasse).⁵ Díky jeho plánu známe architektonické řešení domu, který tehdy vlastnil obchodník František Baran (viz obrazová příloha č. 1). Vedením stavby byl pověřen také Heindrich. Jednopatrová budova, ukončená sedlovou střechou, stála ve svažitém terénu. Heinrich přestavěl dispozici domu tím, že využil svažitého terénu a schodiště přemístil vně dispozice rozšířením parteru. V parteru se nacházely dva obchody a sklep s novým schodištěm a v prvním patře se rozprostíraly byty. Parter byl osazen výkladními skříněmi se secesními prvky. Fasáda

---

⁴ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 194, plán Ferdinanda Heindricha, plány německé mateřské školy z let 1913 a 1914, které vypracoval městský stavební úřad.

⁵ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 190.

v prvním patře byla rytizovaná šesti okny se šambránou s klenákem. V roce 1902 navrhl Heindrich plán přestavby domu a přístavbu dílny pana Kolka č. **263 na Blatnici**.⁶ Byl postaven přízemní dům, ukončený sedlovou střechou a nepodsklepený. Dispozice domu byla jednoduchá, obsahovala dva pokoje s kuchyní a s šopou a záchodem na dvoře. Mezi jeho menší stavební práce patří přestavba domu č. 254 pro Marii Wilčekovou, pro kterou navrhl pouhý přístavek v roce 1912.

Na počátku 20. století byly rozparcelovány pozemky kolem knížecího velkostatku na menší stavební parcely pro jednoduché rodinné domky. V roce 1910 vypracoval Heindrich situační plány rozparcelované **parcely č. 109** a upravených a nově projektovaných **ulic Zahradní a Hynka Pánka** (pozdější Tolstého) - viz obrazová příloha č. 2.⁷ Parcelu vlastnil pekařský mistr a majitel realit Hynek Pánek, který však již v roce 1898 nechal stavitelem Heindrichem na parcele postavit jednopatrový dům, který měl v každém patře dva byty, sestávající se z pokoje, kuchyně a toalety v mezipatře. Fasáda byla provedena v historizujícím slohu činžovních domů. Podle rozhodnutí okresního soudu z roku 1903 byla původně zemědělská půda, parcela 109, rozparcelována na stavební parcely, čímž byly vytvořeny parcely č. 873, dům čp. 555; č. parcely 874, čp. 547; parc. č. 875 čp. 862; parc. č. 876 čp. 566; parc. č. 904 čp. 577 a parc. č. 905 dům čp. 576. Už v roce 1898 Heindrich vypracoval plány přízemních domků se sedlovou střechou. Jednalo se o dvojdomky, ve kterých jednotlivé byty sestávaly vždy z jedné místnosti a kuchyně, některé byly bez příslušenství, a zastavěná plocha jednoho bytu činila asi 30 m².⁸ Domy měly hladkou fasádu, členěnou pouze římsou a okny se šambránou a fasády domů z roku 1910 byly navíc obohaceny o secesní prvky: plocha drsné omítky a geometrické ornamenty kolem oken (viz obrazová příloha č. 2).

---

⁶ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 194

⁷ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 193. Zahradní ulice vznikla až po roce 1870.

⁸ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 193, 194, demolice, složka 243 a 244, plány, protokoly o kolaudaci.

Byla to jednoduchá nenáročná zástavba dělnické kolonie. V roce 1910 byl k parcelám zaveden vodovod. Většina těchto domů byla zbourána kvůli výstavbě sídliště na Růžovém pahorku.

Ve Frýdku pracoval Heinrichův současník, místecký stavitel se sídlem v Koloredově **Rudolf Auleg(k)**, který je autorem mnoha plánů a výstavnějších staveb ve Frýdku. Například v roce 1893 navrhl přestavbu židovského templu ve Frýdku. V roce 1892 vypracoval plány obytného domu Franze Foldiny, který byl postaven na **Bruzovské ulici na parcelách č. 69 a 70** v letech 1892 až 1893.⁹(viz obrazová příloha č. 3) Po dokončení stavby bylo **domu** přiděleno **č. 50**. Podle plánu Auleg navrhl jednopatrový dům ve svažitém terénu, částečně podsklepený, ukončený sedlovou střechou s vikýřem. Dům měl podle původního plánu obsahovat v přízemí tři byty a v prvním patře dva byty. Podle protokolu z 10. března roku 1893 došlo během výstavby ke změně v dispozici, podle které byly v přízemí dva byty a v prvním patře pouze jeden.¹⁰ Změna spočívala v situování kuchyní ke schodišti. Každý byt měl kuchyň a tři pokoje. Dům poskytoval vysoký standard bydlení, neboť v prvním patře byl pouze jeden byt s jednou kuchyní, čtyřmi pokoji a dvěma kabinety. Stavitel navrhl dvoutraktovou dispozici. V přízemí byl na hlavní osu situován vstup. V prvním traktu byla uprostřed vstupní chodba a po stranách byly umístěny kabinety a pokoje. V druhém traktu bylo uprostřed situováno dvouramenné schodiště, vystupující ze zadní fasády jako rizalit, ke kterému byly přistavěny toalety, přístupné z mezipodesty schodiště v obou poschodích. Uprostřed druhého traktu probíhala podélná chodba, z které se vcházelo do jednotlivých místností. Architektonické řešení fasády dokládá náročného stavebníka. Fasáda byla provedena v historizujícím neorenesančním slohu, typickým pro činžovní domy z poloviny 19. století. Fasáda byla horizontálně členěna soklem s obložením glazovaných cihel, kordónovou římsou mezi přízemím a prvním patrem a byla

---

⁹ SOkA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 194, signovaný plán Rudolfa Aulega z roku 1892

¹⁰ SOkA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 194, protokol z 10. března a 14. března 1893.

ukončena vyloženou korunní římsou. Na hlavní osu byl situovaný jemný rizalit, který byl v přízemí prolomen vstupem, ukončeným segmentovým záklenkem s klenákem, v prvním patře bylo na hlavní osu situováno okno s trojúhelníkovým frontonem a s obdélníkem v parapetu. Po stranách rizalitu byly pilastry s volutovou hlavicí. Bosované pilastry v přízemí nesly kordónovou římsu. Fasáda v přízemí byla rytmizována okny se šambránou s ušima a s klenákem. Okna v prvním patře byla navržena se šambránou s nadokenní římsou a s obdélníkovým parapetem. Nad prvním patrem probíhala atika s okny a medailony. Na hlavní ose domu dominovala štítová atika s oknem s volutovými křídly po stranách. Nad oknem byla profilovaná římsa, na které byl umístěn půlkruhový záklenek s vějířem. Fasáda byla bosovaná v obou patrech.

V roce 1894 Auleg vypracoval plán **domu č. 534 na Blatnici** pro stolaře Františka Siřínka.¹¹ Podle plánu Auleg navrhl jednopatrový dům, ukončený atikou s pultovou střechou. Dům byl částečně podsklepen a měl dvoutraktovou dispozici. V přízemí se nacházel obchod, dva pokoje, kuchyň a podkovovité schodiště vedoucí do prvního patra. První patro sestávalo z tří místností a kuchyně. Fasáda domu měla historizující klasicistní řešení, pravidelně rytmizované okny s nadokenní a podokenní probíhající římsou. Atika byla členěna pásem oken a obdélníkových medailonů. Fasáda byla v obou patrech bosovaná a nároží bylo zdůrazněno pilastry.

Od konce 19. století působil ve Frýdku stavitel Walter Pohl a také jeho syn inženýr **Hans (Jan) Pohl**, kteří v roce 1898 založili firmu *Hans Pohl, stavitel ve Frýdku, parní cihelna, pila a stolařství*. Mezi významné stavby Jana Pohla patří evangelický kostel ve Frýdku, postavený v roce 1910. Co se týče měšťanských staveb, v roce 1898 vypracoval Jan Pohl plány obytného **domu** pana Pomjanovského na parcele **č. 119 na Růžovém pahorku**.¹²

---

¹¹ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 189, plán signoval Rudolf Auleg

¹² SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 192, signované plány Janem Pohlem.

(viz obrazová příloha č. 4) Dům byl postaven ve velmi svažitém terénu, proto byl sklep částečně obydlen jako přízemí s jedním bytem, přístupným z ulice. Podle plánu se v patře nacházely byty a obchod, přístupný přímo z ulice. V podkroví byla umístěna jedna místnost, osvětlená vikýřem. Dům měl dvoutraktovou dispozici se schodištěm uprostřed, za kterým se opět nacházely toalety v mezipatrech. Fasáda domu působí eklekticky. Na hlavní osu vstupní fasády byl umístěn jemný rizalit, jenž byl rytmizován dvěma okenními osami a třemi bosovanými pilastry. Rizalit byl ukončen trojúhelníkovým štítem s geometrickým reliéfem. Po stranách rizalitu bylo průčelí členěno trojicí oken, nad kterými byly rostlinné motivy. Celá fasáda byla bosovaná se zdůrazněným nárožím. Dům byl dostavěn po dlouhých průtazích a výhradách stavebního úřadu až v roce 1902 a získal č. 593. V roce 1901 Pohl vypracoval plán domu č. 35 v Hluboké ulici, který vlastnil Leopold Žaar.¹³ Dům byl v roce 1962 zbourán. Roku 1910 vypracoval plán **domu č. 40 na nároží ulic Mariánské a Tří Prutků**, kde navrhl prostor prodejny pro Teofila a Julii Žuronkovy.¹⁴ Díky plánu víme, že fasáda měla jednoduchý utilitární ráz. Jednopatrový dům byl členěn kordónovou římsou, přízemí bylo bosované a naopak první patro mělo hladkou fasádu. Přízemí domu osvětlovala jednoduchá výkladní skříň a okna se segmentovým frontonem s klenákem a v prvním patře okna s probíhající podokenní římsou. Kraje fasády byly zdůrazněny pilastry. Tyto drobné projekty nám mohou osvětlit podobu a řešení těchto již neexistujících domů, na jejichž místě se dnes nachází rušná komunikace Revoluční. Dokládá také živnostenské podnikání obyvatel města. Pohl vypracoval plány přestavby hospodářských budov bývalého panského statku.¹⁵ Například v roce 1904 vypracoval plány přestavby palírny.

---

¹³ SOkA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 189

¹⁴ SOkA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 190, plán sign. Ing. Janem Pohlem

¹⁵ SOkA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 190, plány palírny, hospodářských budov a kanceláří,

Pohl vypracoval plány domů na parcele č. 108, která byla postupně zastavována a sousedila s výše uvedenou parcelou 109.¹⁶ V roce 1900 vypracoval Jan Pohl plán **domku na parcele č. 108**, která patřila Walterovi Pohlovi.¹⁷ Jan navrhl přízemní domek, částečně podsklepený, a ukončený sedlovou střechou. Domem probíhala vstupní chodba, v přední části dispozice byly dva pokoje a v zadní části schodiště, dva kabinety a kuchyň. Fasáda byla rytmizovaná třemi okenními osami se šambránou s klenákem a parapetem z pohledových cihel, stejně jako dveře. Nároží bylo zvýrazněno bosáží. Walter Pohl, jako stavebník, rozparceloval parcelu pro rodinné domky v roce 1926.¹⁸ Parcela se rozkládala **při ulicích Zahradní, Dělnické, Tří Prutků a Rokycanově**. Jan Pohl navrhl přízemní zástavbu kolonie.

Dalším stavitelem, působícím ve Frýdku na konci 19. století a ještě ve 20. letech následujícího, byl frýdecký zednický a tesařský mistr **Anton Bezděk**, který je rovněž autorem mnoha plánů městských domů, přestaveb a přístavků. Působil u Ferdinanda Heinricha jako vedoucí stavby. Zachovaly se stavební plány, signované Antonem Bezděkem. V roce 1901 vypracoval plány novostavby obytného domu pro pana Ullmanna **č. 588 na Růžovém pahorku** (Tolstého 109).¹⁹ (viz obrazová příloha č. 5) Nakreslil jednopatrový nájemní dům, který stál ve svažitém terénu, s částečně obydleným suterénem. V domě se nacházely byty, sestávající z kuchyně a jednoho pokoje. Na hlavní ose bylo umístěno schodiště, z něhož byly přístupné toalety. Fasáda měla klasicizující sloh činžovních domů z poloviny 19. století. Na hlavní ose byl situován jemný rizalit se vstupem v přízemí, v prvním patře s oknem s trojúhelníkovým frontonem a atikou. Fasáda byla rytmizována pravidelnými okenními osami. V přízemí bylo průčelí bosované, naopak v prvním patře byla

---

¹⁶ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 193

¹⁷ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 193, plán Ing. Jana Pohla z roku 1900.

¹⁸ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 193

¹⁹ SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 188, plán Antona Bezděka z roku 1901

hladká fasáda. V roce 1956 byla provedena radikální renovace fasády, která získala hladkou novou fasádu a nová okna. V roce 1903 Bezděk vypracoval plán **domu č. 42** Barbory Farnikové na **nároží ulice Tří Prutků** (staré Revoluční) a **Pražmovy ulice**.²⁰ (viz obrazová příloha č. 6) Navrhl jednopatrový nárožní dům nepravidelného půdorysu, který byl postaven před původní zdemolovaný dům. V parteru se nacházel obchod se skladištěm a v prvním patře byl jeden byt, sestávající ze tří pokojů a jedné kuchyně. Podle plánu byly některé místnosti zaklenuty klenbami v nosících. Fasáda měla konzervativní řešení, byla členěna kordónovou římsou a rytmizovaná okny se šambránou a klenákem. Obě patra byla bosovaná. Nároží a vstupní rizalit při pravé krajní ose byly zdůrazněny zajímavou atikou. V roce 1933 provedl přístavbu stavitel Rudolf Turek.

V roce 1906 Bezděk nakreslil plány **domu č. 7 na Mariánské ulici** pro frýdeckého řezbáře Gavlase.²¹ (viz obrazová příloha č. 7) Navrhl dvě varianty dispozice domu, z nichž byl vybrán půdorys ve tvaru „L“ s pavlačí. Stavitel se musel vyrovnat s hodně svažitém terénem. V parteru byl obchod a sklepy. Zajímavé je však řešení fasády, která má prvky secese, která se plně prosadila po roce 1910. Vstup byl umístěn v mírném rizalitu na pravé krajní ose průčelí, ukončené segmentovým štítem. Fasáda byla nepravidelně rytmizována okenními osami, dvojicí oken s rostlinnými motivy v suprafenestře. Fasáda byla zdobena medailony mezi okny a po straně fasády. Okna byla nepravidelně členěna na okenní tabulky, rovněž vstupní dveře mají secesní ráz, zdobené pochodněmi po stranách dveří. Pod korunní římsou probíhal vlys s nápisem „Ondřej Gavlas řezbář“. Dům byl zbourán a v současné době se v místech nachází panelová výstavba.

Zachoval se plán Antona Bezděka z roku 1921 pro dům Karla Hermana na Pivovarské ulici, na kterém nakreslil průčelí

---

²⁰ SOkA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 187, protokoly o povolení stavby a kolaudace, situační plán z roku 1903, signován Antonem Bezděkem

²¹ SOkA F-M, MěNV F-M, inv.č. 333, kart. 190, plány signované Antonem Bezděkem z roku 1906.

v secesním slohu, který byl však v té době už překonán a nahrazen modernějšími funkcionalistickými principy. (viz obrazová příloha č. 10)

Ve Frýdku působil také stavitel **Carl Fridrich**, který navrhl další zajímavou stavbu na Hluboké ulici, byl to **dům č. 38**, jehož plány vypracoval **Fridrich** pro Jana Prašivku v roce 1898.²² (viz obrazová příloha č. 11) Dům se nacházel na **parcele č. 33 na konci ulice Hluboká**, kde dále pokračovala ulice Mariánská. Dům stál téměř naproti nároží ulic Mariánské a Tří Prutků, kde stál už zmíněný dům č. 40. Díky situačnímu plánu víme, že Prašivkovým nejbližším sousedem byl pan Prokš v domě č. 39, vedle jehož domu se nacházel knížecí statek. Nový obytný dům byl postaven na místě původního zbořeného domu. Fridrich navrhl jednopatrový částečně podsklepený dům nepravidelného půdorysu ve tvaru „L“. V přízemí v přední části domu probíhala na hlavní osu chodba, po jejíchž stranách byly do ulice dva obchody a za nimi sklad a vpravo kuchyň s kabinetem. Ve střední části domu stálo dvouramenné schodiště, naproti kterému jsou ve dvoře umístěny dvě toalety. V zadním křídle do dvora bylo schodiště do sklepa a kuchyň s pokojem. V prvním patře v přední části dispozice se nacházely čtyři pokoje, dvě kuchyně a jedna spíž. Naproti schodiště se nacházely na otevřené verandě toalety. Zadní část patřbyla řešena stejně jako v přízemí. Stavitel nakreslil bohatě řešenou vstupní fasádu, která působí eklekticky. Na hlavní osu navrhl mírný rizalit se vstupem v přízemí a v prvním patře strojdílným oknem s bohatou štukou v suprafenestře. Po stranách rizalitu umístil pilastry. Stavitel užil historizující členění fasády římsami a bosáží, okna však byla po dvojicích po stranách s rostlinnými motivy nad okny. Fasáda je zdobena medailony, střapci a balustrádou v parapetu. Průčelí je ukončeno střechou se štítovou atikou, zdobenou volutami a vázami.

Stavitel Carl Fridrich navrhl také **budovy klempířské dílny na dvoře domu č. 34** klempíře Augusta Albertina Fridricha, stojící na **nároží ulice Na Blatnici a Hluboké**. Z ulice Na Blatnici byl

---

²² SOKA F-M, MěNV F-M, inv. č. 333, kart. 190, plán signovaný Carlem Fridrichem z roku 1898

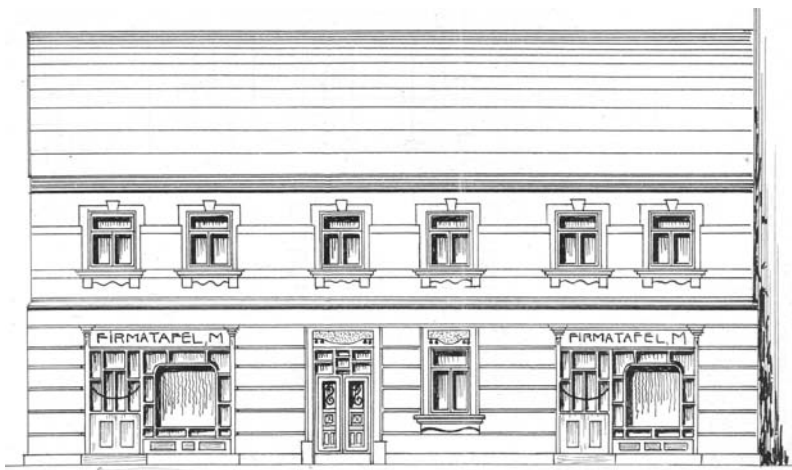
přístupný dvůr, na kterém měla stát budova klempířské dílny. Stavitel využil svažité terén. Vypracoval plány dvou variant stavby v roce 1899.²³ (viz obrazová příloha č. 9) V prvním případě byla budova částečně podsklepená pouze pro dílnu. Suterén byl přístupný z ulice Na Blatnici, z které se vstupovalo přímo do obchodu, vedle kterého byla ještě jedna místnost, z níž vedlo schodiště do přízemí, jež zabírala dílna, přístupná také ze dvora. K dílně byly přistavěny šopa a toalety na dvoře. Zajímavé bylo řešení fasády, která byla rytmizovaná třemi osami oken. V suterénu byly umístěny na krajní ose dveře a na dalších dvou osách byly situovány dvojice obdélníkových oken. Dílnu v patře osvětlovala velká okna se segmentovým záklenkem dosedajícím na probíhající římsu. Pod korunní římsou probíhal vlys s nápisem „August Fridrich Spengler“. Fasáda prozrazovala dílenský provoz. Oproti tomu v druhé variantě byl objekt řešen jako obytný dům s pravidelnou rytmizací oken. V druhé variantě byla budova podsklepená úplně, přičemž v suterénu byly prostory pouze pro dílnu a v prvním patře se rozkládal byt s dvěma pokoji a kuchyní. Na druhém plánu byla navržena vstupní fasáda s kordónovou římsou, bosované přízemí se vstupními dveřmi a třemi okenními osami a okna se šambránou a klenákem. V prvním patře hladká omítka s dvojicí oken na hlavní osu a jedno okno po stranách, dosedající na kordónovou římsu a s nadokenní římsou. Podle protokolu z února roku 1899 bylo dáno stavební povolení ke stavbě podle plánů první varianty, na žádost majitele stavebníka však bylo podle protokolu z 1. března přistoupeno k druhé variantě s bytem v patře.

Článek se zabýval stavbami z konce 19. a počátku 20. století, které stály pouhých 60 až 80 let, protože byly zbourány při přestavbě města v 70. a 80. letech 20. století. Domy se ale stavěly pro mnoho budoucích generací a určitě by si některé z nich zasloužily, aby ve městě stály až dodnes.

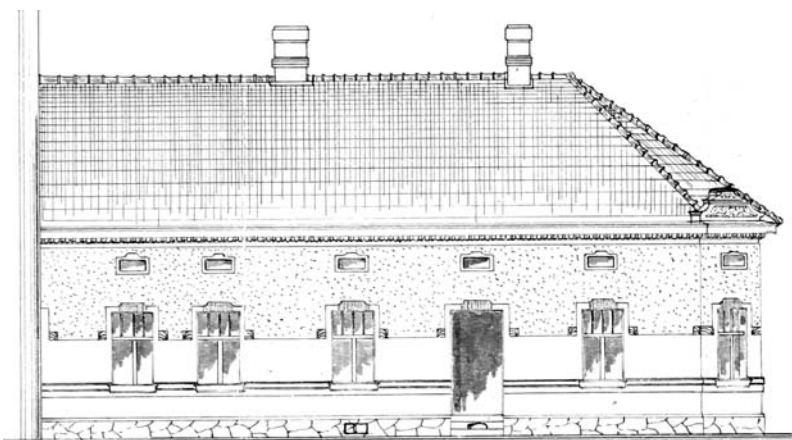
²³ SOkA F-M, MěNV F-M, inv.č. 333, kart. 188, plány Carla Fridricha, první plán z února 1899, druhý plán z března 1899.

Obrazová příloha č. 1

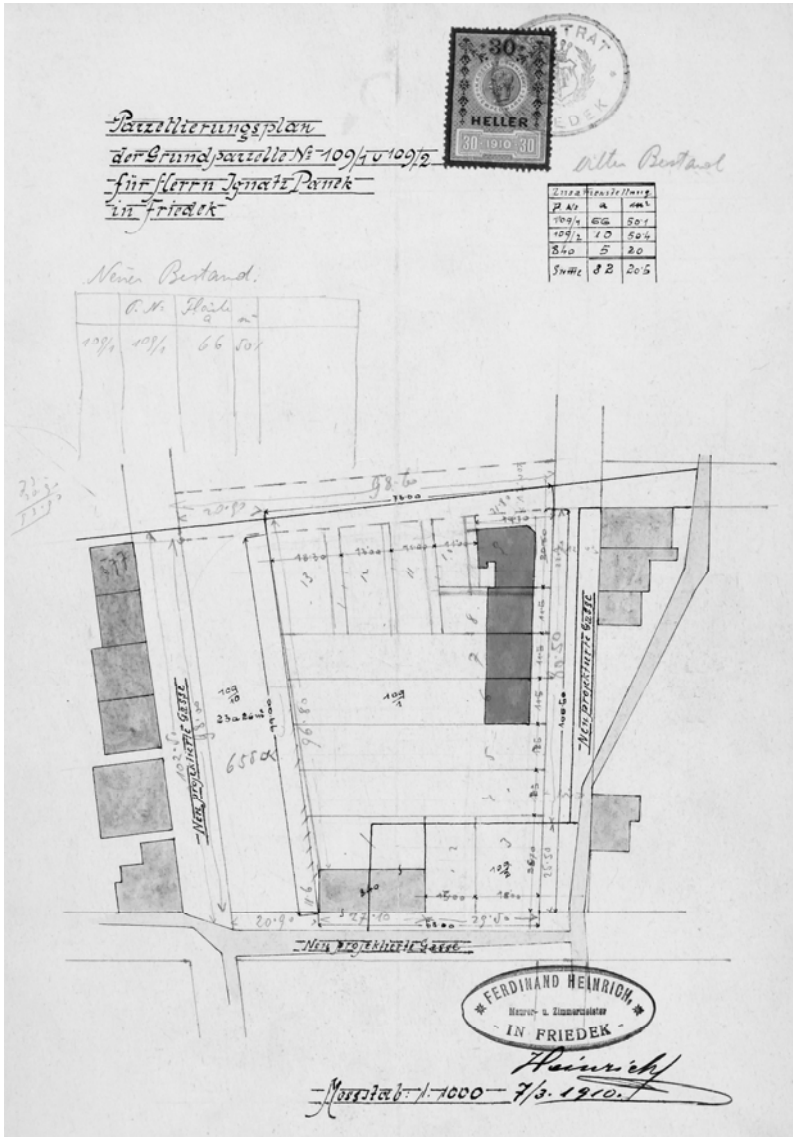

Dům č. 41 v ulici Tří Prutků z roku 1884, autor: F. Heindrich

Obrazová příloha č. 2

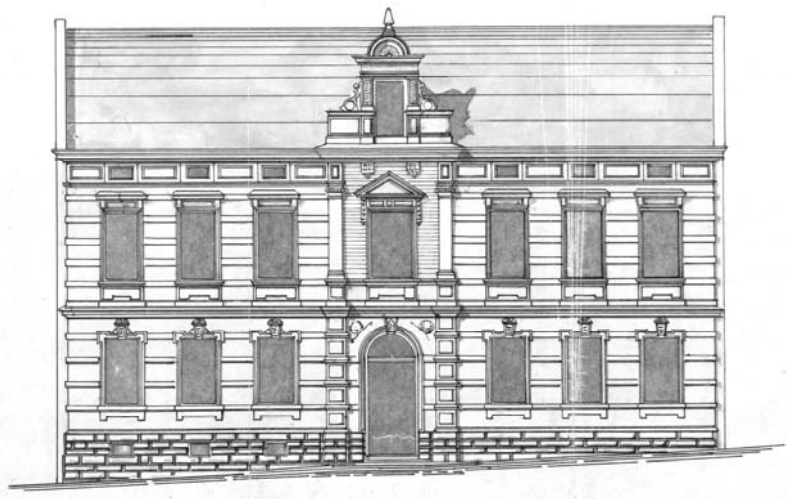
Návrh domu na parcele č. 109, autor: F. Heindrich, rok 1910

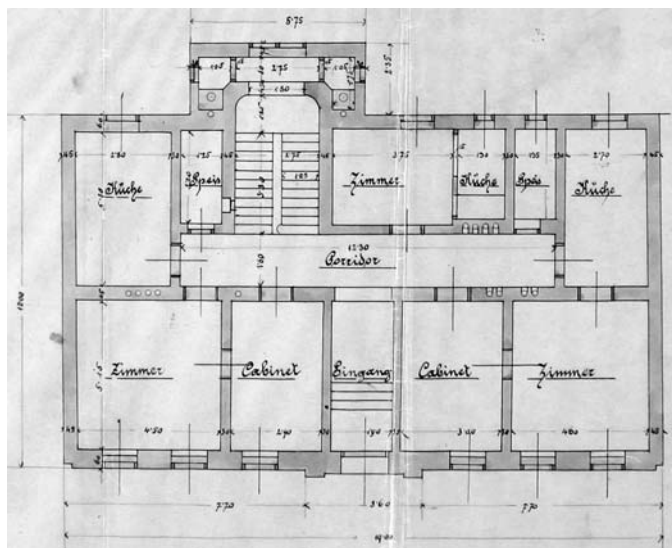
Situační plán parcely č. 109, autor: F. Heindrich, rok 1910

Obrazová příloha č. 3

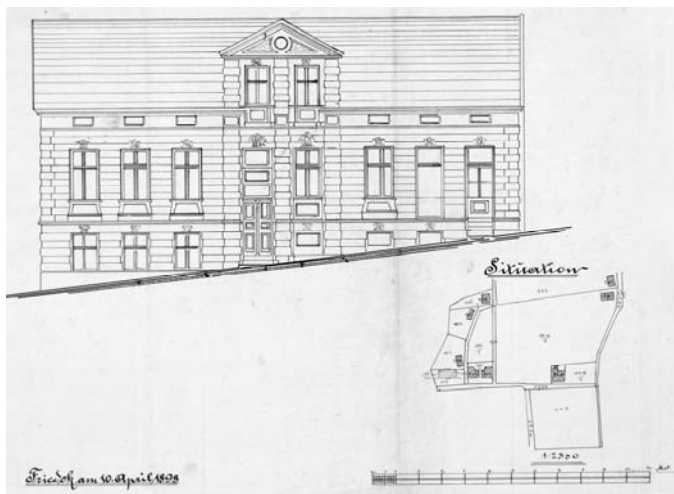

Dům Franze Foldiny, č. 50 na Brzovské ulici, autor: R. Auleg, rok 1892

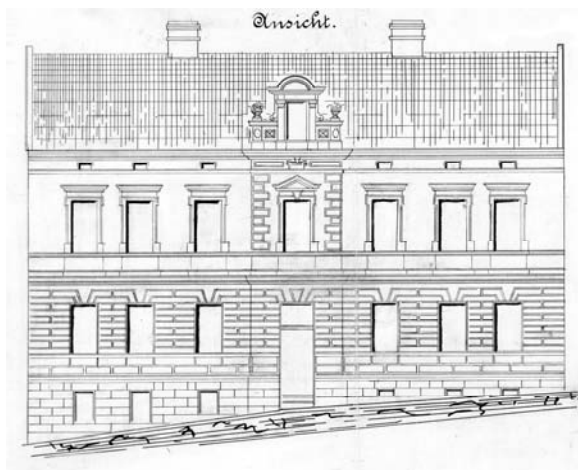
Půdorys parteru domu F. Foldiny, autor: R. Auleg, rok 1892

Obrazová příloha č. 4

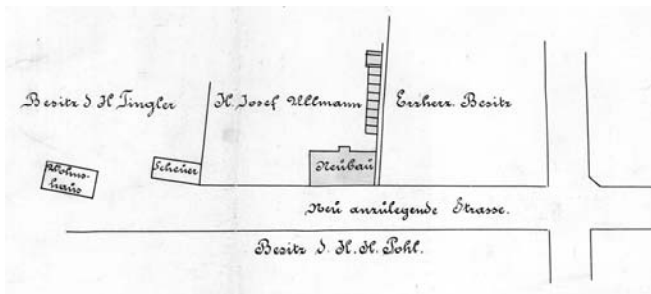

Dům p. Pomjanovského na Růžovém pahorku, autor: Hans Pohl, rok 1898

Obrazová příloha č. 5

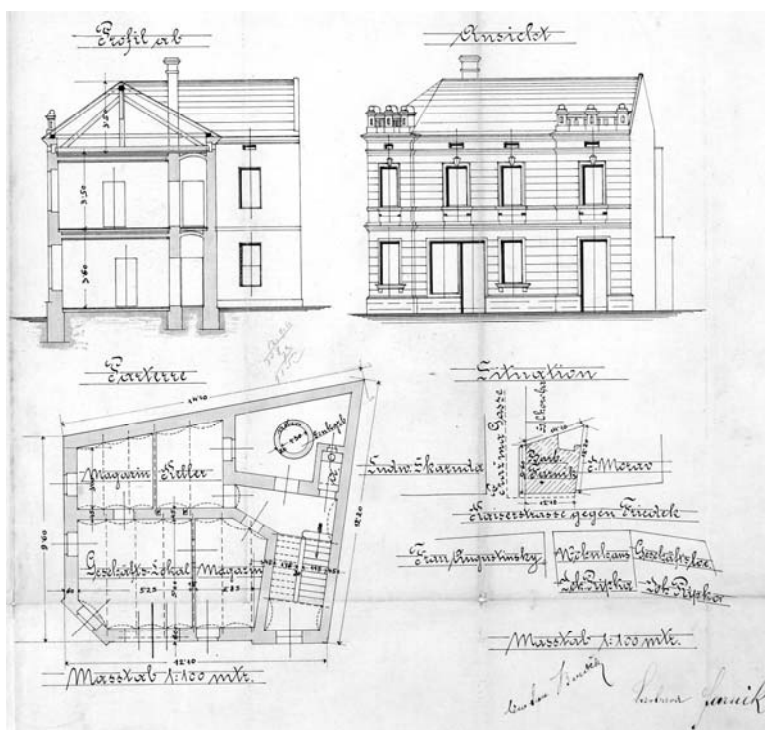

Dům p. Ullmanna č. 588 na Růžovém pahorku, autor: A. Bezděk, rok 1901

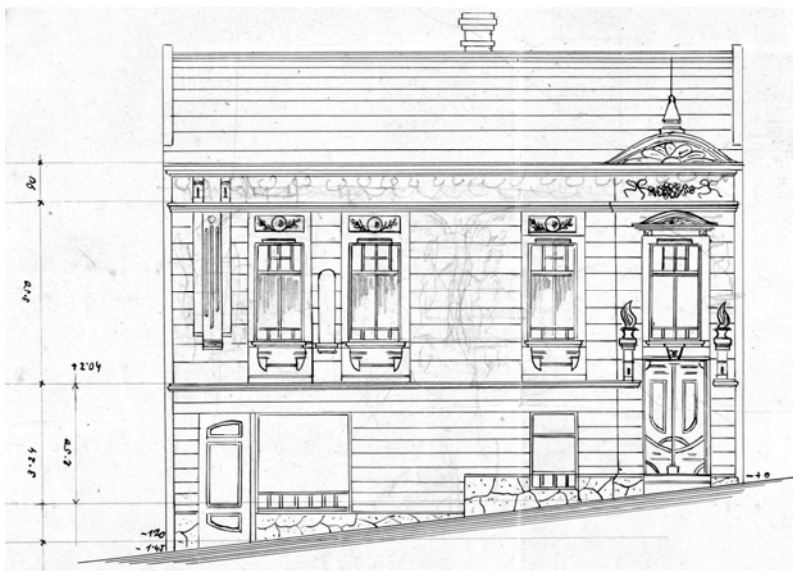
Situace novostavby Ullmannova domu č. 588 na Růžovém pahorku, rok 1901

Obrazová příloha č. 6

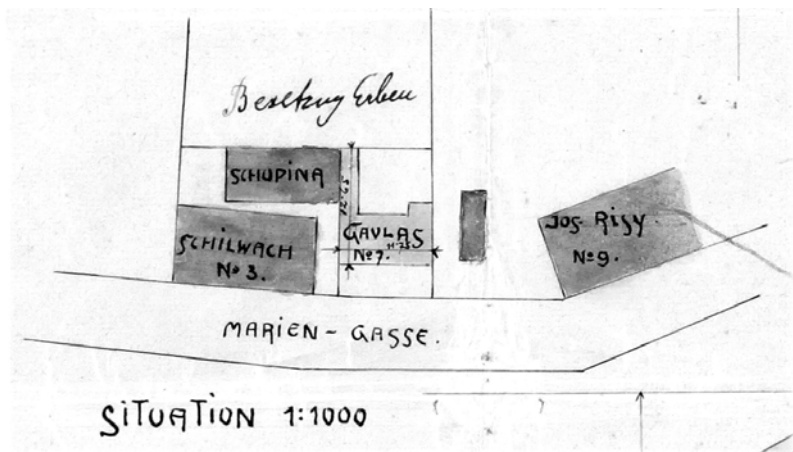

Plány domu Barbary Farnikové č. 42 na nároží ulic Tří Prutků a Pražmovy, autor A. Bezděk, rok 1903

Obrazová příloha č. 7

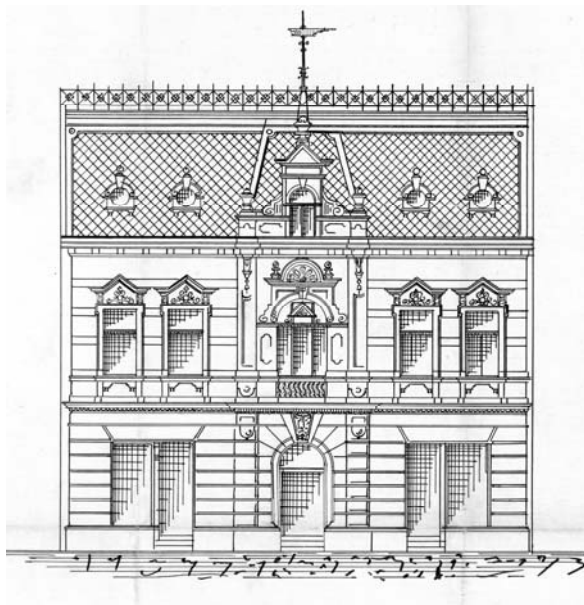

Dům frýdeckého řezbáře Gavlasa č. 7 na Mariánské ul., autor: A. Bezděk, 1906

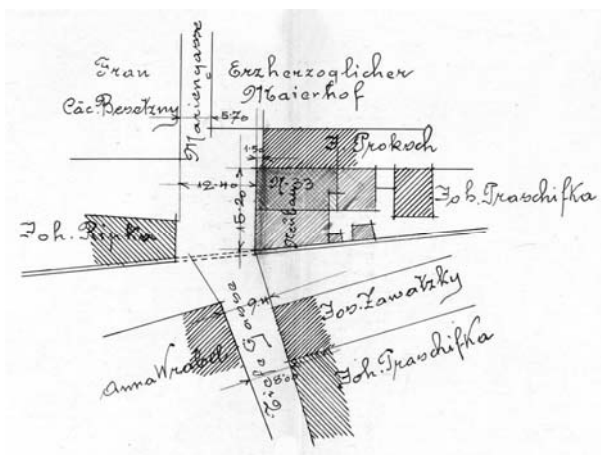

Situace Gavlasova domu č. 7 na Mariánské ulici

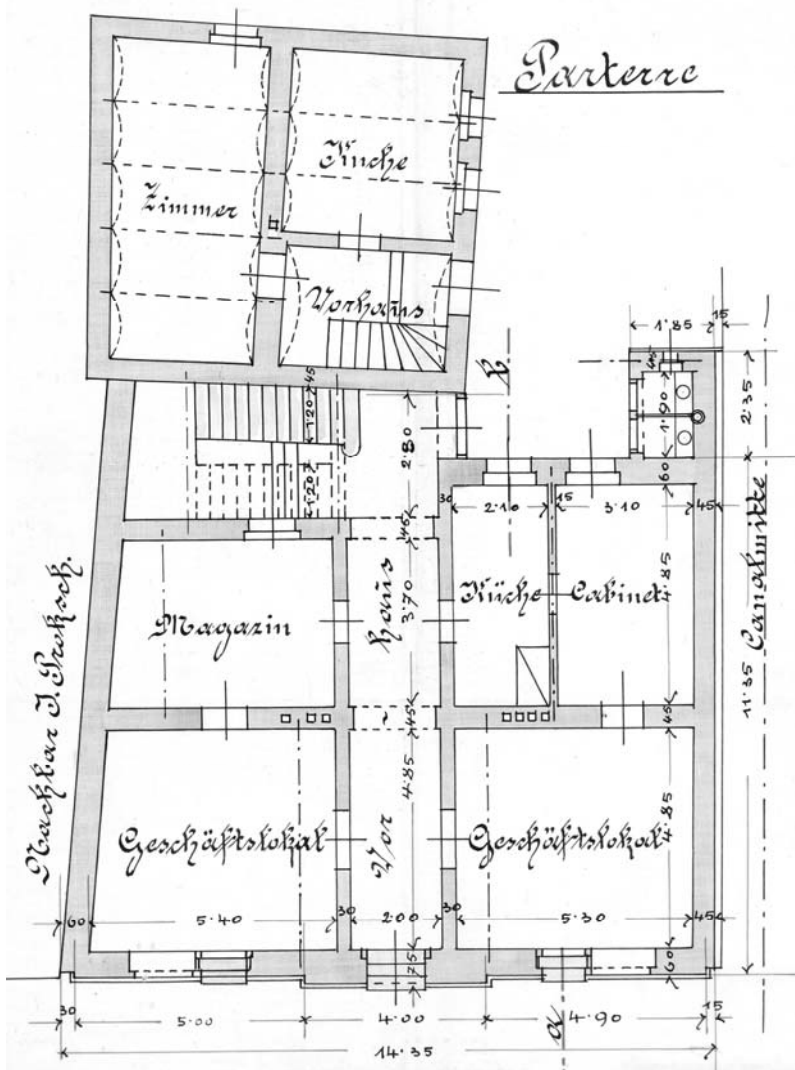
Obrazová příloha č. 8

Dům Jana Prašivky č. 38 na Hluboké ulici, autor: C. Fridrich, plán z roku 1898

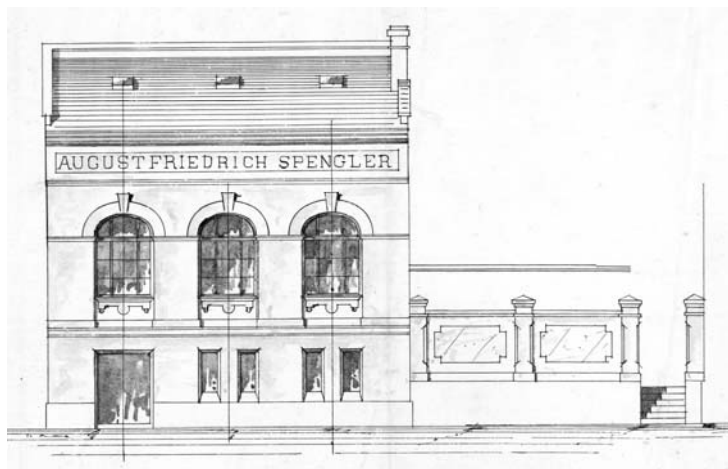

Situační plánek domu Jana Prašivky č. 38, autor: C. Fridrich, rok 1898

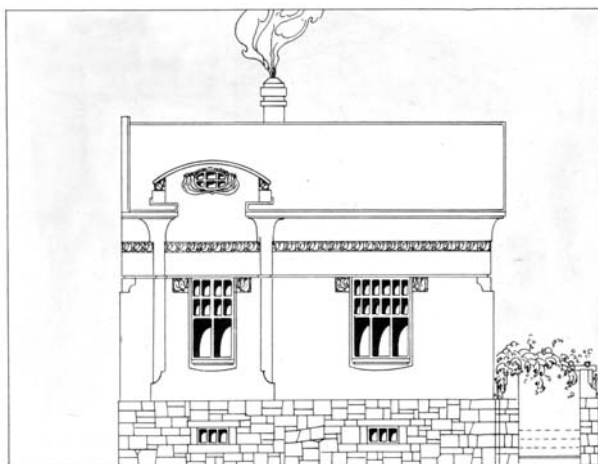
Půdorys parteru (přízemí) domu Jana Prašivky č. 38, autor: C. Fridrich, 1898

Obrazová příloha č. 9

Klempířská dílna, dům č. 34 na nároží ul. Na Blatnici a Hluboké, autor: C. Fridrich, rok 1899

Obrazová příloha č. 10

Dům K. Hermana na Pivovarské ulici, autor: A. Bezděk, rok 1921
Lašské národopisné sdružení Sedlišťané

LAŠSKÉ NÁRODOPISNÉ SDRUŽENÍ SEDLIŠŤANÉ 100 LET OD ZALOŽENÍ

Josef Bartoň

Bývají v historii i menších společenství události, které je nutné si připomínat. Budou se zhodnocovat, poučí se z nich a využijí se pro současnost i budoucnost. Navíc pokud od události uplynula kulatá výročí. Takovými léty v životě obce Sedliště byly roky 2005 a 2008. Zatímco 700 od první písemné zmínky o obci v roce 2005 bylo bohatě připomínáno, 100 let od vzniku sdružení s pozdějším už ustáleným názvem Lašské národopisné sdružení Sedlišťané bylo pouze skromně připomenuto. Přitom Sedliště už před ustanovením sdružení plnily uvědomovací a vzdělávací úkoly a patřily k nejméně výraznějším obcím na Těšínsku. Pouze ze strohého výčtu toho, čím se občané podíleli na společenském životě, lze vidět šíři jejich zájmů a také čím a jak rozvíjeli společenský život. Vznikaly čtenářské a besední spolky, knihovny, četly se kalendáře, knihy, časopisy, hrála se ochotnická divadla. Podle záznamu už od roku 1880. Pořádaly se „pobavy“ se slezskými zvyky, tanci, písněmi, recitací slezských pohádek a pověstí.

Už v roce 1865 byla založena knihovna. Kromě ní i farní a školní a 14 domácích písmáckých knihoven. Odedávna se v Sedlišťích dařilo písmáctví. Těm sečtělým a hloubavým občanům, kteří měli i schopnost o tom napsat.

Mezi pozoruhodné osobnosti patřil Jan Polach (1852-1928). Byl několik let starostou obce. V roce 1871 se podílel na založení Občansko-rolnické besedy. Stál u založení Dobrovolného hasičského sboru v roce 1891. Prvního hasičského sboru v tehdejší Těšínské Slezsku. Vykonával funkce jak v okresním, tak v zemském měřítku. Jeho přáním bylo dožít se vymanění z rakouské závislosti. A ještě se stačil věnovat ovocnářství.

V národopisné práci pak pokračoval jeho syn Josef Polach (1896-1971). Byl prvním kronikářem obce. Spolupracoval s Jožou Vochalou. Byl také starostou Sokola. Věnoval se také ovocnářství a je autorem Slovníku sedlišťského nářečí.

100. výročí založení sdružení je neodmyslitelně spojeno s osobností Joži Vochaly. Už jako šestnáctiletý stál v roce 1908 u zrodu tohoto sdružení. Kde se u tak mladého objevil tolik intenzivní vztah ke kulturní minulosti? Na počátku bylo také „špalíčkové čtení“ nebo „špalíčkové písňe“. „V tradici špalíčkového čtení jsem žil od svého mládí a žiji téměř po tři čtvrtě století.... Po mém staříčkovi zachovalo se u nás v chalupě na samotě v Sedlišťích také hojně špalíčkového čtení, které bylo základem k vytváření domácí kulturní tradice.“¹

Obdivuhodná je Vochalova padesátiletá publikační činnost. Samozřejmě různé intenzity a různých témat. Nejbohatší byla v letech 1914-1916, pak 1924-1926 i 1928. Josef Křenek ve své diplomové práci *Soupis písemných prací Josefa Vochaly z roku 1982* podává přehled tiskem vydaných textů Joži Vochaly ať už z novin, časopisů i z knižně vydaných textů. V této záslužné práci uvádí více než 400 titulů. Vochalovy texty rozděluje na tři tematické oblasti: národopisnou, vlastivědnou a bezručovskou. V dělení se odvolává na stejné pojmenování už u Viktora Ficka. Samozřejmě že některé texty se vymykají zařazení, ale ty jenom svědčí o šíři Vochalova tematického záběru. Třeba v roce 1915 a 1916, ve výročí Husova upálení, neopomene mu věnovat texty jako *Husův rok v národě česko-slovenském*, *Jak ve slezských Beskydech r. 1848 ozvalo se v lidu husitské svědomí*, *Z lidového čtení o Mistru Janu Husovi*. Tematicky blízké jsou texty *Z kraje Jury Třanovského*, autora sbírky české duchovní lyriky *Cithara sanctorum*, která poprvé vyšla v roce 1636 v Levoči.

Lašské národopisné sdružení Sedlišťané pořádalo výroční posudky. Měly tu zvláštnost, že lidoví badatelé podávali na nich výsledky a přehledy svých průzkumů. Jubilejní posudek ke 40. výročí vzniku sdružení se konal 13. a 27. března 1949. Joža Vochala na něm podal obraz lašské dědiny minulé i současné. J. L. Mikoláš uvedl přehled přírodovědného bádání, Emil Hanzelka mluvil o národopisném významu *Moravské brány*, A. F. Stříž

---

¹ Vochala, J.: *Lidová špalíčková literatura na Těšínsku a podtitulem Zkušenosti terénního průzkumu na Těšínsku o české písni špalíčkové*, Těšínsko 1964, č. 13 a 14.

o stavebních památkách v Sedlišťích, Joža Polach o názoru písmáků a lidových myslitelů a ještě Joža Vochala o dochovaných památkách lašského národopisu. Svoji činnost chápali jako „předvědecké“ zpracování nasbíraného materiálu všech projevů lidové kultury. O šíři práce svědčí i to, že sdružení mělo několik odborů a každý svého předsedu. Odbor pro hornický národopis vedl A. F. Stříž, krojový odbor Zdeňka Kročková a Božena Žídková, odbor pro selský národopis a pro zachování místních zvyklostí vedli Joža Polach a Karel Mojžíšek, besídku dorostu pro národopisnou činnost měl na starosti František Volný, místní pracovní odbor pak Viktor Kolář a Štěpánka Kaňoková, žákovský sbor pěvecký řídil učitel Jan Oborný, hudební odbor vedl František Jež jako kapelník Slezské hudby Sedlišťanů, odbor pro soupis a průzkum národopisného materiálu a organizaci národopisných sbírek vedl Joža Vochala, který spolupracoval s J. L. Mikulášem ze Skalice.

Na posudku byl zvolený i ústřední výbor v čele s Jožou Vochalou. Místopředsedy byli Ludmila Hořká z Kravař, J. L. Mikoláš ze Skalice, Emil Hanzelka z Kopřivnice a Albin Židek ze Sedlišť. Jednateli byli učitel Jan Mokroš, Joža Polach, František Jež a učitelka Štěpánka Kaňoková. Pokladníkem a památkovým referentem pak A. F. Stříž.

Po více než 40 letech od vzniku sdružení a s určitým odstupem od intenzivní sběratelské i zhodnocovací činnosti a už s nadhledem zamýšlí se Joža Vochala v úvaze Lašská lidová tvořivost z roku 1952 nad tím, čemu se ve sdružení věnovali ta desetiletí „sběru“ národopisného materiálu a lidových projevů, jejich porovnávání až k pochopení zákonitostí. Jeho úvaha navazuje na zhodnocení dlouhodobých průzkumů, které proběhly během 40 let od vzniku sdružení a které si Sedlišťané a hosté i významní badatelé připomenuli onoho 13. a 27. března 1949. Hned po ustavení sdružení začali, jak říká Joža Vochala, se „sběrem“ národopisného materiálu, který ukládali ve „slezských jizbách“. Ta první byla na statku Joži Vochaly na čísle 126, kde se sbíralo a ukládalo až do roku 1923, ta druhá u rolníka Františka Ježe na čísle 27 (mimochodem sem se vracívá ze svých cest sedlišťský sochař Emil Adamec), dále na čísle 29 u Joži Ježe a ještě u A. F. Stříže na čísle

18 ve „starém dvoře“ vладыckém, který byl pozůstatkem místní vладыcké tvrze.

Joža Vochala věděl, že nešlo o pouhý „sběr“ a ukládání do „slezských jizeb“, ale o pocit uspokojení z činnosti a nadšení z ní, že šlo také o to, aby byla povýšena na vyšší sběratelskou úroveň.

Osobnost Joži Vochaly je neobyčejně zvláštní, osobnost talentovaná, i když v oboru, kterému se tolik věnoval, neškolená. Nikdy se však nepovyšoval nad vědce, ale skromně mluvil o sobě a svých výsledcích. O knížce Místecký pobyt Vladimíra Vaška 1891-1893 a jeho přerod Petra Bezruče z roku 1963 hovoří jako o písmácké knížce a o památkách písemné tradice. Byl významný literát, který onu písmáckou tradici překračoval.

V roce 1952 napsala slezská spisovatelka Ludmila Hořká, kdysi předsedkyně odbočky tohoto sdružení pro Hlučínsko, do Sedlišť dopis „Kritizovat umí každý“. Tvořit jen Vochalové a lidé dobré vůle a mysli jako jsou Sedlišťané.“ Je to určitě odkaz a stálá výzva k udržování tradic. Neboť kdo nic neví o minulosti, o obci a o sobě, jako by neměl kořeny.

Nejbližším spolupracovníkem Joži Vochaly v oblasti, které se sám věnoval nejvíc, v oblasti národopisné, byl Antonín Ferdinand Stříž (1895-1977). Už od mládí měl mimořádnou snahu o duchovní vzdělávání při náročné práci horníka. Vypráví, jak kupoval kroniku: „Tato kronika byla koupena v Moravské Ostravě, má 411 stránek. S láskou jsem ji nesl domů a vířily ve mně univerzální myšlenky, co do ní budu zanášeti pro paměť.“ V Joži Vochalovi, i když sám byl jen o tři roky mladší, viděl svého učitele, kterého je hodno následovat. Byl můj první učitel lašského národopisu. Vztah k minulosti se u A. F. Stříže vytvářel od mládí. Jednu kapitolu své kroniky nazval „Od kdy jsme se začali zajímat o památky své dědiny“. Připomíná rok 1908, kdy se dokonce ustavil jakýsi výbor, z něhož velmi záhy vzniklo Lašské národopisné sdružení Sedlišťané. Jeho původní náplní bylo, že mladým, nám, jak říká, bylo uloženo, abychom pro paměť zachytili všechno, co se zachytit dá. Chodívali jsme po sedlišťských chalupách nebo posedávali v Besedě nebo na fojtství, vyptávali se a poslouchali vyprávění starých Sedlišťanů.

A. F. Stříž spravoval obecní knihovnu, byl kronikářem od roku 1948, založil ve svém domě hornickou jizbu. Kroniky. Úctyhodný počet. Tři z nich mají více než 400 stran rukou psaného textu. Jsou čtivé, obohacující a velmi zajímavé. Kronikářskými zápisy se prolínají úvahové části, jedna z nich je otázka života a smrti. Snad nezemřelo všechno s tělem? Klade si otázku. A odpovídá: Už mám svou ruku zachovanou v sádrové podobě, kterou provedl štukatér Jan Hlubek z Moravské Ostravy. A dlouho před smrtí požádal svého přítele Adolfa Mojžíška, aby na jeho náhrobek vytesal tento text: „Co žilo, v prach se obrátilo, jen dílo jako kronikář zůstalo“.

Další pozoruhodnou osobností Sedlišť byl právník Karel Fajkoš (1901-1970). Až do odchodu do důchodu pracoval ve Válcovních plechu ve Frýdku-Místku. Navázal první kontakty s místními orgány lidové správy obcí Sedliščo (Sedlitz) a Řepiščo (Reppist) v kraji Cottbus (Chotěbuz) až došlo k družbě mezi uvedenými čtyřmi obcemi. O těchto zajímavostech psal do denního tisku a také do časopisu Těšínsko. I on se věnoval regionu a národopisu. Znal čtyři jazyky, organizoval jazykové kurzy němčiny a francouzštiny. Stal se v roce 1960 správcem Osvětové besedy v Sedlišťích a redaktorem vesnických novin. Po celý život byl zaníceným propagátorem Slezska a byl i nositelem pamětní plakety vydané k 100. výročí tábora slezského lidu na Ostré Hůrce nad Hájem u Opavy s věnováním: „Dr. Karel Fajkoš zasloužil se o slezský lid“.

Ing. Albín Holenka (1923-1993). Dlouhodobě se také zapojoval do kulturního dění obce. Podílel se na otevření Lašského muzea, hrál ochotnické divadlo, snažil se uchovat lašské tradice tím, že vedl národopisný taneční soubor mládeže. Podílel se také na práci vlastivědného a literárního kroužku, který každoročně vyhlašoval soutěž Lidové literární tvorby. Úspěšné soutěžní práce pak vycházely ve sbornících.

Božena Konůpková (1912-2006) byla členkou Lašského národopisného sdružení Sedlišťané a spolupracovnicí Joži Vochaly. Dovedla velmi poutavě vyprávět dávné příběhy a pověsti v sedlišťském nářečí. Její manžel Augustin (1910-1970) pomáhal znalostí místní mluvy při studiu sedlišťského dialektu pro Slezský

studijní ústav v Opavě a pro dialektologické oddělení slovanského semináře Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Opakovaně si musíme dávat otázku, zda jsme schopni pokračovat v tak bohaté kulturní a osvětové činnosti přes její různou a nevyrovnanou intenzitu nebo alespoň na ni navázat a završit tak poslední dvacetiletí. Je jisté, že ji nelze mechanicky napodobovat. Nové poměry jsou s minulostí nesouměřitelné. Avšak v minulosti je odkaz a stálá výzva k udržování tradic. Co o tom řekl Vladislav Vančura: „Z rozkazu bloudící ozvěny a proto, že i věci nejstarší leží v síti přítomného času, a protože touha je jako člunek v rukou tkalcovských a jako meč, který i ve snách dobývá ztracenou zemi“.²

Nešlo a nejde plynule pokračovat. Sběratelská práce se téměř vyčerpala a rozšíření o další materiály je už jenom minimální. Zázemí převzalo muzeum Lašská jizba, knihovna, archiv. Ty jsou dosud otevřené pro příjem. Je třeba hledat jiné cesty. Rozvíjet domácí tvorbu nebo k ní vyzývat, motivovat občany výstavní činností, jejíž obsah by mohl podněcovat. Variant návazností je několik. Nebude to však pouhé opakování. Ale copak mnohaletá tradice pochování basy až do současnosti, vždy v úterý před popeleční středou, kterou předvádějí důchodci, není navazující? A co Slezská beseda, kterou sestavil, upravil a hudbou Eduarda Bartoníčka opatřil Joža Vochala a kterou předvedli žáci naší základní školy, není navazující? „Tradice prostupují život vesnice na každém kroku a starousedlíci si je, což je dnes neobvyklé, uvědomují a váží si jich. Tradice jsou v dřevěném barokním kostelíku, v litinových křížích na starém hřbitově, v písmáctví, v masopustní zábavě uprostřed týdne, v Bezručově vyhlídce na Černé zemi, v místních jménech, která sahají až někam na Lužici, v selských gruntech a zemědělství a vůbec v celém charakteru krajiny.“ (ze scénáře Jaromíra Šlosara k televiznímu pořadu *Náš venkov o Sedlišťích*)

Príběh obce trvající už více než 700 let nikdy nekončí, i když se mění okolnosti. Vztah k rodnému kraji, kde máme domov, bude

---

² Vančura, V.: *Obrazy z dějin národa českého*, díl první, Československý spisovatel, Praha, 1981, str. 350.

a zůstane důvodem pro poznávání minulosti a vytváření zprávy o současnosti pro následovníky. A je povinností ji předat. Obdobně je tomu i s příběhem o Lašském národopisném sdružení Sedlišťané.

Členové školské a kulturní komise nového zastupitelstva po roce 1989 Eva Bartoňová, Naděžda Podracká, Blanka Krejčoková, Jana Mecerodová, Saša Pánková se přičinily o to, že z nehostinných místností bývalé školy připravily pro muzeum Lašská jizba a pro obecní knihovnu důstojné místnosti vybavené novým nábytkem, opravily podlahu, jednu místnost věnovaly Váchalovi a ostatní připravily pro archiv písemných památek vztahujících se k obci a také místnost pro konání výstav. Zaměřily se na tvořivost místních občanů a žáků základní školy, kterým věnovaly tradiční výstavy jejich prací o Velikonocích a Vánocích.

Později jiným směrem pokračovala činnost příchodem sedlišťského sochaře Emila Adamce, který se od roku 2002 načas stal vedoucím muzea Lašská jizba.

Sochař Emil Adamec (1972) vystudoval sochařství na Akademii výtvarných umění v Praze a zahradní a krajinnou architekturu v Lednici na Moravě. Je autorem desítek monumentálních kamenných, kovových a dřevěných realizací v mnoha zemích světa. Na jeho věk je to neuvěřitelné množství. O většině z jeho děl už bylo opakovaně psáno.

Zmíním se pouze o sochařské tvorbě ve vztahu k Sedlišťím, a to vesměs z období jeho vedení muzea Lašská jizba, kde pořádal výstavy především současného českého umění a své tvorby. Dvě výstavy valašského lidového keramika Karla Hausera; Ex Libris a výstavu jeho keramické tvorby. Dvě výstavy sedlišťského malíře Romana Breta Koláže a vitráže (2003) a Lidé a bytí z jeho cyklu grafiky a kreseb (2006). Výstava Martina Pawery Obrazy (2003).

Z děl Emila Adamce: 7 metrová dřevěná socha Svoboda větru z roku 2003 na Morávce. Baba - Mariánský strom, 2005, v Ostravě – Mariánských Horách. Dvě Adamcovy výstavy Monumenty 2005 a Monumenty 2006 dokumentovaly jeho sochařské realizace ve světě i v České republice. Dále Matka s dítětem z roku 2005 ve fakultní nemocnici v Ostravě – Porubě. A ještě dvě mezinárodní sochařská symposia v Sedlišťích. První v roce 2005 u příležitosti

700. výročí první písemné zmínky o obci a druhé o rok později spojené s kresbou v plenéru.

Díla vesměs svědčí o autorově tvůrčí proměně od jedné z jeho prvních děl téměř pětimetrové plastiky z dubu Žena strom z roku 1999 k dospělým ženským postavám ovlivněným mýtem sedlišťského kopce Baba. Do tohoto období patří i socha Poutníka se dvěma dřevěnými múzami z roku 2007 na Bezručově vyhlídce k výročí narození básníka Petra Bezruče.

Při poslední návštěvě přišel s hotovým nákresem. Dát svoji chalupu v Sedlišťích do původního stavu podle toho, jak se stavěly slezské domy, a proměnit ji na slezské muzeum s ateliérem a sochařským parkem. Škoda, že krajina Srdce nebo novější název Srdce – mezinárodní sochařský park v Sedlišťích, o kterém Emil Adamec snil již od dětství, se zatím oddaluje.

Obec má muzeum, Lašskou jizbu, knihovnu a bohatý archiv o historii obce, má čilé spolky, úplnou základní školu. To všechno jsou nástroje, jenom je nutné tyto nástroje využít k činnosti. Jsou v obci schopní a také uvážliví i aktivní občané.

Použité prameny:

Čtení o Sedlišťích, Obecní úřad Sedliště 2005

Křenek, J.: Soupis písemných prací Josefa Vochaly, diplomová práce 1982.

Polach, J.: O divadelnictví, Osvětová beseda Sedliště 1966.

Stříž, A. F.: Kroniky, archiv obecní knihovny Sedliště

Ulrychová – Kalusová, J. – Žáček, R.: Národopisné sdružení Sedlišťanů, Studie o Těšínsku, č. 8, 1980, str. 191 – 203.

Vochala, J.: Lašská lidová tvořivost, Frýdek, 1952, rukopis.

100 LET OD POLOŽENÍ ZÁKLADNÍHO KAMENE EVANGELICKÉHO KOSTELA VE FRÝDKU

Zdeněk Buchta

Do roku 1880 žilo rozptýleně na Frýdecku asi 200 českých evangelíků, kteří hovořili slezským a lašským (moravským) nářečím, ale vzájemně se neznali ani neshromažďovali. Teprve po přemístění částí hutí v roce 1881 z Ustroně do Lipiny se přestěhovalo do Frýdku asi 300 dělníků a úředníků s rodinami evangelického vyznání. Přestože splynuli se zdejším nářečím, dělníci se pokládali za Slezany polské národnosti a úředníci zase za Němce. Ti ovládali ve Frýdku všechny úřady, školy a továrny. V naději společné víry však nesměle toužili po evangelických bohoslužbách ve vlastním kostele. V roce 1883 vybudovali v Lískovci v blízkosti hutě vlastní hřbitov na darovaném pozemku arcivévody Albrechta, který byl posvěcen 24. března 1884. Do té doby byli pohřbíváni v ústraní na katolických hřbitovech mezi sebevrahy.

Konečně po mnohém úsilí frýdeckých sborovníků se uskutečnily za podpory pastora Jiřího Heczka z Komorní Lhotky první evangelické bohoslužby ve Frýdku v neděli dne 16. září 1888, které vykonal moravsko-slezský senior Teodor Wolfgang Haase z Těšína. Od tohoto roku se konaly pravidelné bohoslužby jedenkrát měsíčně a Frýdek se stal kazatelskou stanicí lhoteckého sboru (Komorní Lhotka). V roce 1896 se stanice osamostatnila na filiální sbor a bohoslužby vykonávali téměř všichni slezští (polští) faráři v závodní jídelně a později v sálu závodního hotelu Karlovy hutí v Lískovci. Od roku 1901 se konaly bohoslužby nejen v jazyce polském, ale o svátcích (pětkrát ročně) i v jazyce německém. Svátky a křty se však konaly v kostele v Komorní Lhotce. V letech 1898-1908 sloužil ve filiálním sboru pastor Karel Kulisz z Komorní Lhotky, horlivý misijní pracovník a zakladatel Křesťanského společenství (se zaměřením na diakonii a misii) při luterské církvi na Těšínsku. Hodně práce zde vykonali i jeho bratr Josef Kulisz, přistěhovaný do Sviadnova, a kurátor sboru Pavel

Wojnar se synem Erichem – varhaníkem a dirigentem pěveckého sboru.

V roce 1908, po ukončení theologických studií ve Vídni, začal ve Frýdku pracovat farář Andrej Buzek, rodák z Konské u Třince, který byl dne 25. prosince 1908 zvolen za vikáře filiálního sboru. Po jeho příchodu začala intenzivní jednání a porady o vybudování kostela. Až po zajištění financí mnohými sbírkami ve slezských rodinách a evangelických sborech, také za podpory zahraničních evangelíků ze Sdružení Gustava Adolfa z Lipska (dar 8 000 marek), byla dne 15. října 1909 zadána stavba kostela na pěkném pozemku zakoupeném od pana Macháčka. Stavební práce začaly dne 31. března 1910 v 6.30 hodin shromážděním, modlitbou, zpěvem a vyrytím prvních lopat hlíny. Posvěcení základního kamene na budovaných základech se uskutečnilo v neděli 8. května 1910 za účasti 7 000 věřících, 12 duchovních, zástupců měst Frýdku a Místku, veteránů a dobrovolných hasičů. Přítomné pozdravili ve svých kázáních pastor Karel Kulisz v polském jazyce a pastor Martin Modl z Bílska v německém jazyce. Základní kámen posvětil s požehnáním přítomných konsenior Pavel Broda z Golešova. Při výkopu základů bylo zjištěno, že pod věží se nachází písek a voda, proto byly základy zpevněny dvaceti piloty a stavba se tak prodražila o 2 000 korun. Na podzim už byl kostel postaven a zastřešen. Od jara do podzimu 1911 se pokračovalo se stavbou a budováním interiéru. Kromě sbírek na stavbu kostela uspořádaly sbory v Dolních Bludovicích, Bystřici nad Olší a Návsi u Jablunkova další sbírky na zvony, těšínský sbor na varhany a lhotecký na kazatelnu a oltář, na který Jan Damek ze Zebřidovic daroval kopii Thorvaldsenova obrazu „Kristus žehnající“. Kostel byl postaven v gotickém slohu z červených impregnovaných pálených cihel dovezených z Lehnice u Vroclavi, aby se ušetřilo za venkovní omítku a její budoucí údržbu.

Kostel o rozměrech 30x14 metrů s věží a křížem o výšce 56 metrů pojme 400 sedících osob, celkem 1000. Ve věží byly umístěny tři zvony. Přičemž na prostřední zvon přispěli manželé Jiří a Kateřina Baronovi. Největší zvon nesl tato slova: „O ziemio, ziemio, ziemio, sluchaj slova Pańskiego – Země, země, země, slyš slovo Hospodinovo“, prostřední „Cziescie, Cziescie lud mój, móvi

Bóg wasz – Potěšte, potěšte můj lid, praví váš Bůh“ a na nejmenším bylo napsáno „Którzy siali ze lzami, žac beda z vykrykaniem – Ti, kdo v slzách sejí, s plesáním budou sklízet.“ Tyto zvony však byly za války odňaty a použity k válečným účelům. Od roku 1945 se nacházel ve věži pouze jeden malý zvon, který byl v roce 2001 doplněn novým chrámovým zvonem.

Evangelický kostel ve Frýdku

Evangelický kostel ve Frýdku byl zasvěcen apoštolům Petru a Pavlovi (se sochami v původním oltáři) s nadpisem nad chrámovým obloukem „Ježíš Kristus včera i dnes, tentýž i na věky.“ Slavnostně posvěcen byl 26. listopadu 1911 tehdejším vicesuperintendentem moravsko-slezským dr. Arturem Schmidtem z Bílska v německém jazyce a slezským seniorem Andřejem Glajcarem z Drogomyšle v polském jazyce. Kromě německých bohoslužeb se konaly pro velké množství zúčastněných také polské bohoslužby v kostele a další bohoslužby v polském jazyce venku po obou stranách kostela. Kázáním sloužili faráři Karel Kulisz z Komorní Lhotky, Pavel Nikodém z Ustroně a Oskar Michejda z Bystřice nad Olší. Přestože se na stavbě kostela podíleli i čeští evangelíci, jejich přání českých bohoslužeb a kázání nebyla vyslyšena. Vzhledem k tomu, že čeští evangelíci žili stále roztroušeni v diaspoře, byli členy výboru (presbyterstvarstaršovstva) Poláci a převážně Němci, kteří ve sboru o všem rozhodovali a zejména měli podporu městských úřadů.

Dne 25. ledna 1914 byl zvolen prvním pastorem samostatného sboru ve Frýdku farář Andřej Buzek, kterému v letech 1916-1918 vypomáhal vikář Jan Unicki, pozdější pastor v Komorní Lhotce. Sbor čítal po svém založení 1200 osob, z toho 200 Němců, 200 Čechů a 800 Slezanů-Poláků. Plnil všechny funkce, byl založen pěvecký sbor a pořádány rodinné večírky. Přestože ve městě ani v okolí nebyla polská škola a děti slezských rodičů (Poláků) se učily česky nebo německy a neuměly spisovně polsky, byly v souladu se školními předpisy a dle nařízení presbyterstva sboru vyučovány náboženství pouze v polském jazyce.

U příležitosti 500. výročí upálení Mistra Jana Husa v roce 1915 se měly uskutečnit v tomto kostele první české bohoslužby. Z důvodu německé propagandy a tlaku vedení města na presbyterstvo se konaly bohoslužby pouze v jazyce polském a české s kázáním helvetského vikáře Františka Poláka z Valašského Meziříčí se uskutečnily v soukromém domě. Přestože se farář Buzek s obdivem vyjadřoval o bratřích Čechách, musel realizovat rozhodnutí německého presbyterstva, které bylo proti slovanskému bratrství. Z důvodu neumožnění českých bohoslužeb v rámci evangelické luterské církve, tedy evangelické

augsburského vyznání, již před rokem 1918 ve Frýdku a okolí působili čeští faráři z Valašska.

Zprostředkovaně máme dochovánu zprávu Antonína Kamrádka, učitele z Pržna a aktivního účastníka evangelického hnutí. „*Před několika lety postaven ve Frýdku z popudu německého úřednictva hutí Lipinských i přistěhovaných ke Frýdku Poláků kostel evangelický, na nějž ovšem přispívali i čeští z Frýdku a okolí. Jelikož čeští evangelíci jsou tu roztroušeni, podařilo se německo-polské soustředěné straně provésti volbu presbyterstva smýšlení polsko-německého a to prosadilo volbu polského faráře Ondřeje Buzka a zavedlo bohoslužby v jazyku polském a německém. Byla to vzhledem k českému kraji frýdeckému drzá politická vyzývavost. Marně žádali čeští evangelíci o bohoslužby v jazyku českém. Evangeličtí Němci a Poláci dokázali, že se z dějin utrpení evangelictví ničemu nenaučili; jako odsuzují nesnášenlivost náboženskou katolickými mocnostmi v lidstvo vrženou, tak osvojili si sami nesnášenlivost národnostní...“*

Za těchto okolností začali čeští evangelíci stále více pomýšlet na osamostatnění. Byla v tom však jistá potíž. Podle církevních stanov nebylo možné zřídit novou kazatelskou stanici pro evangelíky augsburského vyznání tam, kde již existoval sbor této církve. Jinojazyčnost zde nehrála roli. Jedinou možností se tak stalo připojení k reformované církvi. Ta ustanovila kazatelem pro Frýdek již zmiňovaného Františka Poláka. První bohoslužby se konaly o Velikonocích 1917 v bytě Jana Poledníka ve Frýdku.

Čeští evangelíci augsburského a helvetského vyznání v Čechách a na Moravě využili vzniku Československé republiky ke sloučení a v roce 1918 založili Českobratrskou církev evangelickou (ČCE) s charakterem národní i světové reformace. Ve Frýdku vzniká nový sbor ČCE v roce 1920 pod vedením faráře Alexandra Winklera. Osamostatněním německých evangelíků v ČR v roce 1919 a odchodem Čechů a Slezanů do nově vzniklého sboru ČCE ve Frýdku získali němečtí presbyteri v původním sboru značnou převahu. Kostel zůstal v majetku Německé církve evangelické a.v., presbyterstvo však pronajímalo kostel novému sboru ČCE k vykonávání bohoslužeb, křtů, svateb a pohřbů. Slezští evangelíci augsburského vyznání na Těšínsku se po roce 1920 zorganizovali

v samostatný seniorát a později se zcela osamostatnili – vzniká Slezská církev evangelická a.v. (augsburského vyznání). V luterském (augsburském) sboru ve Frýdku působili po roce 1919 administrátor Jan Michalik z Moravské Ostravy s vikářem Pavlem Sikorou, dále Ernst Kleiss, Walter Mrowiec a oblíbený Pavel Karzel, kteří zde byli ordinováni (uvedeni do funkce) německými seniory nebo biskupem ThDr. Erichem Wehrenfennigem z Jablonce nad Nisou (rodákem z opavského Slzska), kde bylo sídlo církve. Před 2. světovou válkou působil ve sboru vážený pastor Gustav Czyż pocházející z Těšína, který sloužil bohoslužby i v jazyce českém (také německy a polsky) společně s vikářem Janem Štefkem z Bystřice nad Olší. Po odchodu Gustava Czyže do Komorní Lhotky (1941) byl sbor administrován (stal se filiálním sborem) z Moravské Ostravy vikářem Vilémem Štefkem ze Svibice. Od roku 1941 působil v Ostravě farář Kurd Freude z Brna, německé národnosti, který obnovil (a sloužil) bohoslužby v českém jazyce. V období protektorátu zůstal frýdecký kostel jediným pro evangelíky z okolních vesnic, které zůstaly po roce 1938 za hranicí Těšínska po polském a německém záboru.

Použitá literatura:

L. Černoch-A. Winkler: Ku stavbě Husova domu ve Frýdku. Frýdek 1931
Kalus, K. Frýdek-město pěti kostelů. In: 60let Frýdecké spořitelny, s. 62-76.

ČESTNÝ OBČAN VINCENC PROCHÁZKA

Tomáš Adamec

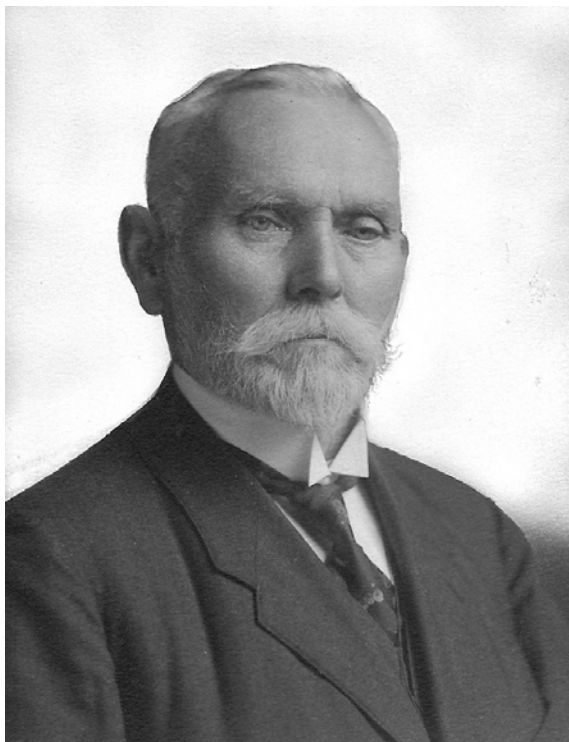
Je vždycky nepříjemné, když člověk onemocní, ještě víc nepříjemné to je, když se tak stane o Vánocích, a ještě horší to je, když hned na druhý svátek vánoční připadá slavnostní akce, které by se byl náš marod rád zúčastnil. Tím spíše, když ji sám inicioval. Přesně tato nepříjemnost se stala starostovi města Místku Vilému Šlapetovi o Vánocích roku 1933. Vysvítá to alespoň z jeho krátké zdravotní zprávy datované 26. prosince 1933, v níž se závěrem praví: *„posílám já, starosta města, svůj upřímný pozdrav této slavnostní schůzi, vítám všechny pp. hosty, ku slavnostnímu aktu se dostavivši a prosím, aby všichni mou neúčast na této významné slavnosti laskavě omluvili, ježto nepříjemná choroba k mé velké lítosti mi znemožňuje opustiti lože a vzdáti zasloužilému pracovníku povinnou poctu.“*¹

Tímto zasloužilým pracovníkem byl, jak už prozradil název článku, Vincenc Procházka (2. 1. 1854 – 3. 1. 1940). Postava dnes už takřka legendární. V dochovaných pramenech i v dobových vzpomínkách shromážděných mimo jiné i v různých příležitostných sbornících vystupuje jako vůdčí postava, nebo jedna z vůdčích postav místeckého obrození, neohrožený bojovník za práva české většiny ovládané německou menšinou. Profesi sklenář a obchodník se sklem se v polovině 80. let 19. století stal čelnou osobností českého spolkového života a organizátorem českého školství ve městě. Jeho účast na budování českých institucí a spolků a na jejich dalším rozvoji je stejně nezpochybnitelná jako mnohdy i rozhodující. Procházka „kariéra“ vyvrcholila v období svobodné republiky a je možno brát i jako spravedlivé ocenění jeho zásluh, že byl v roce 1918

---

¹ Jednotlivé projevy se dochovaly ve fondu AM Místek. Složka vztahující se k čestnému občanství Vincence Procházky je uložena pod inventárním číslem 399, v kartonu 62. Všechny další citace z projevů pocházejí z tohoto zdroje. Záznam celé slavnostní schůze i s projevy je přepsán i v knize zápisů ze zasedání obecního zastupitelstva - AM Místek, inv. č. 37.

jmenován vládním komisařem města Místku a v letech 1927 až 1932 zvolen i jeho starostou.

Vincenc Procházka na fotografii z roku 1927

Na konci roku 1933, takřkajíc v předvečer svých osmdesátých narozenin, které měl oslavit hned po Novém roce, tedy 2. ledna 1934, došel ve svém rodném městě i pocty nejvyšší, stal se jeho čestným občanem.² O slavnostním zasedání městského

---

² S nápadem udělit Vincenci Procházkovi s ohledem na jeho blížící se jubileum čestné občanství vystoupil na zasedání městské rady dne 22. 11. 1933 podle zápisu náměstek starosty Karel Rek - AM Místek, inv. č. 27. Všichni předchozí čestní občané města byli jmenováni ještě za starého režimu: Bedřich Minkus, kontrolor pošty a telegrafů, P. Bedřich Kaun,

zastupitelstva se dochoval celkový zápis a až na dvě výjimky také projevy vystupujících řečníků. Podívejme se tedy nyní, o co nemocný starosta Šlapeta přišel.

Celá slavnostní schůze sestávala hlavně z projevů oceňujících zásluhy Vincence Procházky. Úvodní řeč, nepočítáme-li už na začátku článku zmiňovaný pozdrav starosty, držel jeho první náměstek JUDr. Emil Fink, který zároveň řídil celé slavnostní zasedání. Jeho projev byl hlavní, nejdelší a shrnoval důvody, pro které mělo být Vincenci Procházkovi uděleno čestné občanství. Emil Fink uvedl, že jméno Vincence Procházky, jeho osobnost a činnost jsou natolik známy a oceňovány, že by zcela stačilo pouze konstatovat: Vincenc Procházka zasloužil se o Místek. Pak ale přece jen shrnul momenty, které podle něj byly nejdůležitější, a pro které našel podklady v zápisech ze schůzí městského zastupitelstva. Dnešnímu čtenáři se může zdát, že se námětku Finkovi jeho projev příliš nepovedl, nedokáže z něj plně postihnout Procházkovu výjimečnost. Může za to hlavně řečníkem zvolená metoda. Ze zápisů městského zastupitelstva se totiž nedalo prokázat, proč byl Vincenc Procházka tak velkým Místečanem. Některé věty heslovitého Finkova projevu mohou budít rozpaky pro svou obecnost: „v 1. schůzi 2. X. 1894 zvolen členem stavební sekce“, jiné věty se jej zase vůbec netýkají – „po volbách v r. 1924 v létě zvolen starostou Vilém Šlapeta“, jindy zase není vůbec jasná Procházkova případná role ve zmiňované záležitosti – „27. 2. 1925 schválena parcelace Pukle“. K pochopení Finkova projevu je zkrátka třeba znát kontext, vědět to, co věděli lidé přítomní v sále. My ostatní se proto musíme s Procházkovou činností ve prospěch města seznámit konkrétněji. V roce 1886 stál u zrodu klíčové instituce, na níž v dalších desetiletích stál český hospodářský život ve městě a bez níž by nebylo lehké prosadit české zájmy ani na

---

kapitolní děkan, Josef Rudel, továrník, Dr. Max. Meger, dvorní a soudní advokát ve Vídni, Dr. Johann Adalbert, emeritní lékárník a starosta města Moravské Ostravy, Josef Hrachovec, soukromník a majitel domu, Josef Dvorský, obchodník a majitel domu, Jan svobodný pán Chlumecký, velkostatkář ve Vídni, Emil Knessl, místodržitelství rada – AM Místek, inv. č. 399

poli kulturním a školském – řeč je o Národní záložně Místecké. Tento finanční ústav si dal za úkol podporovat české živnostníky, potažmo český národní život jako takový. Vincenc Procházka byl od počátku jejím jednatelem, pak i pokladníkem, osobou s velkým vlivem. V polovině devadesátých let jej pak vidíme u zrodu Matice Místecké, která měla jako prvořadý úkol zřízení českého gymnázia, což bylo samozřejmě doprovázeno i nutností postavit pro tuto školu novou budovu. Ve stejné době vidíme Procházku v čele nadšenců, kteří organizují stavbu Národního domu jako centra českého národního života. Jméno Vincence Procházky nacházíme v zápisech ze schůzí českých spolků, vidíme ho podepsaného pod všemožnými českými podniky, které se na přelomu století v Místku konaly, většinou na předních místech seznamů. A od roku 1894 zasedal i v obecním zastupitelstvu, kde se zprvu neúspěšně, ale vytrvale snažil prosazovat české zájmy. V roce 1920 se jako již proslulá osobnost dostal na senátní kandidátku Československé strany lidové. Ve volbách sice přímo neuspěl, ale po smrti senátora Kadlčáka v roce 1924 v senátu jako jeho náhradník přece jen zasedl. Tolik alespoň stručně k veřejné činnosti Vincence Procházky.³

Ve druhé části svého projevu pak řečník přešel k zamyšlení, začal filozofovat a psychologizovat. „*Ta jeho (Procházka) neúporná a bezpříkladná činnost na národa roli dědičné, kde vyoral tolik hlubokých a úrodných brázd, není však pro nás jediným motivem, že mu dáváme nejvyšší poctu, kterou místní samospráva svému občanu vůbec dáti může. Vážíme si neméně jeho vzácného charakteru. Náš jubilat není žádným geniem. Lidé geniální představují um společnosti, lidé charakteru jsou jejím svědomím. Ony obdivujeme, těchto následujeme.*“ Nemám nejmenší důvod

---

³ Více se o Procházce dočteme například v drobné publikaci s názvem *Vůdci zápasu o národní, kulturní a hospodářský život českého hnutí v Místku Vincenci Procházce, 1854-1934*. Místek 1934, o Národní záložně Místecké a její roli v životě města v pamětní publikaci *Půlstoletí Národní záložny Místecké 1886-1936*, Místek 1936, o Procházce působení v oblasti školství ve sborníku *40 let Matice Místecké a českého gymnasia v Místku*, Místek 1935.

podezívat doktora Finka z čehokoliv, jen si nejsem jist, jestli se mu podařilo úplně slovně vybalancovat, co chtěl sdělit. Asi přičteme na vrub dobovým posunům významů v jazykovém projevu určité šumy, které může dnešní čtení starších textů vyvolávat. Kolikrát se stane, že vidíme dvojsmysl, nebo nějaký vtip tam, kde původně vůbec nebyl. Více se řečníkovi myslím jeho myšlenku podařilo vysvětlit o několik odstavců dál: „*Člověk může vynikati v umění, v literatuře i ve vědě, ale co do poctivosti, ctivosti, pravdivosti, vědomí povinnosti může ho zahanbit neučený sedláček, prostý řemeslníček, prostý dělník. V záležitostech života rozhoduje charakter více, než um. Rozšafnost, zdravý smysl, vytríbená zkušenost a oduševnělá dobrotivost, toť skutečná moudrost. Touto silou charakteru někteří lidé vykonávají vliv, který se zdá býti mimo veškerý poměr k jejich umovému nadání. Zdá se, že působí jakousi tajnou silou. Toto tajemství záleží v tom, že každý takřka tuší šlechtné a bezúhonné úmysly podobných lidí a podrobuje se jim. Toť tajemství a kouzlo osobnosti našeho V.P.*“ Přesto bych se nedivil obavám přítomných městských zastupitelů z toho, že by řečník mohl někdy případně mluvit i o nich.

Pozoruhodný je ale zajisté další projev, se kterým vystoupil náměstek starosty sousedního Frýdku Karel Kalus.⁴ Není žádným tajemstvím, že Místek a Frýdek byli sousedé se vším všudy, což znamená, že kromě běžných sousedských styků byly jejich vztahy někdy i řekněme méně přátelské a rádi si do sebe šfouchli, byli to konkurenti, rivalové. O to víc působilo, když Karel Kalus upřímně poděkoval Vincenci Procházkovi za jeho přínos národnímu, kulturnímu, politickému a hospodářskému životu Frýdku. Svou řeč pojal upřímně, ale místy trochu pateticky, když z Procházky učinil něco na způsob blanického rytíře: „*V dobách pro utlačovaný slov. život ve Frýdku nejhorsších, kdy se vkrádala v srdce tehdejších vůdců frýd. nedůvěra ve vlastní síly a schopnosti, kdy se jich zmocňovala malomyslnost nad dočasnými neúspěchy národními, kdy se nesvár vtíral v řady jejich – vždy v pravý čas objevil se anděl strážný, vždy přispěchal p. Vincenc Procházka, aby radou,*

---

⁴ Za sousední Frýdek se slavnostní schůze účastnila tříčlenná deputace – AM Místek, inv. č. 399

pomocí, povzbuzením vléval nové síly do jejich ochabujících duší...“

**MĚSTSKÝ ÚŘAD
V MÍSTKU.**

Rada města Místku klade si za čest pozvati Vás

**K SLAVNOSTNÍ
SCHŮZI
MĚSTSKÉHO ZASTUPITELSTVA**

(V POŘADÍ XVIII.)

na den 26. prosince 1933 o 10:30 hod.
v zasedací síni městské radnice

P o ř a d :

1. Zahájení schůze a uvítání hostů
2. Slavnostní projevy
3. Udělení čestného občanství p.
VINCENCI PROCHÁZKOVÍ,
dlouholetému starostovi města a členu měst-
ského zastupitelstva, v uznání jeho zásluh
o město a městskou samosprávu.

V Místku dne 22. prosince 1933.

Starosta :
V. ŠLAPETA v. r.

Pozvánka ke slavnostní schůzi

Příští projev zástupce strany národně demokratické v městském zastupitelstvu Emila Šlapety byl dosud nejstřízlivější a nejvěcnější. Připomenul Procházkovy zásluhy o české gymnázium v Místku, o postavení Národního domu, zřízení Národní záložny a vůbec o vybudování českého školství, včetně postavení vlastním nákladem budovy pro dívčí měšťanskou školu.

Následovalo volání sláva a krátká informace radního Čeledy, že Vincenc Procházka nepatří v této chvíli jen jedné straně, ale všem, celému městu. Adolf Staneček jako člen zastupitelstva a zároveň zástupce Národní záložny Místecké pak ve svém stručném příspěvku pouze požádal, aby návrh na udělení čestného občanství byl přijat jednohlasně. Než se tak ale mohlo stát, vystoupili ještě dva zástupci školské obce, a sice ředitel státního reálného gymnázia Josef Valenta a řídící učitel Oldřich Blecha za místní odbor Ústřední matice školské. Oba podle zápisu ze schůze poděkovali Vincenci Procházkovi za jeho činnost pro místecké školství. Jejich projevy nemáme bohužel dochovány celé.

Slavnostní zasedání vyvrcholilo vystoupením náměstka starosty Karla Reka, který zdůraznil, že čestné občanství je nejvyšší poctou, kterou město uděluje a že Vincenc Procházka je prvním českým občanem města, který má být tímto titulem poctěn. Načež přednesl příslušné usnesení rady, které znělo: *„Městská rada ve schůzi dne 22. listopadu 1933 usnesla se navrhnouti městskému zastupitelstvu, aby v uznání obzvláštních zásluh, kterých si o městskou samosprávu a rozkvět města získal dlouholetý starosta a funkcionář městského zastupitelstva, pan Vincenc Procházka, propůjčilo mu čestné občanství města ve smyslu § 9 zákona ze dne 15. března 1864 č. 4 z.z., jimž vydán obecní řád pro Moravu.“*⁵ A dal hlasovat. Výsledek splnil očekávání i žádost Adolfa Stanečka, pro návrh se vyslovilo všech 33 přítomných členů zastupitelstva. Schůze byla ukončena státní hymnou v podání hudby 8. pěšího pluku Slezského.

---

⁵ Příslušný paragraf je v otázce čestného občanství velmi stručný: „Obce mohou rakouským státním občanům, kteří o říši, o zem, nebo obec zvláštní zásluhy si získali, čestné občanství propůjčiti.“

Samotný diplom o čestném uznání se bohužel v Procházkově pozůstalosti tak, jak je uložena v našem archivu, nedochoval. O jeho vnější podobě si však můžeme učinit hrubou představu na základě zápisu o projednávání této otázky při zasedání městské rady dne 6. prosince 1933. Rozhodovalo se o tom, zda pořídit diplom nástěnný nebo v deskách. „*Po kratší debatě usneseno povolití diplom v deskách a to lepší a nákladnější druh, který si vyžádá nákladu asi Kč 650,-. K tomu určena zvláštní komise sestávající z obou náměstků a starosty, aby bližší podrobnosti a textovou úpravu s p. Novosadem projednali.*“⁶

---

⁶ Stanislav Novosad byl majitelem tiskárny v Místku. U příležitosti Procházkových narozenin týden po udělení čestného občanství nechala Národní záložna Místecká právě u něj vytisknout pamětní publikaci nazvanou příznačně Vůdci zápasu o národní, kulturní a hospodářský život českého hnutí v Místku Vincenci Procházkovi

TÝDENÍK BEZRUČŮV LID

Malé ohlédnutí za pozapomenutým týdeníkem

Tomáš Adamec

Týdeník Bezručův lid měl tak krátkou historii, že kdyby vycházel za jiných okolností a v jiné době, mohli bychom jeho existenci možná i přehlédnout. Vyházel ale v době od konce roku 1938 do počátku roku 1940, tedy v časech velmi převratných a z hlediska atraktivity pro dnešní zájemce o novodobou historii velmi vděčných. Proto nebude vůbec ke škodě, když mu nyní budeme věnovat trochu času.

Nevíme, jak dlouho trvala příprava vydávání nového listu, ale oznámení přišlo na Okresní úřad v Místku na poslední chvíli. Místní odbor Národní jednoty v Místku datoval své oznámení dnem 5. 12. 1938, okresní úřad oznámení přijal 9. 12. Hned druhý den pak vyšlo první číslo. Podle svých vydavatelů měl časopis přispívat svými články, informacemi, vyobrazeními a inzeráty k národnímu a hmotnému zvelebení a povznesení kraje na severu a východě země Moravskoslezské. Úvodník končil slovy: *„konečně třeba říci, že nejsme zatíženi neblahou minulostí, nemáme nepřátel, neboť jsme listem novým s čistým štítem, listem skutečné národní síly a opravdové vůle Bezručova lidu pod Beskydem.“*

V úvodníku druhého čísla psal Karel Procházka za Národní jednotu a sliboval, že Bezručův lid bude *„burcovati k práci, bude volati Vás všechny do jednoho národního šiku, ponese pozdravy za blízké hranice naším bratřím. Bude však i varovati a raditi, bude zvěstovati radost i žal všedního života“* a nabádal čtenáře *„přijměte jej s láskou a důvěrou, neboť bude pracovati za lepší budoucnost nás všech“*.

Odpovědným redaktorem byl jmenován úředník Zemědělské pojist'ovny ve Frýdku Zdeněk Hapala, časopis měl vycházet jednou týdně vždy v sobotu, počáteční náklad činil 600 kusů. Každé číslo mělo dva listy, tedy čtyři strany, přičemž poslední strana byla vyhrazena inzerci. Výjimkou bylo číslo 15 z 18. března 1939, které vyšlo pouze na jednom listu a obsahovalo jen výnos o protektorátu

a řeč prezidenta Háchy a několik oznámení vztahujících se k aktuálnímu stavu.

Od 20. čísla z 20. dubna 1939 měl týdeník navíc ještě vedoucího redaktora Bohuslava Konečného, povoláním učitele v Místku. V dubnu došlo také ke změně kurzu – zatímco dosud list propagoval Stranu národní jednoty, nyní zažádal u Tiskového odboru Národního souručenství, aby byl zařazen do seznamu jeho krajských listů.

Od čísla 36 ze dne 12. srpna se odpovědným redaktorem stal JUDr. Miroslav Houška a vedoucím redaktorem JUDr. Erich Kaplan. Oba se svých funkcí vzdali k 30. listopadu, Erich Kaplan pro nedostatek času a Miroslav Houška proto, že byl přidělen služebně ke Krajskému soudu v Moravské Ostravě a jeho redaktorství se neslučovalo se státní službou. Novým odpovědným redaktorem byl pak jmenován JUDr. Jan Bartoš.

V protokolu z 3. ledna 1940 se píše, že důvody dočasného zastavení vydávání listu byly zejména tři: pokles inzerce, úbytek předplatitelů a technické potíže s tiskem. Vydávání novin se stalo hospodářsky neudržitelným a vydavatelům už dokonce způsobilo dvacetitřicetý dluh. Počet předplatitelů klesl na 400 a inzerenti považují inzerci za zbytečnou.

Hlavička týdeníku

Máme-li tedy věřit počátečním proklamacím zakladatelů novin, usilovali o tisk, který byl potřebný a který mohl být i čtenářsky úspěšný. Jak se ale brzy ukázalo, iluze a naděje zůstávaly stále více jen v prvních úvodnicích. Novinám se nedařilo udržet pevný tvar, strukturu. Na počátku byla vidět snaha o zavedení pravidelných rubrik (Samospráva, Spolkové zprávy, Z Místku-Frydku, Školství a osvěta, Turistika, Kultura), ale to vydrželo jen několik prvních

čísel. S přibývajícím čísly se noviny staly vyloženě tápajícími. Rubriky se zřejmě nedařilo naplnit a neudržely se. Noviny tak přinášejí vyloženě směs nejrůznějších zpráv, zpráviček, ale někdy i drbů, proložených různými osvětovými informacemi z nejrůznějších oblastí – z oblasti literatury (Aug. Novák: Básnické začátky Petra Bezruče, Josef Holeček a naše Těšínsko 11. 3., Štěstí a nepřítel v životě Františka Ladislava Čelakovského 4.11.), nebo ze zahradnictví (Frant. Varmuža: Škúdcí ovocného stromoví 11. 3.), ze zdravotnictví.

Stále více z nich také promlouvaly dobové totalitní tendence a obdiv k německým poměrům. Příkladem může být i nadšená reportáž s názvem První kámen v základech ze 7. ledna 1939, která pojednává o zřízení pracovního tábora v Místku, instituce, kterou v Německu s velkým úspěchem zavedli už dávno. Značně odpudivým článkem je i Židovská otázka z 4. března 1939 vysvětlující a obhajující vládní nařízení směřující proti místním obyvatelům i emigrantům židovského původu.

Přesto se i v těchto novinách objevují příspěvky, jejichž autoři se nepřizpůsobili nové době a proto bylo nutno jejich texty upravit. Poněkud ironicky tak vyznělo číslo z 25. února, kdy se vedle sebe na první straně sešly článek o Petru Bezručovi a cenzuře a vzpomínková črta Místek v devadesátých letech 19. století. Zatímco první článek líčí, jak Petr Bezruč dokázal vyvrátit na cenzory a předcházet jejich zásahům vlastními úpravami svých textů, druhý článek ukázal, že buď jeho autor nebyl tak obratný jako slavný bard, nebo cenzura přitvrdila. Několik odstavců jeho článku je totiž zaběleno.

V tomtéž vydání se poprvé objevuje rubrika Strana Národní jednoty. Orientace časopisu tak byla nyní v podstatě oficiálně ohlášena. Ty rubriky byly vlastně dvě a přinášely informace o dění ve straně, o jejich cílech a byly nakonec i určitou formou agitace.

Zvláštní pozornost si zaslouhuje číslo z 18. března 1939. Mělo jen jeden list, tedy dvě strany, a hlavní náplní bylo oznámení o vzniku protektorátu a řeč prezidenta Háchy. Za pozornost však stojí hlavně článek Jak byl obsazován náš Místek, jehož autor jako by snad v skrytu duše obdivoval precizní postup německé armády a hladkost, s jakou bylo město obsazeno. „...*První zpráva přišla*

k nám z ulice Příborské, kde občasné uviděli poprvé německé vojáky v plné výzbroji a se všemi náležitostmi a vojenskými opatřeními. Byla to podle řeči dlouhá světelná řada vojenských vozidel, sahajících od Nové hospody daleko až za kopec nad řekou Olešnou. V čele velitel tankového oddílu, pak dlouhá řada motocyklů, aut, nákladních vozů těžkých a zase lehčích, jízda na koních, kuchyně a jiné. Každý voják pevně držel svou pušku nebo pistoli, odhodlán podle rozkazu nemilosrdně zakročiti proti každému, kdo by se byl postavil v cestu.“

Tak jako jsme v únoru mohli v Bezručově lidu zaznamenat agitaci pro Stranu Národní jednoty, v dubnu jsou noviny plné Národního souručenství. Hodně místa je tu věnováno informacím o náboru a jeho výsledcích, jakož pak i zprávám o činnosti této nové národní strany. Dokonce se u hlavičky novin objevil titulek List Národního souručenství.

List nadále pokračoval v trendu nastoupeném v období druhé republiky, s tím, že v tom typu článků, který bychom už tehdy mohli označit za nebezpečný, ještě přitvrdil. Jako třeba v čísle 36 z 12. srpna 1939. V článku s názvem Zhasla hvězda se ozval zcela pro demokracii nepřijatelný, ovšem novým režimem zaváděný antisemitismus. „*Komplikací našeho minulého politického života bylo nepopíratelně židovstvo, ať už ve smyslu ryze politickém, či rasovém neb národním. ...21. červen 1939 zasáhl účinně do této politiky slabosti vůči cizímu živlu a zákonným zásahem zabránil úniku židovského majetku....Český národ se takto, byť by i cizím zásahem, vypořádal s tzv. židovskou otázkou a s židovstvím vůbec...Židé za celých uplynulých dvacet let nenalezli kladného poměru k českému národu. Byli vždycky živlem rozkladným a směřujícím jinam, než kde leželo těžiště našeho života. Židé svou rozpínavostí, povahou a vůbec celou svou politikou byli českému národu velmi málo prospěšní, ba naopak možno říci škodliví a nebezpeční. Kde se jedná o národ a jeho bytí, neplatí žádné falešné nauky humanitní a taktéž neplatí žádné ohledy...Hvězda z Judee u nás zhasla a my chceme věřit, že již nikdy nezasvitne.“*

Po takovémto článku už asi nikoho nemohlo překvapit odsouhlasení německého útoku na Polsko. Autor článku Polská vina z 9. září nejdříve líčil, jaká všechna příkoří se děla Němcům

na severu Polska a jak hanebně se k situaci stavěly evropské velmoci, zejména Anglie. Není divu, že i tomu andělu míru Adolfu Hitlerovi musela dojít trpělivost. „*A přes tuto zkoušku, které bylo krutě vydáno srdce každého Němce a především tedy srdce Vůdcovo, zabýval se až do poslední chvíle jedině myšlenkou na mír a rozumné, trvalé, všestranně uspokojivé řešení. Jeho neúnavné pokusy o řádné vysvětlení stavu věcí Anglii a konečně jeho nabídka Polsku ze dne 29. srpna, jsou zase obdivuhodnými a zcela ojedinělými doklady mírumilovnosti a smířlivosti v mezinárodní diplomacii.*“

16. září vyšel článek připomínající druhé výročí úmrtí T. G. Masaryka. Je obtížné chápat, v jakém duševním rozpoložení se musel asi nacházet jeho autor, když prvního československého prezidenta označil málem za stoupence Adolfa Hitlera. „*Ale president Masaryk by nesměl být filozofem a duchem tak ryzím a pronikavým, kdyby byl nepostřehl také hloubku a sílu samotné národně socialistické revoluce v Německu.....varoval před schematicem a omezenou zaujatostí mladých a žádal vážné studium sociální a ideové stránky učení Adolfa Hitlera.*“

Chceme-li věřit tomu, že většina českého národa se neztotožnila s novým nacistickým totalitním režimem, je pochopitelné, že novinám, které přinášely takovéto články, ubývali čtenáři a že se v nich nechtělo inzerovat českým podnikatelům.

Navíc se s přibývajícimi čísly jen potvrzovalo, že v redakci panovala určitá bezradnost. Redakce zaváděla nové rubriky, nejvýraznější byla rubrika věnující se filmu. Články typu 1860 let od výbuchu Vesuvu, Co je to dětská obrna, Verdiho umělecké vítězství, Dobrá tradice řemesla kožešnického už mají pramálo společného s proklamovanými cíli novin. O tom, co se děje, nebo co je důležité pro obyvatele Frýdku-Místku se v novinách psalo stále méně a méně. Buď se tedy v té době nic zajímavého ve městě a okolí nedělo, nebo se o tom psát nemohlo, nebo nebyl nikdo, kdo by byl schopen či ochoten o tom psát. A tak se obsah novin plnil skutečně čím se dalo. Třeba článek s názvem „69 let od smrti autora Kytice“ je velmi výmluvný. Také se přejímaly články z Frýdecko-místeckého kraje. Článek Co s ženským studiem, který

otiskl Bezručův lid 24. června, otiskl ve stejný den i jeho konkurent.

První číslo 2. ročníku z 9. prosince 1939 přineslo na první straně článek *Poslední příležitost*, ve kterém se už zcela přidal na stranu českých kolaborantů s nacismem. Obsah a dikce článku jsou toho přesvědčivým důkazem. „*Chceme-li spokojeně žít v rámci Velkoněmecké říše, nuže, je zapotřebí, aby každý z nás – dnes už snad jde jen o několik málo zabeđených zatvrzelců – se vzdal dřívějšího nesprávného ideologického a psychologického zaměření, odpoutal se od vyumělkovaných koncepcí a dějepisných lží a zamítl všechny cizí vlivy. Musíme si otevřeně říci: Beneš už nikdy nesmí určovat naši politiku. Skutečným autorem Mnichova byl přece Beneš. Jeho krátkozrakost a protiněmecká zvilost způsobily krach tehdejšího našeho státu. A tehdy Beneš, který dnes vybízí k odboji, s mnichovským ujednáním souhlasil jen proto, aby nemusel odstoupit, aby si zachoval osobní posici a zůstal prezidentem. Byli jsme mu vždy dobří jen jako stupínek ke slávě, jako nástroj. I dnes chce český národ zneužít jako nástroje, jitrí jeho mysl rozhlasem, aniž se ohlížel, že takto ničí životy a existence, rozvrací rodiny a rozsévá bídu a neštěstí.... Celým svým jednáním musíme dokázat, že jsme upřímní a věrní partneři německého národa. Pouhá trpná lojalita už nestačí....Nuže byla nám dána poslední příležitost. Je to příležitost, abychom si narovnali páteř a ve společné práci se sblížili s německým národem, abychom se naučili dívat se na Říši jako na vlastní stát, pro něž chceme pracovat a jehož zájmy chceme hájit, abychom pochopili, že nebylo a není žádného protikladu mezi Berlínem a Prahou.“*

Na jedné straně tedy takovéto zruďnosti, na straně druhé naprosto nic neřikající příspěvky, které nijak nenaplňovaly ambice novin s názvem Bezručův lid.

Situaci, do níž se dostaly noviny, nejlépe dokumentuje číslo 52 z 2. prosince 1939. Stačí výčet článků – Sociální politika na nových cestách, Opatrujme Moravské Slovácko, Leoš Janáček, syn pobeskydského kraje, Odešel velký tradicionalista (Za Arne Novákem), Svobodův „Poslední muž“ ve Starém Městě, Nepřízeň osudu, s níž bojovali čeští spisovatelé v minulém století, Božena Němcová o poslání ženy, Sto pět let naší hymny – a vidíme, že

Bezručův lid naprosto sešel z cesty, kterou si sám vytyčil. Zcela na konci se krčí několik zpráv z místní černé kroniky. Takové noviny mohly opravdu zaujmout asi jen toho, kdo trpěl abstinenčními příznaky z nedostatku tištěného textu.

Vše tedy špělo k neodvratnému konci. 6. ledna 1940 vyšlo poslední číslo, ve kterém se redakce rozloučila se čtenáři. Zároveň tu uvedla své důvody ukončení vydávání novin. Periodikum se podle redakce celou dobu potýkalo s finančními těžkostmi a také s kritikou z různých stran. Jedni prý chtěli obsah lidovější, druzí zase náročnější, někdo chtěl více zpráv z regionu, někdo ze světa. Ať už to bylo jakkoliv, zánikem Bezručova lidu nepostihla regionální kulturu žádná velká ztráta

Použité prameny:

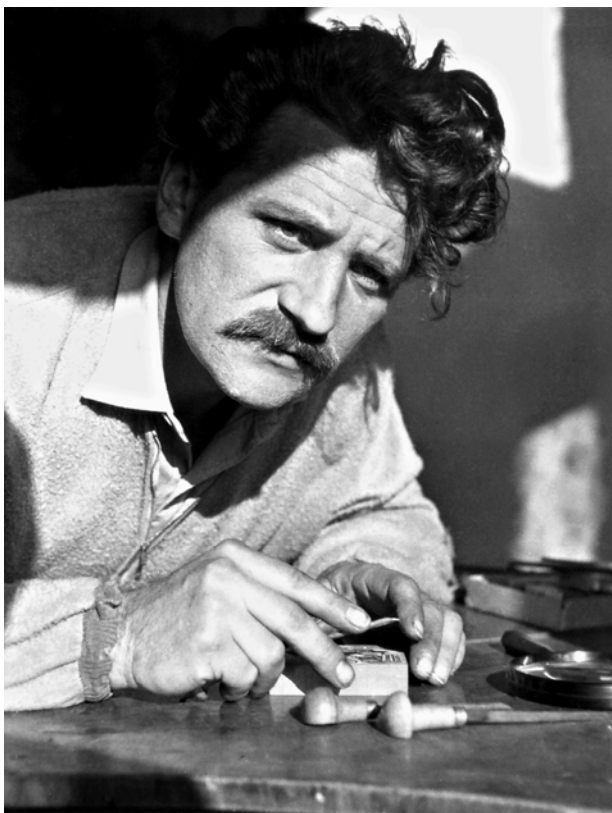
Bezručův lid 1938-1940

SOKA FM, fond Okresní úřad Místek, inv. č. 874, k. 990 (Vydávání a zastavování časopisů)

HUGO ŠILBERSKÝ (26. 3. 1920 – 18. 12. 1974)
Portrét všestranného umělce

Aleš Šilberský

V tomto roce by se malíř Hugo Šilberský dožil 90. výročí narozenin. Po čas jeho života o něm krajané severní Moravy věděli a byl známý nejen tu. Jeho aktivity spojené i s častým cestováním jej propojily s mnoha místy a osobnostmi v Československu i v Evropě.

Hugo Šilberský

Do pozornosti společnosti se dostal v mládí svou ilustrátorskou tvorbou a o něco později také tvorbou grafiky, především svými exlibrisy a novoročními pozdravy. Například kniha „Báje a pověsti“ spisovatele Martina Strouhala vydaná v roce 1944 s jeho ilustracemi vzbudila nadšený zájem u široké veřejnosti a stala se bestsellerem. Byla půl roku inzerovaná a recenzovaná v okresních novinách, dále v Olomouci, Brně, Plzni a samozřejmě také v Praze, tedy v několika krajských městech.¹

Narodil se 26. března 1920 v Lošticích v rodině stavitele Huga Šilberského a Žofie, rozené Hadačové. Gymnázium začal studovat v Olomouci a po přestěhování se s rodiči do Loštic, kde otec postavil rodinnou vilu, pokračoval ve studiích v Litovli. Podporovaný profesorem kreslení Karlem Homolou se ze sexty přihlásil na Akademii výtvarných umění v Praze. Po úspěšných talentových zkouškách v roce 1939 studoval u prof. Karla Mináře, bohužel je krátce, do uzavření vysokých škol.

V těžké době protektorátu střídal školy a zaměstnání. Z gymnázia v Litovli byl od roku 1941 krátce v Baťově škole práce u prof. Vincence Makovského. Podlomený tuberkulózou často onemocněl a tak jej vyloučili. Pak byl ještě u sochaře Rudolfa Doležala v Olomouci. Ve volných chvílích stále více tvořil a prohluboval své schopnosti v celé šířce výtvarných projevů i technik. Pro místní knihtiskárnu vytvořil různé grafické návrhy a ilustrace knih, jako i výše uvedené „Báje a pověsti“. S místními divadelními ochotníky začal spolupracovat na návrzích plakátů, scén, dekorací a kulís. Celkem za život doprovodil svými pracemi asi 45 inscenací, nejvíce s režisérem Janem Weiserem. Také se stal členem Syndikátu výtvarníků v Praze.

Ihned po válce se vrátil do Prahy na Akademii, do speciální malířské školy prof. Vratislava Nechleby. V roce 1947 přestoupil na Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, aby se stal učitelem výtvarné výchovy pro střední školy a měl jisté povolání. U prof. Cyrila Boudy studoval figurální kresbu, u prof. Martina Salcmana malbu a prof. Karla Lidického modelování, ale v roce

---

¹ Z korespondence spisovatele Martina Strouhala, soukromý archiv rodiny.

komunistického převratu jej politické poměry zasáhly podruhé a jako syn živnostníka byl vyloučen ze všech vysokých škol v republice.

Jeho život nebyl lehký. Přesto s návratem do rodných Loštic naplno rozvinul své obohacené tvořivé schopnosti v různých směrech a pokračoval ve své volné tvorbě. Maloval krajiny, zátiší, portréty, kreslil akty a dělal sochařské, grafické návrhy i jiné. Protože nebyl přijat komisí do Svazu československých výtvarných umělců, svůj všestranný talent dokázal uplatnit v rámci daných možností jen díky přátelství se spisovateli, se sběrateli exlibris i starožitností, s knězi a především se svými rodáky, kteří si k němu do ateliéru chodili pro obrázky. Vzpomeňme pár přátel, pány Antonína Tolnera a Jakuba Lolka, majitele Loštické a později Zábřežské knihtiskárny, Jaroslava Koupila, drogistu a fotografa z Mohelnice, spisovatelku Žofii Hekelovou s manželem Františkem Hekelem, správcem muzea Mohelnice, a další vlastivědné pracovníky - PhDr. Jana Kühndela, historika a archiváře z Prostějova, Adolfa Langa z Loštic, Štěpána Zákravského, zaníceného sběratele exlibris z Olomouce a Ing. Jana R. Bečáka z Velkého Týnce, se kterými spolupracoval na nejednom projektu, např. na tvorbě nových expozic v muzeu v Mohelnici, Litovli, na výstavách a pod.

Ve svém životě byl Hugo Šilberský dvakrát ženatý, s Jindřiškou Hrozínkovou z prvního manželství měl dva syny Huga a Aleše. Významným dokladem jeho ilustrátorské spolupráce se spisovateli v regionu je celá řada knih a tiskovin. Tak s Františkem Hekelem a s dalšími spoluautory v roce 1957 založili sborník Severní Morava, Kulturní měsíčník Mohelnice a vydali dnes vzácnou knížku „Z nejstarších dějin Mohelnicka a Z minulosti města Mohelnice“. Tyto publikace se staly slabikářem studentů i milovníků historie s bohatým zdrojem informací o kraji. Příjemnou stránkou jejich vzájemného přátelství byla pro Huga Šilberského možnost vystavit svá díla každé čtyři roky v Muzeu v Mohelnici. Dvě výstavy byly autorské, v roce 1956 se stručným katalogem, s krátkým životopisem a se seznamem vystavených

obrazů z okolí.² O výstavě vyšel obsažný článek v okresních novinách „Nový směr“.³ Druhá výstava v roce 1968 byla z obrazů z pobytů u moří.

Už v padesátých letech coby zralý umělec jezdil Hugo Šilberský příležitostně do Frýdku-Místku. V tom čase zde žila jeho sestra MUDr. Vlasta Zuchnická, dětská doktorka, s manželem MUDr. Františkem Zuchnickým a s jeho rodinou v nedaleké Dobré. Při svých pobytech tu také navštěvoval své spolužáky a přátelé z Prahy a proto zde byl občas přihlášen i k přechodnému pobytu, ale po rozvodu v roce 1959 sem odešel k sestře se synem Hugem na delší dobu. Frýdek-Místek se mu stal na sedm let trvalým bydlištěm i novým domovem.⁴

Donucen složitými životními okolnostmi, bez dokladu o vyšším vzdělání a s potřebou jistého pravidelného příjmu, se zde zaměstnal v místních železárnách Stalingrad n.p. Lískovec ve Válcovních plechu. Pracoval tu od roku 1960 v dělnické profesi, nejprve jako strojník při obsluze kompresorů a později, od poloviny roku 1963, přešel k vodohospodářům závodu, kde byl zaškolen na obsluhu staré čerpací stanice s chlorátorovnou. Zde byl už po třech měsících ze zdravotních důvodů přeřazen na jinou práci a do konce svého působení v závodě odebíral vzorky vody po provezech. O tom, že je výtvarník, se v závodě vědělo, ale ve svém oboru pracoval jen částečně, i když o to usiloval. Při různých příležitostech se uplatnil se svými grafickými schopnostmi. Kaligrafickým písmem psal tiskoviny jako plakáty, diplomy za zásluhu o vynikající práci, zlepšovatelskou činnost a také čestná uznání, nebo dílenským výborům připravoval novoroční pozdravy pro jejich zaměstnance a jiné.⁵

---

² „Hugo Šilberský, akad. malíř“, František Hekele, katalog k výstavě muzea v Mohelnici 17. 6. - 19. 8. 1956 (vydalo Okresní museum, pobočka Mohelnice, 1956).

³ „K výstavě obrazů Hugo Šilberského v Mohelnici“, Josef Hubálek, okresní inspektor pro kulturu, Nový směr (vydala rada ONV v Zábřehu 3. 7. 1956).

⁴ Přihlašovací lístky k pobytům (v r. 1954, 57, 60, přechodně, a od 6. 11. 1961 do 5. 2. 1968, trvale), Státní okresní archiv Frýdek-Místek.

⁵ Z návrhů umělce, soukromý archiv rodiny.

4 Šilberský / 68

Šilberského PF na rok 1968

Grafickou tvorbu s velikonočními a novoročními pozdravy jakož i exlibris rozvíjel hned od přerušených studií na Akademii a stal se jedním z prvních iniciátorů zájmu o toto umění v rodném kraji. Navázal kontakty s významnými sběrateli i umělci v západní Evropě, se kterými si dopisoval, tvořil pro ně a nebo si s nimi exlibris vyměňoval. Svoji tvorbou také přispěl k reprezentaci české grafiky v zahraničí, která zde byla vysoce ceněna. Právě po čas pobytu ve Frýdku-Místku v roce 1960 dosáhl svých největších úspěchů. Vyšel o něm článek v dánsko-norském časopisu NORDISK Exlibris⁶ z pera přítele Štěpána Zákravského a v květnu vystavoval své exlibris na mezinárodní výstavě současného evropského exlibris v Itálii, v Bologni.⁷ Samozřejmě zúčastňoval se výstav sběratelů exlibris i v Československu, ve svém rodišti i kraji a také v Kulturním domě ve Frýdku-Místku. V tom čase se seznámil a oženil se svou druhou manželkou Vlastou Zábojovou, která měla syna Martina. Ve Frýdku-Místku navázal kontakt i s místními umělci. Navštěvoval je v ateliérech, podnikal s nimi výlety a tvořil. Setkával se s Vladimírem Tesařem, spolupracovníkem ze závodu, s akad. mal. Andělou Komůrkovou, která byla jeho spolužačkou z Baťovy školy práce a z Akademie výtvarných umění v Praze a která ho portrétovala. Obrazy posléze dokončovali až ve svých ateliérech, on v prostorách fotoateliéru na náměstí v centru Frýdku-Místku, anebo u sestry. Akad. mal. František Hofman portrétoval jeho syna i otce-stavitele. Náměty z okolí a z pohledů na město používal i ve svých novoročních pozdravech, které dotvářel převážně technikou dřevorytu. Byl také vynikající rytec a sám si návrhy ze štočku tisknul na svém grafickém lisu. Aby mohl pracovat v propagaci závodu, musel se více angažovat na pracovišti i mimo něj. V železárnách usiloval o místo v závodním klubu, který tu byl velmi aktivní v mnoha kroužcích a programech pro děti i dospělé, zabezpečoval kina, divadla, koncerty, výstavy, tábory i zájezdy. V roce 1962 byl

---

⁶ „Hugo Šilberský, český malíř a grafik“, Štěpán Zákravský, článek v NORDISK Exlibris, sešit 57 z roku 1960, str. 10 - 11.

⁷ Zprávy spolku sběratelů a přátel exlibris v Praze, č. 37 z roku 1960, str. 4 - 5.

otevřen Kulturní dům Válcoven plechu.⁸ V dalším roce začal večerně studovat na střední škole pro pracující s přáním dokončit si maturitu. Z korespondence s přítelem Jaroslavem Koupilem vyplynulo, že se snažil řešit svou situaci žádostí o místo propagačního výtvarníka i v n. p. MEZ Mohelnice, městečka sousedního s Lošticemi. Žel také tato žádost mu byla zamítnuta. V roce 1965 úspěšně završil dálkové studium maturitou a v téže roce se zapsal do Čsl. vědecko–technické společnosti ve Válcovnách plechu a Klubu přátel poezie ve Frýdku–Místku. Avšak po tomto náročném období svého života prodělal začátkem roku 1966 srdeční infarkt. Jeho plány se nenaplnily, ale ke konci téhož roku po dlouhé nemoci na podnět závodu odešel do invalidního důchodu a vrátil se do Loštic. Následně podstoupil řadu léčení v Karlových Varech, v Poděbradech, ve Františkových Lázních i na Slovensku ve Sliaci a často v Tatrách. Ještě v roce 1968 u sestry, mezi nejbližšími oznamoval, že připravuje svou autorskou výstavu z pobytů u moří v Bulharsku, Jugoslávii a Polsku, která byla v tomtéž roce instalována v Lošticích a v Mohelnici.

Na konci šedesátých let našel nový domov u přátel v rodině profesora a výtvarníka Josefa Lubiče a RNDr. Dušana Demla v Zábřehu a také ve Štítech, kde dále rozvinul svůj talent, usilovně tvořil a podnikal s nimi výlety. Cestování k moři mělo pro něho hlubší význam. Byl také v Itálii i několikrát v Německu na Rujáně.

Soupis jeho tvorby zatím není úplný, představuje stovky obrazů, grafik, skic a jiných děl, které jsou na mnohých místech po světě i ve Frýdku–Místku a okolí. Projevil se zde i jako sochař a medailér. Pro potěšení bližních tvořil modely chalup z prostředí Vysokých Tater i Beskyd a pro sportovce z Žermanic navrhl plaketu Beskydská regata. I tu se také projevil jako soukromý pedagog, pomáhal mnohým amatérským výtvarníkům a připravil desítky žáků na umělecké střední a vysoké školy. Spolu měl asi 5 autorských malířských výstav a přibližně 10 kolektivních, převážně z tvorby olejomalb, akvarelů a grafiky. Přátelé jej

---

⁸ Z dokumentace Válcoven plechu ve Frýdku–Místku, Zemský archiv v Opavě.

poznali i jako architekta, sochaře, restaurátora, sběratele a vypravěče zajímavých příběhů.

Šilberského plaketa Beskydská regata

Všestranně nadaný Hugo Šilberský spolu s mnohými osobnostmi aktivizoval kulturní život, mapoval historii s přítomností a rozdával radost v podobě svého uměleckého citění i v jiných aktivitách. Jeho uměleckou tvorbu nejvýstižněji popsal profesor Josef Lubič při zahajování tří výstav, kdy poukázal na provázanost Šilberského tvorby s tvorbou barbizonské školy a francouzských impresionistů a. Tvořil díla zachytávající krásu, kterou jiní neviděli.

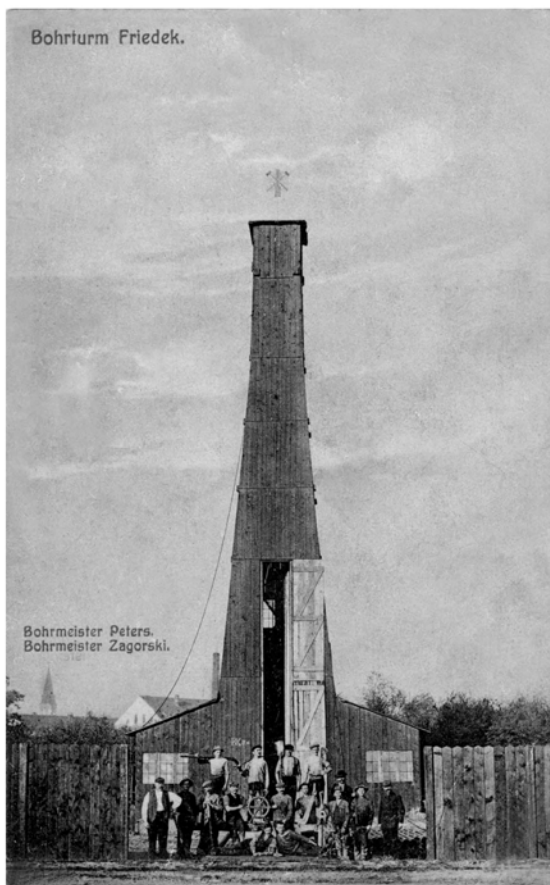
Galerie mu však obrazy nekupovaly a tak tu nejsou zastoupeny. Později část jeho tvorby, převážně kresby a akvarely, získaly pobočky Vlastivědného muzea v Šumperku.

Zemřel náhle 18. 12. 1974 ve věku 54 let v Lošticích.

ZÁHADA VRTNÉ VĚŽE ODHALENA

Milan Klega - Jiří Janáček

Sběratelství starých pohlednic je pěkný koníček, ale někdy se člověk pořádně zahřeje, než zjistí, jaký objekt a na kterém místě daná pohlednice zachycuje. Názorným příkladem budiž následující obrázek.

Vrtná věž ve Frýdku

„Byla to pohlednice, kterou jsem nedokázal zařadit,“ řekl Milan Klega. „Zabývám se sbíráním starých pohlednic a fotografií už desítky let, myslel jsem si, že už mě nemůže žádná překvapit. A přece se to stalo. Díval jsem se na pohlednici, kterou jsem zachránil takřka z popelnice, kam už ji chtěla jedna má známá vyhodit jako nepotřebné smetí, a vůbec jsem nevěděl, co to je za objekt, a kde se nachází. Bylo jasné z nadpisu, že to bylo někde ve Frýdku, a v pozadí byl podle věže kostel sv. Jakuba, jak jej vidíme právě z Frýdku. Naštěstí jsem za ta léta posbíral nejen spoustu fotografií, ale získal jsem i spoustu známých a kamarádů, kteří dovedou poradit.“

„Přišel za mnou Milan Klega, se kterým se znám už řadu let, a s nímž mě pojí zájem o historii Paskova, odkud oba pocházíme a ukazoval mi nějakou starou pohlednici,“ vypráví Jiří Janáček. „Nevěděl si s ní rady. Viděl jsem, že je to z mého oboru, bylo zřejmé, že se jedná o vrtnou věž. Zkusil jsem tedy zapátrat ve starých záznamech a zjistit, kdy a kde se ve Frýdku v minulosti vrtalo. Zvýšený zájem o černé uhlí a koks pro vzrůstající potřeby průmyslu a dopravy v Rakousko-Uhersku na přelomu 19. a 20. století způsobil nárůst průzkumných prací v oblasti předpokládaného vývoje Hornoslezské uhelné pánve. Průzkumné vrty byly prováděny i na území bývalých okresů Frýdek a Místek. Fotografie zachycuje vrtnou věž průzkumného vrtu Frýdek 1, který byl financován Vítkovickým horním a hutním těžiřstvem v kutacím terénu stavitele Storcha z Moravské Ostravy. Vrt byl lokalizován na parcele č.378/6 v katastrálním území Frýdek. Vlastní práce byly realizovány Rakouskou vrtací a kutací společností z Vídně osádkami vrtmistrů Peterse a Zagorskiho v době od 1.5.1911 do 11.3.1912. Vrtem byla dosažena délka 905,0 m (abs. úroveň - 605, 8 m). Vrt ověřil mocnost pokryvného útvaru (550 m) a vývoj karbonského útvaru bez výskytu uhelných slojí v bilanční mocnosti (rozhraní produktivního a neproduktivního karbonu).“

„V dnešní době se jedná o prostor mezi pravým břehem Ostravice a budovou Okresního soudu. Je to kuriózní pohlednice, ta věž tam stála necelý rok, kdyby to ten fotograf nezachytil, vůbec bychom nevěděli, že se tu takový výzkum prováděl,“ uzavřel Milan Klega záhadu vrtné věže.

M A T E R I Á L Y

CENY POTRAVIN VE MĚSTECH MÍSTKU A FRÝDKU V 80. LETECH 18. STOLETÍ

Lenka Vašutová

Existence trhů a obchodní sítě tvořila důležitou součást městského života. Ceny potravin výrazně ovlivňovaly každodenní boj obyvatel o přežití a působily na životní úroveň. Zkoumání cen potravin v daném městě nabývá posléze většího významu při srovnání s širším okolím a zařazením do celozemských souvislostí. Tento příspěvek nechť je proto brán jako podklad pro další výzkum a srovnání cenové úrovně. Rovněž by měl napomoci při regionálním bádání a doplnit informace o životě obyvatel dvou sousedních měst ležících v těsné blízkosti, přitom ale každé na jiném panství.

V následujících řádcích budeme věnovat pozornost cenám potravin ve dvou sousedních městech, v Místku a ve Frýdku.¹

---

¹ Daleko lepší představu o cenách potravin si utvoříme, pokud budeme mít zároveň informace o výši platů a finančních odměn za odvedenou práci. Například v roce 1778 zaplatil farní úřad ve Frýdku řemeslnickému mistru za čtyři dny práce 2 rýnské zlaté a 24 krejcarů (36 krejcarů za den), tři řemeslničtí tovaryši dostali za jeden den práce 27 krejcarů. SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 501, č. k. 8. Město Místek ve svých vydáních za rok 1762 – 1763 uvedlo i plat určený pokladníkovi a policistovi. Pokladník dostal za roční službu odměnu 30 rýnských zlatých, policajt 10 rýnských zlatých (tato částka však zpravidla nebyla jejich jediným příjmem). SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 515. Pro ilustraci, plat úředníků tribunálu a reprezentací v Brně dosahoval v polovině 18. století do výše 1 800 až 2 000 rýnských zlatých ročně. Viz. Pošvár, J.: Měna, míry, váhy a ceny v polovině 18. století. Ceny, mzdy a měna, 1963, č. 3, s. 29. Stavba nové stodoly v roce 1786 přišla svého majitele na 51 rýnských zlatých. SOKA FM, fond Archiv města Místku, i. č. 331, č.k. 5. Dům ve městě Místku byl v 80. letech 18. století ke koupi v ceně kolem 120 rýnských zlatých. SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 59. Ve stejné době zaplatil kupující za jednu krávu 9 rýnských zlatých, za jalovici 5 zlatých, za ovci 1 zlatý 30 krejcarů, za

Prameny, který nám umožní sledovat cenovou úroveň poživatin, jsou ceníky vydané na popud krajských úřadů. Následujícími dokumenty se měli řídit „...všichni, a jeden každý, který právo má předjmenované potraviny v městě na vždycky prodávati, neb kdo by takové v dních trhovních na prodej nesl...“.² Správní úřady tímto způsobem regulovaly cenovou úroveň potravin a určovaly pravidla pro jejich prodej nejen v „kamenných“ obchodech, ale i na místních trzích, ať už se jednalo o trhy týdenní či výroční. Ceníky nám rovněž nepodávají pouze informace z finanční oblasti, ale dovolují nám nahlédnout do sortimentu výrobků a surovin tehdejších prodejců. Ten, kdo by dané předpisy ohledně váhy a cen porušoval, mohl být stížen za své jednání příslušným trestem. V archivech se dochoval ceník potravin pro Místek z roku 1785 a podobný dokument pro Frýdek z roku 1786.³ Můžeme tedy

---

koně 25 zlatých a za hříbě 6 zlatých. Vašutová, L.: Obyvatelstvo obce do roku 1848. In.: Z archivů a ze vzpomínek aneb vybrané kapitoly z dějin Čeladné. Čeladná 2008, s. 29.

² SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 330, č. k. 4.

³ SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 330, č. k. 4; Tamtéž, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 1020. Oba dva ceníky, jak místecký, tak i frýdecký, byly pořízeny pro měsíc květen. Jejich srovnání by proto nemělo být zatíženo sezónními výkyvy cen. Například při srovnání cen obilí během celého roku 1796 ve městě Frýdku se během zimních, jarních měsíců a na začátku léta prodávaly tyto komodity za vyšší ceny než v období po sklizni (především srpen, září a říjen). Musíme ovšem podotknout, že výkyvy cen nedosahovaly příliš vysokých hodnot. Ceny kolísaly ostatně i v průběhu jednoho měsíce. Viz. SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 1027. Pro rok 1797 se zachovalo přímo několik ceníků potravin ve městě Místku v průběhu celého roku (konkrétně ceníky z března, května, června, července, srpna a listopadu). Můžeme tedy porovnávat vývoj cen v průběhu jednoho roku. Při komparaci cen pekařských výrobků (žemle, chléb, rohlíčky), ale i například masa a sviček, nezaznamenáváme žádné výkyvy během jmenovaných měsíců. Ovšem při srovnání cen mouky („krupičkové“, „zemličkové“, „prostřední“, „černé“ neboli „zadní“, žitné „vejražkové“, „prostřední“ a „černé neb zadní“ mouky) byla tato položka ze sledovaných měsíců nejdražší v březnu, červnu a listopadu. SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 330, č. k. 4.

porovnat poměry v obou sousedních městech, jednoho ležícího na panství hukvaldském, tedy na moravské straně, druhého připadajícího k panství těšínskému na straně slezské.⁴ Při komparaci cen musíme mít ovšem na paměti rozdílné počítání suchých dutých měr na Moravě a ve Slezsku. U frýdeckého soupisu je rovněž pozoruhodné dvojí udávání cen u masných produktů. Domácí řezníci měli povoleny vyšší ceny svého zboží než řezníci přicházející odjinud.⁵

Podívejme se nejprve na ceník potravin ve městě Místku z roku 1785. Tento dokument byl vydán na popud krajského hejtmanství a stanovoval ceny poživatin na místeckých trzích a ve zdejších

---

⁴ Obě města ležela v těsném sousedství a mezi jejich obyvateli tedy docházelo k vzájemnému styku, ať už v oblasti soukromé, obchodní či jiné. Jednotliví řemeslníci a obchodníci z obou měst sváděli často konkurenční boje, jak tomu nasvědčují i četné stížnosti adresované hukvaldské vrchnosti či jednotlivým městským radám. Například v roce 1687 si frýdečtí měšťané stěžovali na zničení tarasů na řece Ostravici. V roce 1726 hořekovali místečtí kožešníci, že jim frýdečtí kolegové dělají potíže při jarmarcích. Dokoupil, L.: Frýdek a Místek v období pozdního feudalismu. In.: 700 let Frýdku Místku. Frýdek Místek 1965, s. 69 – 70. Podobně i z 28. srpna 1771 pochází stížnost města Frýdku na místecké měšťany, kteří jim konkurují při pořádání pravidelných trhů a odvádějí jim obchodníky a zboží. Zoufalí Frýdečané se obraceli s prosbou o nápravu věci na hukvaldskou vrchnost, aby v této věci učinila pořádek. SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 500. Podobně i v roce 1811 si frýdečtí perníkáři stěžovali, že místečtí a vůbec moravští kolegové jim „...kází obchod o poutích a posvíceních...“. Linhart, F.: Kniha o Místku. Místek 1929, s. 213. Konkurenční boje a zášť nepanovaly pouze v obchodní oblasti, ale dostaly se do každodenního života a přetrvaly ještě několik desetiletí: „...když rozvodněná Ostravica odnesla lávky, které Slezanům usnadňovaly návštěvu místeckých trhů, byli by mnozí Frýdečané nejraději bývali, kdyby z jejich strany nikdo do Místka na trh nechodil, a proto mnohdy při stavbě nových lávek dělali obtíže; když jí však nemohli překazit, chopili se jiných prostředků, které k cíli vésti měly...“. Škaruda, D.: Místek jakožto trhové město. Časopis Matice moravské, 1898, č. 22, s. 219.

⁵ SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 1020.

obchodech.⁶ I na konci této písemnosti je upozornění, že kdo nebude předepsanou hodnotu prodávaných artiklů dodržovat, bude následně potrestán.⁷

*Stadt Mistek*⁸

Pořádek ceny.

Měsíce máje roku 1785

---

⁶ Město Místek disponovalo od roku 1490 právem pořádat týdenní trhy. V roce 1584 mu udělil biskup Stanislav Pavlovský ke stávajícím třem výročním trhům, tak zvaným jarmarkům, právo čtvrtého výročního trhu. Beck, P.: Hospodářský vývoj Místku v 16. a 17. století. Těšinsko, 1973, č. 1, s. 16. Týdenní trhy se konaly každý čtvrtek. Kromě týdenní a výročních trhů se mohli obchodníci zúčastnit i specializovaných trhů, například dobytčích. Škaruda, D.: Místek jakožto trhové město. Časopis Matice moravské, 1898, č. 22, s. 185 – 187.

⁷ SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 330, č. k. 4. Městská rada dbala na dodržování cen potravin ve městě, o čemž svědčí i zápis z jednání z března 1780. Pekařům tehdy bylo nařízeno, aby dodržovali určenou váhu prodávaneho chleba. Pokud tak neučiní, zboží jim bude zabaveno a navíc dostanou pokutu. Dále například v lednu 1788 městská rada udělila pokutu 5 říšských zlatých třem místním řezníkům. Ti se ji ovšem zdráhali zaplatit, a proto krajský úřad nařídil jejich zatčení a uvěznění, a to až do té doby, dokud dluh nezaplatí. Linhart, F.: Kniha o Místku. Místek 1929, s. 147 - 147. Dokument, který nařizoval dodržování cen potravin, je uložen rovněž v Zemském archivu v Opavě, pobočka Olomouc. Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Velkostatek Hukvaldy, i. č. 2872, č. k. 621.

⁸ Ceník potravin pro město Místek z května 1785 je uložen v SOKA FM, fond Archiv města Místek, inv. č. 300, č. k. 4. Do předtištěného formuláře jsou dopsány ceny jednotlivých položek a závěrečné podpisy krajského hejtmána a městské rady. Text je dvojjazyčný, český a německý. Písmo německé novogotické tištěné a kurzivní. V následující edici ceníku je uvedeno pouze zboží, u kterého byla předepsána jeho prodejní cena. Ostatní neoceněné položky jsou uvedeny pouze zde: „*pšeničné otruby, rezné otruby, pohanka, prosný kafe, krupice, hrach a čečůvka [čočka], čerstvý hovězí jazyk, jehňátko neodstave[né], vepřová hlava, vepřová nožička, uzené klobásky, přepauštěné vepřové sádlo*“. Rovněž u zvěřiny a ryb nebyla stanovena jejich prodejní cena.

Byvše s povolením slavného císařského a královského auřadu, od týž in Publico – Politicis ustanovené Comissy za dobré uznáno, aby se ty obyčejné ceny nyní opět obnovili: Pročež se jednomu každému k vědomosti, a správě takové ceny tuto vykazují, jak následuje:

A když poslední trh měsíce Aprile jedna měrice⁹ pšenice po 2 fl[oriny] 40 kr[ejcarů] se koupila:

Tak má	platiti Fl.[lorin] ¹⁰	kr.[ejcarů]	d.[enárů]	vážiti Pf.[und] ¹¹	L.[otů]
Jedna sprostná žemlička	-	1	-	-	7
Nejbělejší žemlička	-	1	-	-	4 2/3
Malá okrauhlá žemlička	-	-	2	-	3 2/4
Mastný rohlíček	-	1	-	-	3 1/2
Sprostný rohlíček	-	1	-	-	5 3/5
Preclíky	-	1	-	-	13

Poněvadž žito neb rýž ten poslední trh se koupila za 1 fl.[orin] 42 kr.[ejcarů]

Tak bude jeden bochník

bílého chleba	-	3	-	1	24
Ordinární chléb	-	3	-	2	8
Malý bochník	-	1	-	-	19
Sedlský chléb musí při jednom grošovém bochníku, neb pecnu	-	3	-	2	3

⁹ Jedna vídeňská měrice = 0,614868 hl. Viz. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 343.

¹⁰ Rýnských zlatých

¹¹ Pfund = libra = přibližně 560 gramů. Jedna libra obsahovala 32 lotů. Viz. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 344.

o osm lotů víc

vážiti

*naprotivně se jim nejenom pobere, ale těm a takovým prodavačům víc na
trh chleba přivážeti se zapoví*

Cena za mauku.

*Dle ceny vejš jmenovaného zrna bude se mauka jakéhokoliv braku
v seštrejchované míře v následující ceně prodávati*

	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>d.</i>
<i>Výborné krupičné mauky,</i>			
<i>měřice</i>	3	48	5
<i>čtvrt</i>	-	5	-
<i>Dolní rakauská celá mírka</i>	-	7	1/2
<i>půl mírka</i>	-	3	2
<i>máz</i>	-	-	-
<i>Krupičné mauky,</i>			
<i>měřice</i>	3	10	-
<i>čtvrt</i>	-	47	2
<i>D.[olno] R.[akouská]</i>			
<i>celá mírka</i>	-	5	3 1/2
<i>půl mírka</i>	-	2	1/2
<i>máz</i>	-	-	-
<i>Žemličkové mauky,</i>			
<i>měřice</i>	2	32	1
<i>čtvrt</i>	-	38	-
<i>D.[olno] R.[akouská]</i>			
<i>celá mírka</i>	-	4	3
<i>půl mírka</i>	-	2	1 1/2
<i>máz</i>	-	-	-
<i>Prostření mauky,</i>			
<i>měřice</i>	1	22	2
<i>čtvrt</i>	-	20	2
<i>D.[olno] R.[akouská]</i>			
<i>celá mírka</i>	-	2	2
<i>půl mírka</i>	-	1	1
<i>máz</i>	-	-	-
<i>Černé neb zadní mauky, měřice</i>	-	58	2

čtvrť	-	14	2
D.[olno] R.[akouská]			
celá mírka	-	1	3
půl mírka	-	-	3 1/2
máz	-	-	-

Ode všeho toho musejí cizí handlířové neb prodavačové při minutní prodaji máz o 2 Dr.[denáry] laciněji než domácí handlířové prodávati.

Cena na vaření.

	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>d.</i>
<i>Kraupy; když měřice ječmena platila 1 fl. 57 kr.</i>			
<i>Pěkný, neb prvního braku</i>			
<i>měřice</i>	9	23	-
<i>čtvrť</i>	2	20	3
D.[olní] R.[akouská]			
<i>celá mírka</i>	-	17	2
<i>půl mírka</i>	-	8	3
<i>máz</i>	-	-	-
<i>Prostřed[ní] neb druhého braku</i>			
<i>měřice</i>	5	54	3
<i>čtvrť</i>	1	28	2
D.[olní] R.[akouská]			
<i>celá mírka</i>	-	11	-
<i>půl mírka</i>	-	5	2
<i>máz</i>	-	-	-
<i>Hrubý, neb třetího braku</i>			
<i>měřice</i>	3	24	3
<i>čtvrť</i>	-	51	-
D.[olní] R.[akouská]			
<i>celá mírka</i>	-	6	1 1/2
<i>půl mírka</i>	-	3	1 1/2
<i>máz</i>	-	-	-

Nadjenovaných všech krup musí cizí prodavačové máz o 2 Dr.[denáry] laciněji dávat.

Cena za maso

	Městský řezníci			Frajovní neb přespolní řezníci		
	Fl.	kr.	d.	Fl.	kr.	d.
<i>Uherského hovězího masa funt</i> ¹²						
<i>po</i>	-	4	-	-	-	-
<i>od dobré krávy</i>	-	3	-	-	-	-
<i>od špatné krávy</i>	-	2	2	-	-	-
<i>Zde = zemského hovězího masa</i>						
<i>funt</i>	-	3	2	-	-	-
<i>Držky 12 kusů na špičce</i>	-	3	-	-	-	-
<i>Jeden volový pasnocht</i>	-	1	2	-	-	-
<i>Z největších kus po</i>	-	15	-	-	-	-
<i>Menších kus po</i>	-	13	-	-	-	-
<i>Volová huba s hrtanem</i>	-	6	-	-	-	-
<i>Plice s křtanem</i>	-	10	-	-	-	-
<i>Slezinu</i>	-	4	2	-	-	-
<i>Mozek</i>	-	3	2	-	-	-
<i>Hovězího špiku funt po</i>	-	20	-	-	-	-
<i>Nerozpuštěného loje jeden</i>						
<i>centnýř</i> ¹³ <i>po</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Jádrového masného funt po</i>	-	9	-	-	-	-
<i>Máz</i> ¹⁴ <i>špiku nejlepšího neb</i>						
<i>distilovaného</i>	-	29	-	-	-	-
<i>Deto prostředního máz po</i>	-	23	-	-	-	-
<i>Deto sprostného máz po</i>	-	17	-	-	-	-
<i>Telecího masa funt</i>						
<i>Dle oný od Aprile až</i>						
<i>Máje vysazené ceny po</i>	-	4	-	-	-	-
<i>Pucovaná telecí hlavička</i>						
<i>větší po</i>	-	10	-	-	-	-
<i>menší po</i>	-	7	-	-	-	-
<i>Telecí</i> <i>brzlik po</i>	-	4	2	-	-	-
<i>Telecí</i> <i>vokruží po</i>	-	2	-	-	-	-

¹² Pfund = libra

¹³ 1 vídeňský centnýř = 56, 0060 kg. Viz. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 344.

¹⁴ 1 vídeňský máz = 1, 414724 litru. Viz. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 343.

<i>Telecí svazek po</i>	-	11	-	-	-	-
<i>Telecí nožička</i>	-	1	-	-	-	-
<i>Skopového masa funt po</i>						
<i>Z silnějších jehňat masa funt po</i>	-	3	2	-	-	-
<i>Vepřového masa nejtučnějšího funt</i>	-	4	-	-	-	-
<i>Z mladých vepřů jeden funt po</i>	-	4	-	-	-	-
<i>Čerstvý slaniny funt po</i>	-	12	-	-	-	-
<i>Čerstvého vepřového sádla jeden funt po</i>	-	12	-	-	-	-
<i>Starého sádla funt po</i>	-	12	-	-	-	-
<i>Čerstvých klobás větších kus</i>	-	3	-	-	-	-
<i>Deto menších kus</i>	-	2	-	-	-	-

Item bude onen, jenž telecí kýtu, neb ledvinovau pečení kaupí, také k tomu přivázek od telecího brzlika, však ale podle váhy v ceně telecího masa přijmauti povinen, a s tím dalším přisazením, kterak také k tomu vylaupaná hlavička přivázená býti může.

Cena za uzené maso.

	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>d.</i>
<i>Sprostného uzeneho masa vepřového, funt po</i>	-	8	2
<i>Šunky, funt po</i>	-	12	-
<i>Uzené slaniny, funt po</i>	-	14	-
<i>Uzené hovězí jazyky po větší po</i>	-	25	-
<i>menší po</i>	-	19	-

Zvěřina cena.¹⁵

Tuto cenu zvěřiny bude jak kupec, tak prodavač pozorovati, nebo konfiskaci toho, co jináč kaupeno, neb prodáno bude, očekávati, a denunciant má z toho třetí díl míti.

Rybní cena.

---

¹⁵ U zvěřiny nebyla uvedena její cena. Jednalo se o následující položky: „vysoká zvěř - z desátніка, kýty a hřbetu, ostatní tak podobné zvěřiny; srnčí zvěřina- z hřbetu a kýty; drobnější zvěřina, černá zvěřina, zajíci, bažanti, pár jeřábků, koroptví, sluky, bílých šnepův[sluk], mustšnepův, čejky, písečníkův, divoký holuby, divoký kačeny, divoký husy, lejsky“.

Ryby se mají na způsob následující od domácích a cizích handlířův prodávati.¹⁶

Ostatní dobrý sprostný ryby jako tak nazývané bělice, piskoře, ty se ponechávají spravedlivému prodaji od ruky.

Cena na čerstvé a přepauštěné máslo, a sejr.

	Fl.	kr.	d.
<i>V tomto měsíci se má prodávati:</i>			
Čerstvého másla, funt po	-	10	-
Slaného másla, funt po	-	-	-
Přepauštěného másla, máz	-	-	-
Dobrého švejcarského sejra funt po	-	-	-
Ovčího sejra funt po	-	9	-
Dobrého kravského sejra funt po	-	3	-

Cena na voskové svíčky.¹⁷

Bílých voskových svíček a slaupkův, funt po	-	51	-
Žlutých takových svíček, a slaupkův, funt po	-	45	-

Při kterémžto perníkářové a voskářové přísně se napomínají, tento Vorkav [Vorkauf] v dobré jakosti hotoviti, a žádný neřesti nemíšeti, aneb s terpentýnem vosk hrubě sfalšovati, nebo naprotivně nejenom to prodaný, nýbrž ten všechen tak lstivě zhotovený Vorkav [Vorkauf], mimo ještě jiné pokuty, konfiscírován bude.

Cena na lojové svíčky a mejdlo.¹⁸

---

¹⁶ Podobně ani u ryb nebyly uvedeny ceny. Jednalo se o: „štiky, kapry, sumce, míky [mník jednovousý], baskův, cynkův, candáty, vokauny, lejny, karase, parmy, auhoře, struhy, vyzyna, mhřenky, tlaustě, ryby k pečení, hroskův, suché neb sušené ryby - losose, štokfýše, laprdonu, herynkův, platajsek, žáby strépnaté, hlemejždě, kamene neb bílé hlemejždě, bremských brykův, dánských, rakův kopa“. U „štokfýše“ a „platajsků“ bylo poznamenáno, že „...se nemá pod pokoutau konfiskaci všeho jeho zásobení v vápený vodě močiti...“.

¹⁷ Cena „bílých dobrých voskových fakul, bílých obyčejných fakul k svícení, žlutých neb sprostých tak jmenovaných městských fakul“ nebyla v soupise uvedena.

Mydláři mají jak svíčky, tak mejdlo v dobré jakosti bez falšování hotoviti, naprotivně mimo konfiscirování nepříhodného nalezeného celého forotu, také s jinou usudnou pokutau se proti přestupníkům pokračovati bude.

Podle čehož všichni, a jeden každý, který právo má předjmenované potravny v městě na vždycky prodávati, neb kdo by takové v dních trhovních na prodej nesl, se skrovně, a pod vyhnutím konfiskací, i také jiné ostré pokuty řídití mají.

Však ale obzvláště oni, kteří nadjmenované potravné věci v městě vždycky prodávají, vysazenau míru, váhu, a jakost, při každé věci na nejlepší pozorovati neopominau, nasledovně pekaři rozličného braku, chléb a žemličky dobře vypečau, řezníci maso ne od ruky, nýbrž na váhu v vysazené ceně prodávati, také hlavičku, škraneš, kosti, a nohy na přivažek klásti, i taky žádného jiného, leda cimentýrovaného závaží užívati nebudau, oni ale, jenž s mírou jich handl provozují, každého času spravedlivě měřiti mají.

A jako bez toho na straně magistrátu na nejskrovnější splnění na dotčené ceny, a sice jak na prodavače, tak i na kupce pozorné oko se míti má, tak budau obzvláště prohlídačové od policaje, a mistrí trhovní, jenž na jich instrukci se tuto poukazují, na to pozorovati, přestupníky bez meškání královskému krajskému pánu hejtmanu jakožto prezesovi komisi policaje oznámíti, a z pokutních pádív tak jak jeden každý denunciant třetí díl míti.

Podle čehož se pak každý řídití, a od skutečné pokuty varovati, jeden každý ale kdokoliv by ten byl, přestupníka u prezesa komisy policaje, proti zatajení jeho jména a obdržení jedné třetiny pokuti oznámíti věděti bude.

Ex Commissione Politica den 1 May Anno 1785

R. R. der Römisch Kaiserlichen, auch in Germanien, zu Hungarn, und Böhheim königl[ichen]. Apostolischen Majestat Rath, und Königlicher Hauptmann des Olmützer Kreises Prerau und Freudenthaler Viertels, im Markgrafthum Mähren.

---

¹⁸ Jejich cena opět nebyla uvedena. Jednalo se o „svíčky s bílým knotem a z čistého loje, s černým kontem, bílé mejdlo, černé příjemné mejdlo, přepauštěný loj“.

*In Abwunsenheit des königlichen Herrn Kreishauptmann Johann
Freih[err] Forgatsch
Adjustirt Schimeck*

*Raths Deputirte Franz Schosty¹⁹
Josef Lysek²⁰*

Podobný ceník potravin se zachoval i pro sousední město Frýdek.²¹ Tento dokument byl vydán v Těšíně v roce 1786, opět na popud krajského úřadu. Je na místě ještě jednou připomenout rozdílné počítání suchých dutých měr na Moravě a ve Slezsku, abychom se při porovnávání cen frýdeckého a místeckého zboží vyhnuli zkreslení. Podívejme se tedy konkrétně na jednotlivé potraviny a jejich ceny na frýdeckých trzích.

Pořádek ceny²²

Měsíce Mája roku 1786 für die Stadt Friedeck

---

¹⁹ Franz Schostý byl uveden jako místecký městský radní už v roce 1781. Na testamentu datovaného do roku 1784 byl titulován jako „vice-burgermeister“. V letech 1794 až 1796 se toto jména opět vyskytovalo mezi radními. Linhart, F.: *Kniha o Místku. Místek 1929*, s. 181 – 183.

²⁰ Josef Lysek byl zmiňován v městské radě již v roce 1777. Linhart, F. : *Kniha o Místku. Místek 1929*, s. 180.

²¹ SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 1020. Městu Frýdku udělil roku 1784 panovník Josef II. ke stávajícím pěti výročním trhům i šestý, kromě toho se pravidelně konaly trhy týdenní (druhý týdenní trh byl Frýdku udělen až v roce 1794). SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 10. Tamtéž, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 11. Tamtéž, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 12. Kromě výročních a týdenních trhů se ve městě pořádaly i trhy specializované, například s obilím. Dokoupil, L.: *Frýdek a Místek v období pozdního feudalismu*. In.: *700 let Frýdku Místku. Frýdek Místek 1965*, s. 60 – 61.

²² SOKA FM, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 1020. Frýdecký ceník, podobně jako místecký, tvořil předtištěný formulář a do něj byly vpisovány ceny jednotlivých potravin. Na konci soupisu byl rukou připsán dovětek. Ceník byl dvojjazyčný, český a německý. U některých položek nebylo uvedeno jejich ocenění, proto nejsou v edici uvedeny. Jednalo se o následující zboží: „výborná bílá mauka, krupice, nerozpuštěný loj, sad telecích nožiček, máslo“.

A když tak poslední trh měsíce Aprila jeden vracavský strych²³ pšenice po 3 zl[atých] 18 kr[ejcarů] se platil

<i>Tak má</i>	<i>platiti</i>				<i>vážiti</i>	
	<i>Fl.</i> <i>[florin]</i>	<i>kr.</i> <i>[krejcar]</i>	<i>hl.</i> <i>[halěř]</i>	<i>Pf.</i> <i>[pfund]</i>	<i>Lot.</i> <i>[lot]</i>	<i>Q.</i> <i>[kvintlik]</i>

Jedna sprostná

<i>žemlička</i>	-	1	-	-	9	2
-----------------	---	---	---	---	---	---

<i>Taková</i>	-	4	½	-	7	½
---------------	---	---	---	---	---	---

Jedna anýzová

<i>žemlička</i>	-	1	3	-	14	1
-----------------	---	---	---	---	----	---

<i>Mastné rožki</i>	-	1	-	-	7	½
---------------------	---	---	---	---	---	---

<i>Rožki</i>	-	-	4 ½	-	7	½
--------------	---	---	-----	---	---	---

Poněvadž žito neb rýž ten poslední trh se kaupila za 2 fl[oriny] 24 kr[ejcarů], tak bude

Jeden bochník

<i>bílého chleba</i>	-	6	-	3	2	-
----------------------	---	---	---	---	---	---

<i>Takovej</i>	-	3	-	1	17	-
----------------	---	---	---	---	----	---

<i>Takovej</i>	-	2	-	1	-	2
----------------	---	---	---	---	---	---

<i>Parkové chléb</i>	-	3	-	1	6	2 ½
----------------------	---	---	---	---	---	-----

<i>Takovej</i>	-	-	4 ½	-	9	2 ½
----------------	---	---	-----	---	---	-----

Jeden bochník

<i>černýho chleba</i>	-	6	-	4	2	2
-----------------------	---	---	---	---	---	---

<i>Takovej</i>	-	3	-	2	1	1
----------------	---	---	---	---	---	---

<i>Takovej</i>	-	1	-	-	13	1/5
----------------	---	---	---	---	----	-----

Ten tak se jmenující plac pekařský chléb musí při jednom grošovém bochníku o osm lotů víc vážiti, naprotivně takové se nejenom pobere, ale těm a takovým prodavačům více na trh chleba přinášeti se zapoví.

Cena na mauku.

Dle ceny vejš jmenovaného zrna bude se mauka jakéhokoliv braku v štrichovanej míře v následující ceně prodávati.

	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>hl.</i>
<i>Žemličkové mauky vracavský strych</i>	3	30	-
<i>Věrtel²⁴</i>	-	52	3

²³ Jeden vracavský štrych se přepočítával na 1 měřici 1 achtl a 1 7/8 mírky dolnorakouské míry. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 331.

Měřice	-	13	1 1/2
Čtvrťka	-	3	3
Krupičné mauky vraclavský strych	2	20	-
Věrtel	-	35	-
Měřice	-	8	4 1/2
Čtvrťka	-	2	1 1/2
Prostřední mauky vraclavský strych	1	45	-
Věrtel	-	26	1 1/2
Měřice	-	6	4 1/2
Čtvrťka	-	1	4 1/2
Černé neb zadní mauky vraclavský strych	1	10	-
Věrtel	-	17	3
Měřice	-	4	3
Čtvrťka	-	1	1 1/2

Odevšeho toho museji cizí handlířové, neb prodavačové při prodaji jedné měřice každau měřicu o 2 kr[ejcary] laciněji než domácí handlířové prodávati.

Cena na vaření.

Kraupy, když vraclavský strych ječmena platil 2 fl. 6 kr.

	Fl.	kr.	hl.
Výborný, neb prvního braku vraclavský strych	12	38	-
Věrtel	3	9	3
Měřice	-	47	3
Čtvrťka	-	12	-
Prostřední, neb druhého braku vraclavský strych	7	57	3
Věrtel	1	59	3
Měřice	-	30	-
Čtvrťka	-	7	3
Hrubý, neb třetího braku vraclavský strych	4	35	3
Věrtel	1	9	-
Měřice	-	17	1 1/2

²⁴ Jeden slezský věrtel představoval 1 7/8 věrtelů 1/16 mírky dolnorakouské míry. Viz. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 339.

Čtvrťka	-	4	3
<i>Hotový pohanky, když nevyhotovený vraclavský strych 1 fl. 54 kr. se platil</i>			
<i>Vraclavský</i>			
<i>strych</i>	4	39	4 ½
<i>Věrtel</i>	1	9	-
<i>Měřice</i>	-	17	1 ½
<i>Čtvrťka</i>	-	4	3
<i>Prosny kafe, když nevyhotovený vraclavský strych 2 fl. 42 kr. kaupí bude</i>			
<i>Vraclavský</i>			
<i>strych</i>	4	45	3
<i>Věrtel</i>	1	11	3
<i>Měřice</i>	-	18	-
<i>Čtvrťka</i>	-	4	3
<i>Když vraclavský strych hrachu a čečuvky za 3 fl. 18 kr. prodán bude, tak má</i>			
<i>Měřice</i>	-	3	-
<i>Čtvrťka dána býti za</i>	-	-	4 ½
<i>Nadjenovaných všech kruap (!) musí cizí prodavačové každau vraclavskau měřici o 2 kr[ejcary] lacineji prodávati.</i>			

Cena za maso.

	<i>Městský řezníci</i>			<i>Frajovní neb řezníci v kraji</i>		
	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>hl.</i>	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>hl.</i>
<i>Uherskýho neb polskýho a nejlepšého zemského hovězího masa funt po</i>	-	4	3	-	4	-
<i>Zde zemského hovězího masa funt</i>	-	4	-	-	3	3
<i>Držky jeden svazek</i>	-	2	-	-	1	-
<i>Jeden volový paznocht</i>	-	1	-	-	1	-
<i>Čerstvý hovězí jazyk bez masa</i>	-	12	-	-	11	-
<i>Takový s masem</i>	-	14	-	-	13	-
<i>Volová huba spolu křtánem</i>	-	4	-	-	4	-

<i>Hovězího mozku</i>						
<i>funt po</i>	-	21	3	-	19	-
<i>Jadrového</i>						
<i>masného funt</i>	-	9	-	-	8	-
<i>Quart²⁵ spiku</i>						
<i>nejlepšího, neb</i>						
<i>distylírovaného</i>	-	12	-	-	11	-
<i>Deto prostředního</i>						
<i>quart</i>	-	10	-	-	9	-
<i>Deto od</i>						
<i>nejsprostnějšího</i>						
<i>quart</i>	-	9	-	-	8	-
<i>Telecího masa funt</i>	-	3	3	-	3	-
<i>špatnějšího</i>	-	3	-	-	2	3
<i>Pucovaná telecí</i>						
<i>hlavička větší po</i>	-	3	3	-	3	-
<i>Deto menší</i>	-	3	-	-	2	3
<i>Telecí brzlik po</i>	-	2	-	-	2	-
<i>Telecí vokruží po</i>	-	3	-	-	2	-
<i>Telecí svazek po</i>	-	4	-	-	3	-
<i>Jehňátko</i>						
<i>neodstavené</i>						
<i>Od dobrých</i>	-	48	-	-	42	-
<i>Sprostých</i>	-	36	-	-	34	-
<i>Skopového masa</i>						
<i>f[unt]</i>	-	3	3	-	3	-
<i>špatnějšího</i>	-	3	-	-	2	3
<i>capovýho</i>	-	2	3	-	2	-
<i>Vepřovýho masa</i>						
<i>nejtučnějšího funt</i>	-	6	-	-	5	-
<i>Z mladých vepřův</i>						
<i>jeden funt po</i>	-	5	3	-	5	-
<i>Čerstvý slaniny</i>						
<i>funt po</i>	-	12	-	-	11	-
<i>Čerstvého</i>						
<i>vepřového</i>						

²⁵ Jeden vratslavský kvart se přibližně rovnal vídeňskému půlmázu. Jeden vídeňský máz představoval zhruba 1,4 litru. Indra, B.: Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce. Slezský sborník, 1962, roč. 60, s. 340 - 343.

<i>sádla jeden funt</i>					
<i>po</i>	-	10	-	-	9
<i>Starého sádla funt</i>					
<i>po</i>	-	9	-	-	8
<i>Půl vepřový hlavy</i>					
<i>větší</i>	-	12	-	-	12
<i>Deto menší</i>	-	9	-	-	9
<i>Jeden sad</i>					
<i>vepřových nožiček</i>	-	6	-	-	6
<i>Čerstvá klobása</i>	-	3	-	-	2

Item bude onen, jenž telecí kýtu, neb ledvinovou pečení kaupi, také k tomu přivažek od telecího brzlika, však ale podle váhy v ceně telecího masa přijmouti povinnen, s tím dalším přísazením, kterak také k tomu vylaupaná hlavičk[a] přivažiti se může.

Cena za uzené maso.

	<i>Fl.</i>	<i>kr.</i>	<i>hl.</i>
<i>Sprostného uzeného masa vepřového, funt</i>			
<i>po</i>	-	9	-
<i>Žebrového masa funt po</i>	-	10	-
<i>Šunky, funt po</i>	-	12	-
<i>Uzené saniny (!) funt po</i>	-	13	-
<i>Uzený hovězí jazyk po</i>	-	15	-
<i>Skopový jazyk po</i>	-	1	-
<i>Uzená klobása po</i>	-	4	-

Zvěřiny cena.

Nemůže se tenkrát v zemi vysaditi, poněvadž zvěř k obyčejnému prodaji nepřichází, však ale se k prodávatelům docela daufá, a se ujišťuje, aby také při tomto odprodání přemocný plat žádán nebyl.

Rybní cena.

Taková se tady také nevysazuje, poněvadž podle vysoké resoluce od 29. prosince 1761 ryb kaupení podle ruky tohoto času ještě dovoleno jest, však ale se rybáři a rybní handlíři napominají, aby skrz přemocný plat vůbec nestižovali, sice by nejenom citedlná pokuta následovati, anobrž také vlastní cena na ryby vysaditi se musela.

Cena na voskové svíčky.

	Fl.	kr.	hl.
<i>Bílých voskových svíček a slaupkův, funt po</i>	-	54	-
<i>Žlutých takových svíček a slaupkův, funt po</i>	-	48	-

Přičemž perníkářové a voskářové přísně se napomínají, tento Vorkav v dobré jakosti hotoviti, a žádný loj, krupicy, a tak podobné neřesti nemíšeti, aneb s terpentýnem vosk hrubě sfalšovati, an naprotivně nejenom to prodaný, nýbrž ten všecken tak lstivě zhotovený Vorkav, mimo ještě jiné citedlné pokuty konfiscirován bude.

Cena za lojové svíčky a mejdlo.

	<i>V Teschni a Bieli.</i>			<i>V Friedku a ostatních městách.</i>	
	Fl.	kr.	hl.	Fl.	kr.
<i>Svíček s bílým knotem a z čistého loje, funt po</i>	-	-	-	-	-
<i>S černým knotem, funt po</i>	-	-	-	-	-
<i>Bílého mejdla, funt po</i>	-	-	-	-	-
<i>Černého příjemného mejdla funt po</i>	-	-	-	-	-
<i>Přepauštěného loje, funt po</i>	-	-	-	-	-

NB. Mydláři mají nejenom svíčky, ale i mejdlo v dobré jakosti bez falšování hotoviti, naprotivně mimo konfiscirování nepřihodného nalezeného celého forotu, také ještě s jinou arbitrární pokutau se proti přestupníkům pokračovati bude.

Podle čehož všichni, a jeden každý, jenž právo má, předjmenované potravny v městě na vždycky prodávati, neb kdo by takové v dních trhovních na prodej nesl, se skrovně a pod vyhnutím konfiskací, také jiné ostré pokuty řídití mají.

Však ale obzvláště oni, kteří nadjmenované potravné věci v městě vždycky prodávají, vysazenau míru, váhu, a jakost, při každý věci na nejlepší pozorovati neopominau, následovně pekaři rozličného braku chléb, a žemličky dobře vypečau, řezníci maso ne od ruky, nýbrž na váhu v vysazené ceně prodávati, také hlavičku, škraně, kosti, a nohy na

přivažek klásti nemají, i také žádného jiného, leda cimentírovaného závaží užívati nebudau, oni ale, jenž s mírau jich handel provozují, každého času spravedlivě měřiti mají.

A jako bez toho na straně magistrátu na nejskrovnější splnění nadočtené ceny, a sice jak na prodavače, tak i na kupce pozorné oko se míti má, tak budau obzvláště mistry trhovní, jenž na jich instrukci se tuto poukazuji, na to pozorovati, přestupníky bez meškání královskému zemskému krajskému auřadu, nebo těm měškým administrátorům oznámiti, a z pokutních pádův tak jak jeden každý denunciant třetí díl míti.

Podle čehož se jeden každý řiditi a od skutečné pokuty varovati, jeden každý ale, kdokoliv by ten byl, přestupníka proti zatajení jeho jména a obdržení jedné třetiny pokuty v náležitým místě oznámiti věděti bude.

Zu Urkund dessem unter dem Kai[serlichen] König[lichen] Kreis Amts Innsiegel ausgefertigt. So geschechen Teschen den 1^{em} May[1]786.

Soupisy pořízené za účelem regulace cen potravin v jednotlivých městech přinášejí cenné informace o pestrém složení výrobků na pultech obchodníků i o jejich cenové úrovni. Z frýdeckého ceníku vyplývá zřetelné zvýhodňování domácích městských řezníků před mimoměstskými. Jejich „přespolní“ konkurence byla nucena své produkty prodávat za nižší cenu. Ostatně, podobně tomu bylo i u obchodníků s jiným zbožím. Tito museli své artikly prodávat o něco levněji než domácí kupci (viz. místecký ceník „...*Nadjmenovaných všech krup musí cizí prodavačové máz o 2 Dr.[denáry] laciněji dávati...*“²⁶). Otázkou zůstává, jak k takovému „zvýhodňování“ přistupoval zákazník, zda si raději koupil levnější výrobky či zda upřednostnil potraviny od domácích obchodníků.

Co se týče srovnání cenové úrovně potravin ve dvou sousedních městech Místku a Frýdku, nevyplývají na povrch žádné markantní rozdíly. Některé položky byly dražší ve Frýdku, některé v Místku. Například cena pečiva byla v obou městech stejná, ale ve Frýdku vážily tyto výrobky více. Obilí prodávali frýdečtí obchodníci draž než místečtí, od toho se odvíjely i ceny mouky. Při porovnávání

---

²⁶ SOKA FM, fond Archiv města Místku, inv. č. 330, č. k. 4.

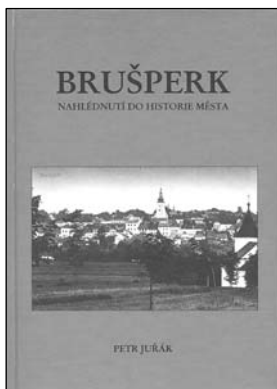
cen obilí musíme ovšem dbát na rozdílné počítání suchých dutých měr na Moravě a ve Slezsku. U hovězího i vepřového masa se udržovala vyšší cenová hladina ve Frýdku. To platilo především u městských řezníků, nařízená cena pro „přespolní“ řezníky na frýdeckém trhu se pohybovala na stejné úrovni jako v Místku. Naopak špek, jazyk, držky, sádlo a jiné masné produkty byly dražší v Místku. Místečtí prodavačové naproti tomu mohli nabídnout o něco málo levnější svíčky než jejich frýdečtí kolegové.

Existence dvou měst a jejich trhů v takové blízkosti, jako tomu bylo u Frýdku a Místku, vytvářela bezpochyby u jednotlivých obchodníků a řemeslníků konkurenční prostředí, o čemž svědčí i spory mezi obyvateli obou měst na březích řeky Ostravice. Tyto okolnosti nedovolovaly zřejmě příliš velkému předražování potravin. Ostatně, ani obchodníci v jednotlivých městech si nemohli svévolně určovat ceny zboží, což dokládají samotné ceníky potravin vydané na popud krajského hejtmana a schválené městskou radou.

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Juřák, Petr: **Brušperk. Nahlédnutí do historie města.**
Brušperk 2009, 282 s.; ISBN

Historická města se vyznačují především tím, že mají bohatou a zajímavou minulost, na kterou bývají jejich obyvatelé většinou hrdí, rádi si o ní čtou a rádi se jí i pochlubí. Děje se tak zejména při příležitosti kulatých výročí. V předmluvě ke knize, o níž zde hodlám napsat několik řádků, je tato skutečnost jednoznačně doložena konstatováním, že se jedná již o třetí knižní zpracování brušperských dějin. To první už je pravda samo poněkud historické, bylo vydáno před 140 lety, to druhé vyšlo v roce 1969 a bylo sepsáno kolektivem vysokoškolských historiků, což už samo o sobě něco vypovídá. Tento kolektiv autorů by těžko věnoval svůj čas něčemu, co za to nestojí. A tak není divu, že atraktivní téma přilákalo dalšího zájemce. Petr Juřák se Brušperku věnuje intenzivně již několik let a věnoval mu několik článků i samostatných publikací. Tato je nejobsáhlejší a také nejzávažnější.

Vkusně vázaná a na kvalitním papíru vytištěná kniha je přehledně členěna na dvacet jedna hlavních kapitol, které jsou řazeny víceméně chronologicky, ale hlavně tematicky. Začíná shrnutím posledních poznatků k problematice nejstaršího osídlení Brušperka a okolí a následně pojednává o lokaci města. Nestejně dlouhé kapitoly dále seznamují čtenáře s historií brušperského fojtství, městských cechů, řemesel a živností, s pokusy o těžbu uhlí, s historií pivovarnictví a místních hospod, je tu připomenuta místní pošta, spolky, defilují před námi jednotlivé památky, dozvíme se o místních peněžních ústavech, počátcích zdravotní péče, nechybí připomínka velkého rodáka Vojtěcha Martínka. Vše je doplněno řadou fotografií, které ovšem mají velmi rozkolísanou úroveň, takže čtenáře někdy může a recenzenta musí napadnout,

zda by méně nebylo více. Jasněji řečeno, jestli bylo nutné zařazovat i fotografie vyloženě nekvalitní. Na závěr knihy autor zařadil dva oddíly méně obvyklé: slovník místních zaniklých i existujících názvů, výběr z brušperských pověstí. Úplnou tečkou je pak galerie slavných předků.

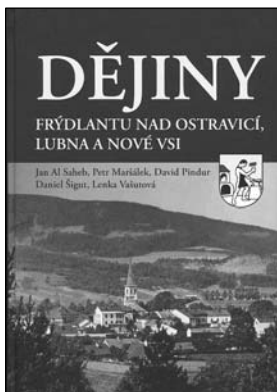
Autor sám v úvodu píše, že nechtěl napsat encyklopedii brušperských dějin, ale pouze náhledy do historie města. To ostatně uvádí i v podtitulu knihy. Předem jsou tak elegantně odmítnuty případné poukazy na to, že v knize by mělo být více pojednáno o tom nebo onom, že tu chybí pojednání o protinacistickém odboji a vůbec není reflektován vývoj ve druhé polovině 20. století. Autorův výběr byl zkrátka takovýto a nám nezbyvá než litovat, že se nedovíme více třeba o kultuře a můžeme jen doufat, že ani tato publikace neznamená poslední slovo k historii Brušperka, že se časem dočkáme další, která zahrne i oblasti nyní ponechané stranou autora zájmu.

Závěrem tedy můžeme s uspokojením konstatovat, že se autorovi jeho aktuální výběr povedl. Je z něj nepochybně znát, že má ke svému tématu vřelý vztah a umí o něm zajímavě vyprávět.

Tomáš Adamec

Al Saheb, Jan – Maršálek, Petr - Pindur, David – Šigut, Daniel - Vašutová, Lenka: **Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi**. Ostrava 2009, 747 s.; ISBN

V prvním desetiletí nového století jsme byli v oblasti regionální historie doslova zaplaveni řadou publikací, jejichž prostřednictvím nás jednotlivé obce seznamovaly se svou historií. Tyto publikace se lišily rozsahem i kvalitou, většinou byly psány autory, kteří nebyli přímo školenými historiky, svůj účel – tedy srozumitelnou a poutavou formou přiblížit čtenářům, zejména pak obyvatelům konkrétní obce, historii

místa, kde žijí – však splnily. Nejobsáhlejší z nich, kniha s názvem Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi, obohatila naše knihovny loni v létě.

Je to dílo úctyhodné rozsahem, dílo splňující náročná vědecká kritéria a zároveň neslevující z čtenářské přístupnosti. Spojil se tu regionální patriotismus, který byl typický pro všechny ostatní monografie obcí, s odbornou erudicí. Autorský kolektiv je tvořen až na výjimky historiky, za zmínku stojí, že se jedná o historiky takřkajíc čerstvé s ještě dosychajícími diplomy, mnozí z nich mají však už za sebou dlouhou řadu článků v odborných historických časopisech. Zacílení knihy na místní čtenáře je patrné i z volby stylistických prostředků. Autoři velmi správně zvolili široce sdělnou formu a neobtěžují čtenáře přemírou odborné terminologie (někdy i pseudo), která je bohužel pro část dnešní historické produkce typická a působí spíše odpudivě až arogantně.

Podle slov vedoucího autorského kolektivu Jana Al Saheba připravovali knihu dva roky a opřeli se zejména o archivní prameny, dosavadní tištěnou produkci i vyprávění pamětníků. Vlastní text knihy zabírá více než 650 stran a podrobně v několika blocích seznamuje čtenáře nejen s historií Frýdlantu nad Ostravicí, ale i sousedního Lubna a Nové Vsi od samotných počátků až do roku 2006. Všimá si přitom všech oblastí života ve městě a přilehlých obcích. Najdeme tu tedy takřka plastický obraz minulosti, dozvíme se, jak to bylo s vlastní správou města, poznáme život místních zemědělců i řemeslníků, zjistíme, jaký společenský život zdejší lidé vedli, jak bylo postaráno o jejich vzdělání i zdraví. Vylíčení života ve městě a sousedních obcích je přitom citlivě zarámováno obecným vývojem v monarchii nebo pak v samostatném státě. Celý text je prošípikován velkým množstvím černobílých fotografií či kopií archivních dokumentů a doplněn řadou tabulek, které přehledně uvádějí jména například vystěhovalců do Ameriky, obětí světových válek nebo místních farářů. Členění knihy je velmi přehledné, obnáší devět hlavních kapitol, dělených dále na podkapitoly a exkurzy.

Autoři mohli v případě dějin Frýdlantu n. O. navázat na drobnější pokusy o zpracování některých dílčích kapitol nebo na obsáhlou syntézu historika Rudolfa Hurta z počátku 50. let,

v případě Lubna už byla situace daleko méně probádaná a v případě Nové Vsi šlo zcela o pole neorané. Výsledkem jejich úsilí o nové komplexní zpracování dějin Frýdlantu n. O. je nejen dílo, se kterým mohou být sami spokojeni, ale i kniha, která dlouho nebude překonaná. Ke svým následovníkům se ale autorský kolektiv zachoval velmi sobecky. Pokud by se ještě někdo chtěl zabývat dějinami Frýdlantu n. O. s tím, že přijde na něco nového, brzy zjistí, že už není do čeho píchnout. Obyvatelům Frýdlantu n. O., Lubna a Nové Vsi ovšem přibyl v knihovničkách svazek, který jim sousedé z okolních obcí mohou upřímně závidět.

Ocenění zaslouží v této souvislosti i samo vedení města, které na vydání knihy uvolnilo odpovídající sumu peněz z městské truhlice, takže čtenáři mohou listovat vzhlednou knihou, která se jim po prvním nahlédnutí nerozsype a pokud budou dbát starého hesla „šetřte knih“ mají obstojnou naději, že tento svazek bude i po několikerém přečtení stále ozdobou jejich knihovniček.

Tomáš Adamec

GOMOLA, Jan: Objevil jsem Katyň. Unikátní zpověď Čecha, který sloužil u Wehrmachtu. Praha 2009. 162 s.; ISBN

Zdá se, že česká veřejnost se stále více otevírá minulosti, která se po léta zamlčovala. Vzpomínky Jana Gomoly na jeho působení za II. světové války v řadách německé Wehrmacht nejsou sice ničím zcela novým na pultech českých knihkupců, ale jejich samostatné vydání znamená v jistém smyslu novum. Doposud vycházely životopisy a memoáry domácích a exilových příslušníků československé armády nebo legií. Vítězové zkrátka vždy píší nejraději o svých hrdinech. A proto se po roce 1948 vyzdvihovaly činy rudé armády a Svobodovy československé armády, zatímco po roce 1989 zase působení československých vojáků ve Velké Británii apod. Rokem 1989 ovšem nastal ještě kvalitativní rozdíl, který lze těžko popřít, ačkoliv se o to vždy někdo bude snažit. Nastala určitá demokratizace poměrů, která umožňuje odvážnějším historikům a pisatelům podívat se na témata méně nebo dokonce zcela nepopulární a neoficiální. Působení příslušníků

československého státu v německé armádě za II. světové války nepochybně patří k takovým tématům.

Wehrmacht za II. světové války plnila plán nacistického režimu na ovládnutí evropského prostoru, a proto se nelze divit, že v lidech dodnes budí negativní emoce. Z toho důvodu se ani dvacet let po sametové revoluci neobjevily historické práce, které by se přímo věnovaly tématu Čechoslováků v německé armádě. Vyskytlo se však již několik pokusů zveřejnit vzpomínky těchto osob především z Těšínska a Hlučínska knižně či mediálně (dokumentaristicky). Vzpomínky Jana Gomoly patří k těmto prvním pokusům. Vydalo je Nakladatelství Plot pod redakcí Magdaleny Wagnerové.

Jan Gomola se narodil za I. světové války (1916) v obci Dolní Lomné na Jablunkovsku. Jeho otec i s rodinou žil v domě lesní správy v údolí Mionší Potok, ve kterém mohl zůstat i po rozpadu rakouského soustátí, ale musel se stát dělníkem lesní správy. Syna Jana poslal do české školy a po celé období meziválečné republiky se rodina hlásila k české národnosti. Po polském záboru Těšínska 1. října 1938 se rodina neodstěhovala a v údolí Mionší Potok ji zastihla II. světová válka. Aby Jan Gomola nebyl pracovníčně nasazen na neznámé místo v Říši, odejel za svým zaměstnavatelem do Hirschbergu (dnes Jelenia Góra, Polsko), kde dostal povolávací rozkaz a 1. 10. 1940 nastoupil vojenskou službu u těžkého dělostřelectva. U této zbraně pak prožil celý zbytek války, a přestože bojoval na východní frontě proti Rudé armádě, válku dokázal přežít bez velkého zranění. Ještě v Dobré u Frýdku na jaře 1945 byl v německé armádě, ale při přesunu od Dobré k Morávce dezertoval a přes určité problémy s domobranou, která ho u útulny Hadašcok na Slavíči zajala, se dostal až domů do Dolní Lomné.

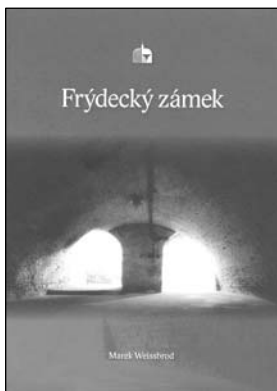
Hlavní část vzpomínek Jana Gomoly se soustředila na období působení ve Wehrmacht za II. světové války. Název „Objevil jsem Katyň“ se vztahuje k určité události z tohoto působení. Při přesunu s děly narazila jeho jednotka na měkké podloží, ve kterém uvízlo jejich auto a ve kterém byl nalezen masový hrob. Proto se Jan Gomola označil za prvního objevitele hrobů obětí katyňského zločinu, ačkoliv jeho odkrývání se neúčastnil. Není ovšem důležité, zda odhalil katyňské hroby nebo ne. Přínos vzpomínek Jana

Gomoly spočívá především v bezprostřední výpovědi a v popisu událostí viděných očima prostého vojáka. Vzpomínky mají sice poněkud „prášilovský“ charakter, ale jejich podstata zůstává. Zajímavý je postoj Jana Gomoly k partyzánům, které považoval za zákeřné bojovníky. Sám sebe vnímal jako řadového vojáka, který bojoval ze svého podhledu čestně. Prostě sloužil zbrani, ke které byl povolán. Po letech oslavování partyzánů přináší tedy Gomolovy vzpomínky poněkud odlišné stanovisko, které stojí za úvahu bez ohledu na souhlas či nesouhlas čtenáře.

Radek Lipovskí

Weissbrod, Marek: **Frýdecký zámek**. Muzeum Beskyd Frýdek-Místek 2009, 100 s.; ISBN

Muzeum Beskyd vydalo novou publikaci, která se věnuje stavebnímu vývoji frýdeckého zámku, vlastního sídla muzea. Zajímavá kniha zachycuje proměny zámku během několika století. Popisuje stavební historii zámku od doby nejstarší po současný stav. Dříve vydané publikace o Frýdku a frýdeckém zámku se zabývaly především historií zámku a majitelů, naopak cílem této knihy je popsat vývoj zámku pouze ze stavebního hlediska, z pohledu, jak autor sám uvádí, památkáře a kunsthistorika. Autor se zřekl práce s archivním materiálem. Text vychází z rukopisů, plánů, fotografií a grafických vyobrazení zámku, uložených v Muzeu Beskyd, a shrnuje poznatky ze stavebně historických průzkumů zámku a dokumentace Národního památkového ústavu, ú. p. v Ostravě a také ze samotného průzkumu budov zámku autorem. Z pramenů autor uvedl například rukopisy Jana Eliáše „Frýdek-Místek – zámek: Stavebně-historický průzkum, II. etapa: architektonický rozbor, stavební historie. 1978 a Stavební a historický vývoj zámku“, uložené v Muzeu Beskyd.

Autor rozdělil knihu do devíti základních kapitol podle jednotlivých stavebních etap a majitelů zámku. Dále ji pak rozčlenil na podkapitoly o jednotlivých částech komplexu zámku a zachytil jejich postupný vývoj a proměny. Každá kapitola je uvedena stručnou historií zámku a majitelů frýdeckého panství. Kniha začíná nejstaršími stavebními dějinami původního hradu ze 14. století a poté pokračuje kapitolou o pozdně gotické přestavbě z 2. poloviny 15. století. Popisuje a lokalizuje původní hrad v současném komplexu zámku na základě archeologických průzkumů, doplněných fotografickou dokumentací z vykopávek. Nejstarší část zámku je jižní křídlo, část severního křídla a z pozdně gotické přestavby pocházející východní křídlo. V další kapitole je popsána renesanční přestavba zámku za majitelů Bruntálských z Vrba, kteří nechali vystavět západní křídlo, přestavět severní křídlo a zřídit terasu v jižním křídle na konci 16. století. Vrcholně barokní úprava zámku proběhla v době působení Oppersdorffů, kdy byla vystavěna zámecká kaple v letech 1636 až 1666 a dostavěno předzámčí v 70. letech 17. století. Pozdně barokní úpravy byly provedeny za majitelů hrabat Pražmů z Bílkova, kteří nechali přestavět předzámčí v roce 1740. Na konci 19. století, kdy zámek vlastnili Habsburkové, proběhly další stavební zásahy v zámku, například byl přestavěn Rytířský sál. Od roku 1923 sídlilo v zámku Ředitelství státních lesů, které umístilo na zámek také svůj archiv a adaptovalo zámecké prostory pro své potřeby. Od roku 1960 sídlí v zámeckém komplexu Muzeum Beskyd, za jehož působení proběhla poslední adaptace a rekonstrukce zámku. Kniha se zabývá rovněž zámeckou zahradou, která obklopovala zámek.

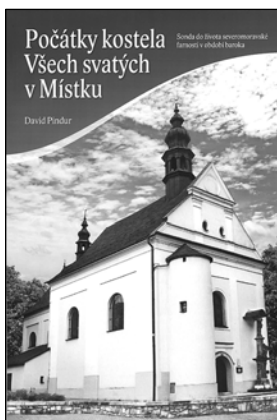
Autor klade důraz v textu na podrobný popis stavebních článků a stavebního materiálu z jednotlivých etap výstavby. Text je opatřen poznámkovým aparátem. Knižnímu vydání byla věnována velká péče a kniha je provedena na kvalitním křídlovém papíře v měkkých deskách a je doplněna velmi kvalitním obrazovým materiálem, který obohacuje výklad a dotváří obraz zámku v minulosti. Rovněž na konci knihy jsou umístěny zajímavé orientační plánky zámeckého areálu s nutným barevným rozlišením jednotlivých stavebních etap. Publikace je na závěr

opatřena seznamem užitých pramenů a literatury. Kniha je cenným příspěvkem ke stavebním dějinám frýdeckého zámku.

Eva Vojkovská

PINDUR, David: Počátky kostela Všech svatých v Místku. Sonda do života severomoravské farnosti v období baroka. Frýdek-Místek 2009, 80 s.; ISBN 978-80-254-5776-4.

Sakrální objekty bývají v rámci většiny destinací zpravidla jedněmi z nejstarších dochovaných staveb. V plné míře to platí rovněž o kostele Všech svatých v Místku, který prošel během druhé poloviny 20. století zásadní urbanizační proměnou. Právě jeden z mála němých svědků dávno zašlých časů, kostel Všech svatých, stojí v centru pozornosti publikace Davida Pindura.

Zvolil-li autor do podtitulu označení „Sonda do života severomoravské farnosti v období baroka“, nelze než konstatovat, že tím dokonale vystihl nosné paradigma své práce. Takřka dokonale, s precizností jemu vlastní, se zhostil nelehkého úkolu vysledovat nejen faktografickou, ale na první pohled rovněž nedefinovatelnou rovinu dějinného procesu. K objasnění a interpretaci takto vymezeného cíle bylo možno dospět výhradně prostřednictvím mnohdy až mikroskopické analýzy takřka veškerých dostupných dobových pramenů. Na základně jejich zevrubné znalosti mohl autor podhalit život v prostředí barokního městečka na počátku 18. století nejen pregnantně, ale mohl si položit rovněž hlouběji koncipované otázky související s mentalitou barokního člověka. Na pozadí širokých souvislostí evropských dějin se mu následně podařilo sugestivně vylíčit pohyby a myšlenkové pochody hlavních aktérů, manželů Roziny a Rudolfa Vidomusových, které vyústily v jejich fundátorských aktivitách. Nutno ocenit, že autor se ani v této souvislosti

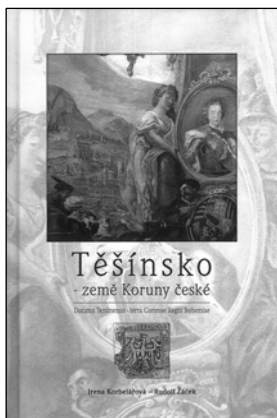
neodpoutal od faktografické základny, v níž je celá práce pevně ukotvena, což dokládá i do celku vhodně zakomponovaná dílčí kapitola věnovaná výstavbě kostela Všech svatých.

Ocenit nutno rovněž formální úpravu publikace, jejíž vydání se ujal Římskokatolický farní úřad v Místku. Vhodně vybrané kvalitní reprodukce dobových pramenů, ale také četné fotografie dokumentující současný stav (především interiéru) kostela Všech svatých činí odborně zaměřený text přístupnějším rovněž širšímu spektru zájemců o regionální dějiny. Závěrem nezbývá než popřát, aby se podobně laděné, odborné, avšak zároveň čtivé práce, dařilo autorovi koncipovat a vydávat i nadále.

Jan Al Saheb

Korbelářová, Irena – Žáček, Rudolf: **Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tessinensis – Terra Coronae regni Bohemiae (K dějinám knížectví od počátků do 18. století)**. Muzeum Těšínska, Český Těšín 2008, 311 s., ISBN 978-80-86696-10-2

V loňském roce spatřila světlo světa dlouho očekávaná publikace předních českých znalců dějin Slezska vydaná Muzeem Těšínska s finančním příspěvím Moravskoslezského kraje v rámci Programu rozvoje muzejnictví v Moravskoslezském kraji, a také některých měst a obcí na Těšínsku (jmenovitě Český Těšín, Havířov, Chotěbuz, Jablunkov, Karviná, Orlová a Petřvald). Vznik publikace umožnilo rovněž řešení výzkumného záměru Slezské univerzity v Opavě (na níž oba

autoři působí) s názvem „Slezsko v dějinách českého státu a střední Evropy“. Jak již název představované knihy napovídá, jedná se o dějiny Těšínska, z podtitulu pak vysvítá, že hlavní pozornost autorů je soustředěna na dobu, kdy bylo toto hornoslezské knížectví nedílnou součástí konglomerátu zemí Koruny české. Jde

tedy o období od první poloviny 14. století do převzetí Těšínského knížectví habsbursko-lotrinským rodem v roce 1722. Chronologický záběr této publikace je však širší. Všímá si „Těšínska před Těšínskem“, středověkého období zhruba od 9. do druhé poloviny 13. století, kdy bylo toto území, stejně jako celé Slezsko, střídavě pod sférou vlivu českých Přemyslovců a polských Piastovců. Roku 1327 se stává těšínský kníže Kazimír I. leníkem českého krále Jana Lucemburského a jeho knížectví integrální součástí zemí Koruny české. Kapitola „Epilog“ pak stručně nastiňuje základní rysy vývoje Těšínska do roku 1848, kdy toto východní území Rakouského Slezska přebírá dominantní úlohu v hospodářské oblasti, především díky zdejšímu bouřlivě se rozvíjejícímu hornickému, hutnickému i textilnímu průmyslu.

Kniha „Těšínsko – země Koruny české“ představuje první moderní syntetický pohled české historiografie¹ na středověké a raněnovověké dějiny Těšínska a to v jeho původních jednotných hranicích před rozdělením mezi dva nástupnické státy Rakousko-Uherska, tedy Československo a Polsko v roce 1920. Ve srovnání se svým předchůdcem, Slámovými Dějinami Těšínska z roku 1889,² je nové pojetí výkladu historie tohoto hornoslezského

---

¹ Mezi základní práce v německém a polském jazyce ke starším dějinám Těšínska patří i dnes již klasická díla Biermann, Gottlieb: *Geschichte der Herzogtums Teschen*. Teschen 1863, 1894²; Popiolek, Franciszek: *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Katowice 1958 aj. Pohledem současné polské historiografie na dějiny Těšínska se má stát připravovaná velkorose pojatá šestisvazková syntéza *Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych*; dosud vyšel v jejím rámci první svazek, viz Panic, Idzi (ed.): *Śląsk Cieszyński w czasach prehistorycznych*. Cieszyn 2009. Za pomyslný, leč skromný náběh k námi představované české syntéze můžeme považovat sborník Borák, Mečíslav-Gawrecki, Dan (ed.): *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava – Praha 1992, či etnograficky a folkloristicky pojatou pětisvazkovou monografii *Těšínsko*, v níž byla historii věnována část prvního dílu, viz Žáček, Rudolf: *Dějiny*. In: Stolařík, I. – Štika, J. – Tomolová, V. (edd.): *Těšínsko I. Přírodní prostředí. Dějiny. Obyvatelstvo. Nářečí. Zaměstnání*. Šenov u Ostravy 1997, s. 41–72.

² Sláma, František: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889.

knížectví postaveno na dlouholetém studiu písemných pramenů uložených v domácích i zahraničních archivech s využitím kritických postupů současné historiografie. Nutno podotknout, že dějiny Těšínska jsou zde pevně začleněny nejen do kontextu dějin celého Slezska a zemí Koruny české vůbec, nýbrž i do širších souvislostí v rámci dějin evropských, čímž získávají zcela jiný rozměr, aniž by tato skutečnost uškodila regionálním mikrotématům, s nimiž jsou oba autoři dlouhodobě důvěrně seznámeni. Svižně koncipovaný hlavní text, sledující ve třech nosných kapitolách především politické dějiny dříve jednotného území, je doplněn řadou drobných textů pod čarou, které si hlouběji všímají dílčích témat, především z oblasti hmotné kultury a náboženských a sociálních dějin celého Slezska i regionu, které doplňují hlavní text. Publikace je opatřena 170 kvalitními barevnými i černobílými obrázky z fondů mnoha českých i zahraničních institucí a soukromých sbírek, většinou dosud nepublikovanými. Připojen je také nezbytný poznámkový aparát. Vítanou pomůckou se jistě stane obsáhlý a téměř vyčerpávající soupis pramenů a literatury k dějinám Těšínska i přehledné rodokmeny těšínských knížat z rodu Piastovců. Šestice barevných map představuje země Koruny české od 14. do poloviny 18. století, dále pak celé Slezsko s jednotlivými knížectvími v tomtéž období, hrady a drobná středověká opevnění na Těšínsku ve 13.–15. století, valašské osídlení v 16.–17. století, sídla katolických farností v letech 1654–1738 a nejrozsáhlejší majetkové komplexy v polovině 18. století. Snazší orientaci v hlavním textu čtenáři bezpochyby ulehčí podrobný osobní a místní rejstřík s podrobnějším určením. Zajímavým překvapením se mohou stát i dvě samostatné velkoformátové barevné přílohy – kopie Wielandovy mapy Těšínského knížectví z roku 1736 z opavského Zemského archivu a autorsky dosud neurčený perspektivní plán města Těšín z poloviny 18. století ze sbírek Muzea Těšínského Slezska (Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Cieszyn, Polsko).

I přes skutečnost, že se mnohé názory a závěry obsažené v knize stanou předmětem různorodé reflexe ze strany domácích³ i zahraničních (především pak polských⁴ a německých) historiků, zůstává nezvratným faktem, že se publikace stane nezbytnou součástí knihoven nejen odborníků, ale vedle institucí také nejširšího spektra zájemců všech generací o dějiny tohoto hornoslezského knížectví. Dosud nezpracovaná dílčí témata ze starší i novější historie Těšínska totiž představují stálou výzvu i inspiraci k dalším výzkumům.

David Pindur

---

³ Pindur, David: *Korbelářová, Irena – Žáček, Rudolf: Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tassinensis – Terra Coronae Regni Bohemiae: K dějinám knížectví od počátků do 18. století*. *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy* 1, 2010, č. 1, s. 113–114; Kozák, Petr: *Kniha Těšínsko – země Koruny české*. *Těšínsko* 53, 2010, č. 1, s. 22–23.

⁴ Szelong, Krzysztof: *Prowokacyjna publikacja*. *Zwrot* 60, 2009, č. 9, s. 55.

NOVÁ VÝSTAVA PŘEDSTAVUJE TURISTICKÉ CHATY V BESKYDECH

Stalo se už tradicí, že na začátku roku bývá ve Státním okresním archivu Frýdek-Místek zpřístupněna nová výstava s nějakým zajímavým tématem z historie regionu. Také počátkem letošního února byla tedy ve výstavních prostorách archivu nainstalována nová expozice s názvem Turistické chaty v Beskydech. Hlavním cílem autorek výstavy bylo zpřístupnění starých fotografií turistických útulen, chat a hotelů, návštěvníci uvidí ale také dobové mapy, reklamy a informace z historie vybraných turistických objektů. Podklady pro tuto výstavu se našly v příslušných fondech nejen našeho archivu, ale i sousedních okresních archivů v Novém Jičíně a v Karviné a také ve sbírkách soukromých osob.

Naše výstava je také dokumentací historie turistiky v Beskydech, jejíž neodmyslitelnou součástí právě turistické chaty jsou. Návštěvníci tak mohou zhlédnout vybrané chaty v jejich původní nebo nejstarší fotograficky zachycené

podobě a pak, pokud dané chaty stále stojí, i v jejich současné podobě. Vzhledem k tomu, že místní obyvatelé mají své Beskydy rádi a mají je i „prochozené“, je toto téma nejen dostatečně atraktivní, ale také inspirující, protože ne každý byl všude, a hlavní turistická sezóna brzy vypukne.

Výstava je pro veřejnost otevřena po celý letošní rok v obvyklém čase v pondělí a ve středu od 8.00 do 17.00 a v úterý a ve čtvrtek od 8.00 do 14.30.

Tomáš Adamec

Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek 11

Vydal Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv
Frýdek-Místek v roce 2010

Počet stran: 162

Odpovědný redaktor: PhDr. Tomáš Adamec

Výkonný redaktor: PhDr. Tomáš Adamec

Redakční rada: PhDr. Tomáš Adamec, PhDr. Alena Matějová,

Mgr. Radomír Michna

Tisk: Tiskárna u Národního domu

Palackého 134, 738 02 Frýdek-Místek

Počet výtisků: 250

ISBN 978-80-86388-80-9

ISSN 1214-6951